

ศูนย์พัฒนาหนังสือ
กรมวิชาการ

หนังสืออ่านเพิ่มเติม หมวดวิชาสังคมศึกษา

ชุด
วิชาหน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม
ตามหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น
พุทธศักราช 2520

ด 170 ม:ค

ว 546 ท

ว.3

DCID LIBRARY

0000008745

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

เล่ม 3

๖.-

หนังสืออ่านเพิ่มเติม

หมวดวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น

ชุด

วิชาหน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม เล่ม 3

ตามหลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น หมวดวิชาสังคมศึกษา

พุทธศักราช 2520

ของ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ครั้งที่หนึ่ง 60,000 เล่ม

พ.ศ. 2521

ปกกระดาษราคาเล่มละ 6.00 บาท

(ห้ามขายเกินกว่าราคาที่กำหนดไว้)

จัดพิมพ์โดยองค์การค้ำของคุรุสภา

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

52 ถนนลาดพร้าว บางกะปิ กรุงเทพมหานคร

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

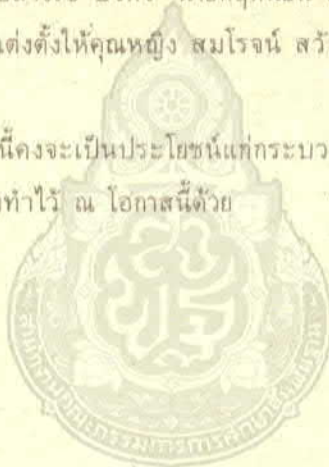
คำนำ

ตามที่กระทรวงศึกษาธิการได้ประกาศใช้หลักสูตรประโยคมัธยมศึกษาตอนต้น หมวดวิชาสังคม พุทธศักราช 2521 เพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมไทย และเพื่อฝึกฝนอบรมเยาวชนไทยให้มีความรู้ ทักษะ เจตคติ และวัฒนธรรมอันจำเป็นต่อการประกอบอาชีพ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม และการดำรงชีวิตในสังคมประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข เพื่อให้การเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าวบรรลุผลตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ กรมวิชาการ จึงได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม หมวดวิชาสังคมศึกษา ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ชุดวิชาหน้าที่พลเมือง - ศีลธรรม เพื่อประกอบการเรียนการสอนตามหลักสูตรดังกล่าว โดยแบ่งออกเป็น 6 เล่ม

สำหรับเล่มนี้เป็นเล่มที่ 3 ใช้ประกอบการเรียนการสอนภาคเรียนที่ 1 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กรมวิชาการ ได้ขออนุมัติกระทรวงศึกษาธิการให้ นายสาโรช บัวศรี นายกฤษณ์ สยามะพุทธิ นางสาวจิตราดา ศิริรัตน์ นายรุ่ง แก้วแดง เป็นผู้เรียบเรียง และแต่งตั้งให้คุณหญิง สมโรจน์ สวัสดิกุล ณ ออยุธยา นายสมาน แสงมลิ และนายประโมทย์ ไชยกิจ เป็นผู้ตรวจ

หวังว่าหนังสืออ่านเพิ่มเติมเล่มนี้คงจะเป็นประโยชน์แก่กระบวนการเรียนการสอนตามสมควร และขอขอบคุณทุกท่าน ที่มีส่วนร่วมในการจัดทำไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย

กรมวิชาการ

6 มีนาคม 2521

วันที่ ๑๒ มี.ค. ๒๕๔๔	ด.๓
เลขทะเบียน	ก ๐๓๘๑๓
เลขเรียกหนังสือ	ก ๑๗๐ ม:๓

๖ ๕๔๖ ๓

สารบัญ

	หน้า
หน่วยวัฒนธรรม	1
หน่วยประชาธิปไตย	28
หน่วยพระมหากษัตริย์	41
หน่วยบทบาทและหน้าที่ของเรา	54
หน่วยการศึกษาเพื่ออาชีพ	68

1 หน่วยวัฒนธรรม

ข้อ 1. : ความหมายของวัฒนธรรมไทย

ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ได้อธิบายเรื่อง “ความหมายทั่วไปของวัฒนธรรม” ไว้อย่างละเอียดแล้ว และ
ยังได้กล่าวถึงวัฒนธรรมของไทยประกอบไว้ด้วย ดังนั้นจึงขอให้ไปอ่านบททวนเรื่อง “ความหมายทั่วไปของวัฒนธรรม”
เสียอีกครั้งหนึ่งก่อนจะลงมืออ่านตอนนีต่อไป

โดยทั่ว ๆ ไปนั้น เข้าใจกันว่า วัฒนธรรม หมายถึง ความงาม ความดี และ ความจริง (หรือจริยธรรม)
ซึ่งมนุษย์ได้สร้างสรรค์ขึ้น ได้ใช้ประโยชน์ และได้สืบทอดตกมาจนถึงชั้นลูกหลาน ได้รักษาไว้ใช้และปรับปรุงให้
เหมาะสมแก่สมัย นอกจากนั้นแล้ว วัฒนธรรมของชาติย่อมเป็นเอกลักษณ์ ซึ่งตามทฤษฎีที่ช่วยให้เห็นชัดว่าคนในชาตินั้น
เป็นคนชาติใด ย่อมเป็นศรีสง่าและความภาคภูมิใจของคนในชาติ ทั้งทำให้เกิดความเจริญแก่ชาติ ส่งเสริมให้เกิด
ความปลอดภัยและมั่นคงแก่ชาตินั้น ๆ ด้วย ทั้งหมดนี้ได้กล่าวไว้แล้วในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 แต่จะขอสรุปให้เห็น
ในที่นี้เพื่อเตือนความจำอีกครั้งหนึ่งว่าวัฒนธรรมของชาตินั้นมีลักษณะใดบ้าง

ความงาม ได้แก่ วรรณกรรม การฟ้อนรำ ดนตรี สถาปัตยกรรม จิตรกรรม การช่างฝีมือต่าง ๆ
 เป็นต้น

ความดี ได้แก่ มารยาท ขนบธรรมเนียมประเพณี ระเบียบวินัย กฎหมาย วิชาความรู้ทั้งปวง เป็นต้น
ความจริง ได้แก่ จริยธรรม สังขธรรม คุณธรรมศีลธรรม เป็นต้น

สามสิ่งนี้ เป็นเครื่องแสดงถึงเอกลักษณ์ ศักดิ์ศรี และความมั่นคงของชาติ เป็นการแสดงถึงความ
เจริญงอกงามและความก้าวหน้าของชาตินั้นเอง ชาติใดที่ขาดหรือด้อยในความงาม ความดี และความจริง ก็ย่อมเป็น
ชาติป่าเถื่อนที่อาจจะมีวัฒนธรรมในชั้นต่ำยังไม่เจริญ อาจยังอยู่ในขั้นที่ไม่แตกต่างไปจากสัตว์เท่าใดนัก

ดังนั้นขอให้หันมาพิจารณา “ความหมายของวัฒนธรรมไทย” บ้าง อันเป็นชื่อของหัวข้อเรื่องซึ่งเรากำลัง
พิจารณาอยู่ในขณะนี้

พระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2484 ได้บัญญัติเกี่ยวกับความหมายของวัฒนธรรมไทย
ไว้แล้ว ขอยกมาดังต่อไปนี้

“มาตรา 4 ในพระราชบัญญัตินี้ วัฒนธรรม หมายความว่าลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงาม ความเป็นระเบียบ
เรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติ และศีลธรรมอันดีของประชาชน

มาตราที่ 5 บุคคลทุกคนมีหน้าที่ปฏิบัติตามวัฒนธรรมแห่งชาติ และต้องผดุงส่งเสริมความเจริญก้าวหน้าของชาติ

โดยรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมตามประเพณีอันดีงาม และช่วยกันปรับปรุงทะนุบำรุงให้ดียิ่งขึ้นตามกาลสมัย

มาตรา 6 วัฒนธรรมซึ่งบุคคลจักต้องปฏิบัติตาม นอกจากจะได้กำหนดไว้โดยพระราชบัญญัติแล้ว ให้กำหนด
โดยพระราชกฤษฎีกาได้ในกรณีดังต่อไปนี้

1. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการแต่งกาย จรรยาและมารยาทในที่สาธารณะสถาน หรือที่ปรากฏแก่สาธารณชน
2. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการปฏิบัติตน และการปฏิบัติต่อบ้านเมือง
3. ความเป็นระเบียบเรียบร้อยในการประพฤติตนอันเป็นทางนำมาซึ่งเกียรติของชาติไทยและพระพุทธศาสนา
4. ความมีสมรรถภาพ และมารยาทเกี่ยวกับวิธีดำเนินงานและอาชีพ
5. ความเจริญงอกงามแห่งจิตใจ และศีลธรรมของประชาชน
6. ความเจริญก้าวหน้าในทางวรรณกรรม และศิลปกรรม
7. ความนิยมไทย"

เมื่อ *เปรียบเทียบ* ดูความหมายทั่วไปของวัฒนธรรม ดังที่กล่าวไว้แล้วในเล่ม 1 ของหนังสือชุดนี้ กับ ความหมายของวัฒนธรรมไทย ตามที่มีบัญญัติไว้ในมาตรา 4 5 และ 6 ของพระราชบัญญัติวัฒนธรรมแห่งชาติ พุทธศักราช 2484 แล้ว ก็จะได้เห็นว่าคล้อยจองเข้ากันเป็นเรื่องเดียวกัน เป็นแต่ว่าวัฒนธรรมไทยก็ย่อมจะหมายเฉพาะเจาะจงลงไปในเรื่องที่เกี่ยวกับไทยโดยเฉพาะ เช่น ความนิยมไทยหรือน้ำใจไทย คนตรีไทย พ่อครัวไทย กฎหมายไทย พระพุทธศาสนา อันเป็นศาสนาประจำชาติของไทย การช่างฝีมือของไทย คหกรรมศาสตร์ของไทย กีฬาไทย เป็นต้น และอีกประการหนึ่ง วัฒนธรรมไทย ก็ย่อมจะย่ำในสิ่งที่จะช่วยแก้ปัญหาชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทยโดยตรง เช่น เรื่องการแต่งกาย มารยาทในสาธารณะสถาน อาหารการกิน การอาชีพและคุณธรรม เป็นต้น ดังที่ระบุไว้ในมาตรา 6 นั้น

ข้อ 2 : ความเป็นมาของวัฒนธรรมไทย

ในบทที่กล่าวถึง "ความหมายทั่วไปของวัฒนธรรม" ตามหลักสูตรชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ก็ได้กล่าวถึงความเป็นมาของวัฒนธรรมไว้แล้ว คือ

1. วัฒนธรรม ย่อมเกิดขึ้นเนื่องด้วยมนุษย์ได้ใช้ปัญญาและความสามารถในการสร้างสรรค์ของตน, ประดิษฐ์หรือสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นเพื่อ แก้ปัญหา และเพื่อทำนุบำรุง ชีวิตของตนเอง เป็นต้นว่า มนุษย์ได้สร้างสรรค์ระบอบการปกครอง ได้สร้างสรรค์กฎหมาย ได้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ในด้านศิลปกรรม ได้สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ในด้านมนุษยศาสตร์ การช่างฝีมือ คหกรรมศาสตร์ และการกีฬาและนันทนาการขึ้น เป็นต้น สิ่งที่เกิดขึ้นเหล่านี้หากเป็นสิ่งที่ดำรง มีแบบแผนสำหรับข้อปฏิบัติทั่วกันเพื่อความมั่นคงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสังคม ก็ย่อมเป็นความเจริญงอกงามและก้าวหน้าของมนุษย์ซึ่งรวมเรียกว่า วัฒนธรรม

2. วัฒนธรรม ย่อมใช้ปฏิบัติ หรือรับช่วงสืบต่อกันมาเป็นทอด ๆ มิให้สูญหายจนถึงขั้นสูญหลาน หรือจะเรียกว่ารับมรดกตกทอดมาจนถึงสมัยปัจจุบัน ก็ได้

สำหรับวัฒนธรรมไทยนั้น ก็คงมีความเป็นมาในทำนองเดียวกัน กล่าวคือ คนไทยได้สร้างสรรค์ หรือ ประดิษฐ์สิ่งที่เป็นของไทยเราเองขึ้นไว้ใช้ และไว้ทำนุบำรุง ชีวิตของชาวไทยเราเองมากมายหลายประการ สิ่งเหล่านี้เมื่อปรากฏว่าเป็นของดีของงามเป็นแบบเฉพาะของชาติไทย ก็นับเป็นวัฒนธรรมไทยและได้ตกทอดกันมา จนถึงสมัยปัจจุบัน

อนึ่ง เมื่อไทยเรารับเอาพุทธศาสนาเข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของคนไทย ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมา จนถึงสมัยปัจจุบันนี้แล้ว ก็ปรากฏว่าการสร้างสรรค์หรือการประดิษฐ์ต่าง ๆ ของประเทศ มีความมั่นคงลให้เกิพุทธศาสนาพัฒนาอย่างใกล้ชิดอยู่กับพุทธศาสนาเป็นอันมาก ตัวอย่าง พุทธศาสนาทำให้เกิดการสร้างวัดให้เป็นที่อยู่ของสงฆ์ขึ้น อันเป็นเหตุให้สถาปัตยกรรมแบบไทยได้ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง การก่อสร้างโบสถ์ วิหาร แบบไทย เช่น วัดพระศรีรัตนศาสดาราม วัดเบญจมบพิตร และวัดอื่น ๆ ทั่วราชอาณาจักร เป็นพยานอย่างดีที่แสดงให้เห็นความสวยงามและความเจริญรุ่งเรืองของสถาปัตยกรรมแบบไทย ที่เกิดจากความคิดค้นประดิษฐ์ทำของช่างฝีมือผู้มีศรัทธาเปี่ยมล้นในพระพุทธศาสนา ถือเป็นกุศลที่ยิ่งใหญ่ในการได้อุทิศแรงกายแรงใจเพื่อศาสนา ทั้งที่บางครั้งก็มิได้รับเงินทองค่าจ้างเลย นอกจากนี้แล้ว พุทธศาสนาทำให้เกิดพิธีต่าง ๆ ขึ้น อันกลายเป็นประเพณีสำคัญของคนไทยทั่ว ๆ ไป เช่น ประเพณีวันวิสาขบูชา ประเพณีวันอาสาฬหบูชา ประเพณีวันมาฆบูชา ประเพณีบวช ประเพณีเข้าพรรษา เป็นต้น อนึ่งในด้านความคิดหลักที่เกี่ยวกับชีวิต หรือที่เรียกว่า ปรัชญา นั้น ก็มีอยู่อย่างมากมายและอยู่ในระดับสูงยิ่งขึ้นในพุทธศาสนา เช่น ความคิดเรื่องไตรลักษณ์ (ทุกข์ อนิจจัง อนตตา) ความคิดเรื่องอริยสัจ 4 (ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) และความคิดเรื่องมรรคมงคล 8 ซึ่งสรุปลงได้ 3 อย่าง คือ สมาธิ ศีล ปัญญา เป็นต้น ความคิดหลักหรือหลักธรรมเหล่านี้ เป็นส่วนสำคัญยิ่งของวัฒนธรรมไทย คนไทยยึดถือมั่นคงปฏิบัติเป็นแนวดำเนินชีวิตให้ดีงาม สำหรับคนไทยโดยทั่ว ๆ ไปก็คงจะคุ้นเคยเป็นอย่างดีกับหลักแห่งชีวิตที่เรียกว่า กฎแห่งกรรม คุณธรรมต่าง ๆ ในใจคนไทย เช่น กตัญญูทศเวท ขันติ-สโรจจะ สติ-สัมปชัญญะ หิริ-โอตตปปะ อกุศลมูล คือ โภคะ โภคะ หลง ฯลฯ ก็ได้มาจากพุทธศาสนาทั้งสิ้น จึงทำให้แนวคิดต่อชีวิตของคนไทยเป็นไปในด้านสุขสงบ และสันโดษไม่เบียดเบียนใครมาแต่โบราณกาล นอกจากนี้แล้วพุทธศาสนายังเป็นปัจจัยให้เกิดการสร้างสรรค์ในศิลปะวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น ทางวรรณกรรมและปฏึกากรรมอีก เห็นได้จากเรื่องเวสสันดรชาดกอันเป็นวรรณคดีสำคัญทางศาสนาและมีการสร้างพระพุทธรูปปางต่าง ๆ อันงดงามมีลักษณะแตกต่างกันตามยุคสมัย

สรุปความได้ว่า ศิลปะและวัฒนธรรมไทยของเรานั้น มีบ่อเกิดสืบเนื่องมาจากพุทธศาสนาเป็นหลักและอาศัยศาสนาพราหมณ์แทรกอยู่ด้วยดังกล่าแล้วเล็กน้อย

ข้อ 3 : ปัจจัยที่เกื้อหนุนและบั่นทอนวัฒนธรรม

เรื่องปัจจัยที่เกื้อหนุนและบั่นทอนวัฒนธรรมนี้ ได้อธิบายไว้อย่างละเอียดแล้วในเล่มที่ 1 ดังนั้นขอให้กลับไปอ่านเรื่องนี้อีกครั้งหนึ่งโดยทันที

ข้อที่ควรย้ำในที่นี้ ก็คือ จะต้องช่วยกันให้วัฒนธรรมไทยด้านต่าง ๆ ได้แพร่ออกไปถึงประชาชนทั้งปวง โดยเร็วที่สุด จะชักชวนผู้มีได้เป็นอันขาด เมื่อมีศูนย์การศึกษาผู้ใหญ่ขึ้นทั่วทุกจังหวัดแล้ว ศูนย์เหล่านี้นอกจากสอน หรือฝึกเรื่องอาชีพ เรื่องประชาธิปไตย และอื่น ๆ แล้ว จะต้องพยายามใช้โอกาสนี้ฝึกสอนแทรกเรื่องวัฒนธรรม แก่ผู้ที่มาเรียนด้วยเท่าที่จะทำได้ จึงจะนับว่าทำประโยชน์ให้แก่ประเทศชาติอย่างสมบูรณ์

อีกข้อหนึ่งที่จะต้องย้ำ ก็คือ อันตรายจากการที่คนไทยรับเอาแบบอย่างบางประการของต่างประเทศเข้าไว้ โดยที่ไม่ได้พิจารณาให้รอบคอบ ไม่ได้ดัดแปลงให้เหมาะสมกับสภาพของคนไทย ตัวอย่าง การไว้ผมยาวของคนรุ่นหนุ่ม ๆ การแต่งกายที่ไม่สุภาพ เช่นสวมรองเท้าแตะเข้าไปในสถานที่ราชการ หรือในงานพิธีที่ต้องการความเป็นระเบียบ การเดินร่าจิ้งหะเรว ร้อนแรง ประกอบด้วยดนตรี ที่มีจังหวะเร่ร่าปราศจากทำนองไพเราะ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้ไม่ได้มีความดีงามแก่ผู้ปฏิบัติเลย ไม่ควรรับแบบอย่างเข้ามาใช้ สิ่งที่ดีที่น่าตามอย่างนั้นมีมาก เช่น ทั้งชาย และหญิงเข้ารับการเกณฑ์ทหารเพื่อป้องกันประเทศชาติ ร่วมมือกันส่งเสริมการสังคมสงเคราะห์เพื่อต่อผู้อื่น ในเมื่อเราต้องยากจน ประสบความทุกข์ร้อน แต่ละคนควรยอมรับมัน ความลำบากในขั้นต้นเพื่อไปบุกเบิก ประกอบอาชีพของตนเองเพื่อตั้งตัวให้ได้ ร่วมมือกันประหยัดอย่างเต็มที่ทุกวิถีทางเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจ เพื่อความอยู่รอดของตัวเองและของชาติ

ข้อ 4 : เนติธรรม ได้แก่ ความหมาย ความสำคัญ ลักษณะต่าง ๆ ของประเพณี รวมถึงจารีตขนบธรรมเนียม

1. ความหมายของคำว่า “ประเพณี” และลักษณะต่าง ๆ ของประเพณี

1.1 คำว่า “ประเพณี” นี้ เป็นคำกลาง ๆ หมายถึงแนวปฏิบัติหรือแบบแผน อันดีงามซึ่งได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลานานตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ เช่น ประเพณีวันวิสาขบูชา ประเพณีบวช ประเพณีเข้าพรรษา และประเพณีการแต่งงาน เป็นต้น

การปฏิบัติใดซึ่งนิยมกันชั่วระยะเวลาอันสั้น เช่น การไว้ผมยาว การนุ่งกางเกงขาก๊วย เหล่านี้ มิได้มีการสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษเป็นเวลายาวนาน แต่เป็นเรื่องเฉพาะสมัย จึงไม่เป็นประเพณี เป็นเพียงสมัยนิยมเท่านั้น

1.2 ประเพณี อาจแบ่งแยกออกได้เป็น 3 ลักษณะ คือ 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือ

- ขนบประเพณี
- ธรรมเนียมประเพณี
- จารีตประเพณี

1.3 ขนบประเพณี คือ ประเพณีสำคัญที่ยอมรับกันทั่วไปวางไว้เป็นระเบียบแบบแผน หากผู้ใดไม่ปฏิบัติตาม ก็ารู้สึกว่าอาจเป็นที่เสียหาย หรือเป็นที่ติฉินนินทาได้ ยกตัวอย่าง ประเพณีการแต่งงาน ย่อมมีแบบแผนที่ดีและสวยงามไว้ให้ปฏิบัติอยู่แล้ว ถือเป็นการประกาศให้รู้ความเป็นสามีภรรยา ถ้าหญิงชายได้อยู่กินกันเฉย ๆ แม้แต่ไปจดทะเบียนสมรสก็ไม่ทำ ก็ย่อมเป็นที่ติฉิน

1.4 ธรรมเนียมประเพณี หรือสิ่งใดที่นิยมนับถือกันเฉพาะสังคมหนึ่ง ๆ ก็ตามกันไป จึงเรียกว่าธรรมเนียมต่าง ๆ เวลาพบปะผู้ใหญ่ ไทยเรามีธรรมเนียมที่ต้องแสดงความเคารพ ยกมือไหว้อย่างนอบน้อม จึงจะสวยงาม น่าชื่นชม มีการฝึกหัดไหว้ให้งามแต่ใครจะไม่ฝึกหัดก็ได้เพียงรู้จักไหว้ผู้ใหญ่ก็พอแล้ว ไม่ถือเป็นผิดเป็นถูกทางสังคม ในต่างประเทศโดยเฉพาะในประเทศตะวันตก ไม่มีอย่างนี้ อย่างดีก็มีการทักทาย เช่น พูดว่า “อรุณสวัสดิ์” หรือ จับมือเขย่า ของไทยเรารู้สึกจะลึกซึ้งกว่ามาก ถ้าคนไทยไม่แสดงความเคารพผู้ใหญ่ก็ย่อมจะเป็นที่ไม่เหมาะสม ไม่งาม เป็นที่ติฉินได้ กิจกรรมารยาทที่งามก็เป็นสิ่งที่ต้องฝึกหัดกันได้โดยเฉพาะคนในเมืองหลวง แต่คนชาวชนบทนั้นไม่มีใครถือสาในเรื่องนี้จึงเป็นแต่ธรรมเนียมของสังคมหนึ่ง ๆ นิยม อีกสังคมหนึ่งอาจไม่นิยมก็ได้ เช่น ธรรมเนียมกินอาหารด้วยช้อนส้อมของชาวเมืองหลวง แต่ชาวชนบทนิยมกินด้วยช้อนธรรมดา หรือกินด้วยมือในหม้อของเขา ก็ย่อมทำได้

ประเพณีทางศาสนา เช่น ประเพณีวันวิสาขบูชา ประเพณีการสวดมนต์ไหว้พระ ก็เป็นเรื่องของความลึกซึ้งและความดีงาม ถ้าคนไทยที่เป็นพุทธศาสนิกชนถึงแม้จะไม่มีใครเขามาว่ากล่าว แต่ก็ย่อมไม่เหมาะสม ไม่งาม อยู่นั่นเอง ใครปฏิบัติเคร่งครัดก็จะเป็นความดีและความงามของตัวผู้นั้น

นอกจากนี้แล้ว ไทยเรายังมีประเพณีที่ดีงามอีกมาก เช่น ประเพณีการบวช การทอดกฐิน การทำบุญวันเกิด พิธีสมรส พิธีงานศพ การขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น บางอย่างก็เป็นพิธีประจำชาติ เช่น พิธีฉัตรมงคล พิธีพืชมงคล พิธีวันสงกรานต์ เป็นต้น ในวันที่มีพิธีประจำชาตินั้น ทางราชการให้ถือเป็นวันหยุดราชการด้วย

1.5 จารีตประเพณี คือ ประเพณีสำคัญที่หนักไปในทางด้านศีลธรรมหรือด้านกฎหมาย ชักตัวอย่าง ในสมัยโบราณ ไทยเรามีประเพณีที่ห้ามจับมือถือแขนระหว่างหญิงกับชาย ผู้ใดฝ่าฝืนก็เป็นเรื่องผิดร้ายแรง จารีตประเพณีบางประการกลายเป็นกฎหมายมีการลงโทษผู้ฝ่าฝืนดังจะเห็นได้ว่าทางด้านกฎหมายในสมัยโบราณมีแบบปฏิบัติหรือประเพณีที่เรียกว่า จารีตนครบาล ซึ่งหมายถึง วิธีไต่สวนพิจารณาคดีด้วยการทรมานจำเลย เช่น ดอกเล็บ และ บีบขมับ เป็นต้น แต่สมัยนี้ไม่มีประเพณีดังกล่าวนี้อีกแล้ว เพราะเป็นจารีตที่ลอกเลียนมาจากต่างชาติและทารุณเกินไปสำหรับความคิดเห็นของคนสมัยปัจจุบัน

1.6 ประเพณีต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมานั้น ย่อมจะเกี่ยวพันอยู่กับความเชื่อถือเป็นอันมาก เช่น ความเชื่อทางศาสนา ทำให้เกิดประเพณีเช่นไหว้ หรือบวงสรวง เป็นต้น

ถ้าความเชื่อเปลี่ยนแปลงไป ประเพณีก็ควรจะเปลี่ยนตามไปด้วย เช่น ถ้าหากความเชื่อเกี่ยวกับผีสงเทวดาเสื่อมคลายลง พิธีเช่นไหว้ หรือบนบานศาลกล่าว ก็คงจะลดน้อย หรือหายสูญไปก็ได้ เป็นต้น

การที่คนไทยเราถือพุทธศาสนา จึงมีพิธีสวดมนต์ไหว้พระ แต่ก็ยังมีพิธีบางสรวงเทวดา เช่น สั่งเวย พระภูมิเจ้าที่ก็ดี หรือประเพณีแต่งงานในชนบทยังนิยม พิธีเช่นไหว้ผีเรือน คือ ฝัปปุ๋ยาดายายที่ท่านเคยอยู่ในบ้านเรือน นั้น ๆ มาก่อน และสิ้นชีวิตไปแล้วก็มี ทั้งนี้เพราะพุทธศาสนาไม่ขัดกับศาสนาใด ๆ ในเรื่องการทำจิตใจให้เป็นสุข ด้วยความดี เทวดาช่วยให้เป็นสุข การไหว้ฝัปปุ๋ยาดายาย การทำบุญกระตูกอุทิศกุศลให้บรรพบุรุษ ย่อมเป็นการแสดงความกตัญญูทดแทนในความดีงาม

อนึ่ง ประเพณีบางอย่าง จัดทำกันโดยฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัด เช่น พิธีงานศพ พิธีแต่งงาน บางครั้งทำกันใหญ่โตเกินขนาด เกินกำลังทรัพย์ที่มีอยู่ บางครั้งถึงกับขายไร่ขายนามาเพื่อนำเงินมาจัดงาน เป็นการขัดกับหลักการประหยัดก็อาจจะต้องปรับปรุงแก้ไขทำแต่เพียงเหมาะสมในขอบเขตของการประหยัดจึงจะเป็นความดีงามอันแท้จริง

2. ความสำคัญของประเพณี

ประเพณีเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม วัฒนธรรมมีความสำคัญอย่างไรต่อบุคคลและสังคม ประเพณีก็มีความสำคัญอย่างนั้น ความสำคัญของวัฒนธรรมต่อบุคคลและสังคมมีอะไรบ้างก็ได้กล่าวไว้แล้วในเล่ม 1 ดังนั้นขอให้ท่านกลับไปอ่านเรื่องนี้เสียอีกครั้งหนึ่งโดยทันที

ในที่นี้จะขออ้างแต่เพียงว่าในส่วนบุคคล, ประเพณี ทำให้เราได้สำนึกในเรื่องความดีงาม ทำให้เราเข้าใจว่าโลกนี้ มีความดีงามและความจริงอยู่เสมอ ทำให้เราได้มี *โอกาส* ปฏิบัติในเรื่องคุณความดีเพื่อเป็นคนดีและพลเมืองดีของชาติ ประเพณีวันวิสาขบูชา ประเพณีทอดกฐิน ประเพณีบวช ฯลฯ เป็นโอกาสให้เราได้ปฏิบัติสิ่งที่ดีงามแก่ชีวิตจิตใจของเจ้าของและแก่ชาติศาสนาของเราทั้งสิ้น

ในส่วนของสังคมโดยรวม ประเพณี มีความสำคัญเช่นเดียวกับวัฒนธรรมอย่างอื่น ๆ กล่าวคือ

- ประเพณีก่อให้เกิด *เอกลักษณ์* ในทางวัฒนธรรมและมีแบบเฉพาะตัวของชาติ การปฏิบัติตามประเพณีของไทย เป็นเครื่องชี้ว่า เราเป็นคนไทยหรือเป็นชาติไทย ทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

- ประเพณี ก่อให้เกิด *ศักดิ์ศรี* และความสง่างามแก่ชาติ ประเทศที่มีขนบธรรมเนียมที่ดีเด่นแปลกกว่าประเทศอื่นและทำแต่พอควรแก่กาลเทศะไม่พริ้วหรือจนเกินไป ย่อมจะเป็นที่ประทับใจ และเป็นที่ยอมรับนับถือของชาติอื่น พิธีลอยกระทง การเวียนเทียนในวันวิสาขบูชา พิธีรดน้ำแต่งงาน วิธีการนอบน้อมไหว้ และอื่น ๆ ย่อมเป็นเรื่องความสวยงาม ความสง่างามเป็นที่น่าประทับใจของผู้ได้พบเห็น และเป็นศักดิ์ศรีแก่คนไทยเองทั้งสิ้น

- ประเพณี ก่อให้เกิด *ความมั่นคง* เมื่อใจของคนไทยแต่ละคนเต็มล้นไปด้วยความคิดที่ดีงาม ถึงพร้อมด้วยคุณธรรมเป็นเนื้อนิตยและมีประเพณีทางศาสนาที่น่าเลื่อมใส ผู้ประสงครายใดที่จะนำความชั่วร้าย หรือความคิดอันเป็นการุญเหี้ยให้ออกดิ้นรนต่อพ่อแม่ครูอาจารย์ มาใส่ลงในใจของเราอีก ก็คงไม่มีเนื้อที่ในหัวใจที่จะใส่เข้าไปได้อีกแล้ว เช่นนี้แล้ว เราทุกคนก็จะปลอดภัยจากการถูกหลอกลวงยุแหย่ เราจึงเป็นคนมีใจมั่นคง เมื่อรวมทุก ๆ คนเข้าเป็นชาติ ชาติไทยก็จะเป็นชาติที่มั่นคงไปด้วย

3. ประเพณีบวช (สรุปจากหนังสือ “ประเพณีเนื่องในการบวช” ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2496)

พุทธศาสนิกชนโดยมาก มีความปรารถนาอยู่ว่า เมื่อบุตรชายมีอายุครบ 20 ปี ก็จะได้ให้บวชเรียนเป็นภิกษุ เพื่อจะได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียนหลักธรรมของพระพุทธศาสนาเนื่องจากชาวไทยโดยทั่วไปได้รับการอบรมสั่งสอนตามแนวทางของพุทธศาสนาอยู่เป็นเนืองนิตย์ ก็มีน้ำใจใคร่จะได้บวชเป็นภิกษุเพราะถือว่าเป็นการทดแทนบุญคุณของบิดามารดาประการหนึ่งและเพื่อเป็นการสืบพระพุทธศาสนา อีกประการหนึ่ง

เมื่อตกลงใจว่าจะบวชได้วัดใดแล้ว บิดามารดาหรือผู้ปกครองก็จะพาผู้ที่บวชไปหาเจ้าอาวาสวัดนั้น เพื่อจะได้ตกลงในเรื่องการบวช กำหนดเวลาบวช ที่อยู่ เรื่องพระอุปัชฌาย์ตลอดจนเข้าของเครื่องใช้ และรายละเอียดเกี่ยวกับการปฏิบัติที่ถูกต้องต่าง ๆ ตามพิธี

นอกจากนี้ ผู้จะบวชจะต้องเตรียมไปฝากตัวกับพระอุปัชฌาย์ที่วัดในฐานะเป็นนาค เพื่อศึกษาอบรมขนบธรรมเนียมของผู้ที่จะบวช ตลอดจนท่องจำวิธีชานนาคและฝึกการปฏิบัติต่าง ๆ ของพระภิกษุ ไว้ให้พร้อม

หลังจากนั้น ก็ให้ไปลาบวชโดยไปลาผู้ที่เคารพนับถือ และญาติผู้ใหญ่ ธรรมเนียมการลาก็คงต้องมีพานใส่ดอกไม้ธูปเทียนไปลาและขอขมาโทษ หากจะโดยล่วงเกินท่านด้วยกรรมใดๆ ขั้นตอนของการบวชตามพิธีเต็มที่มีดังต่อไปนี้ และอาจแตกต่างกันในส่วนปลีกย่อยตามท้องถิ่นแล้วยึดหลักใหญ่อย่างเดียวกัน

1. ก่อนวันบวช 1 วัน หรือที่เรียกว่า วันสวดติบ ผู้บวชจะต้องโกนผมโกนหัว แต่งตัวนุ่งขาวห่มขาว เรียกว่านาค ก่อนจะโกนผม บิดามารดาหรือญาติผู้ใหญ่เป็นผู้เริ่มตัดปอยผมของลูกหลานที่จะบวชเพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตัวนาคเอง

- ในตอนบ่ายของวันนี้ มีการแห่นาค นับเป็นการบอกกล่าวให้เพื่อนบ้านได้ทราบว่าจะบวชเป็นภิกษุในพุทธศาสนาแล้ว และเพื่อขออโหสิกรรมด้วย

- ในตอนเย็น ก็มีการทำบุญสวดมนต์เย็นณสองนาคณสองใด หากจะมีการทำวัณนาคด้วยก็ได้ การทำวัณนาคนั้นก็เพื่อจะให้ผู้ที่บวชหรือนาคนั้น ได้รำลึกถึงพระคุณของบิดามารดา อันเป็นผู้ได้กำเนิดและได้เลี้ยงดูตนมา

2. วันรุ่งขึ้นอันเป็นวันบวช มีการทำบุญเลี้ยงพระเสร็จแล้วก็ต้องไปถึงวัดตามกำหนดเวลาที่ตกลงไว้กับพระอุปัชฌาย์ ดังนั้นเมื่อได้เวลาพอสมควรก็ต้องแห่นาคไปวัด เมื่อไปถึงวัดให้เวียนโบสถ์ 3 รอบ โดยทักษิณาวรรต คือ เวียนขวา การเวียนโบสถ์นี้ถือว่าการคารวะต่อพระพุทธรองค์ (พระพุทธรูปซึ่งประทับเป็นประธานอยู่ในโบสถ์)

- เสร็จแล้วนาคเข้าสู่พระอุโบสถ และจุดธูปเทียนบูชาพระและรอให้พระอุปัชฌาย์และพระสงฆ์มาประชุมพร้อมกัน เพื่อจะได้ทำพิธีบวชต่อไป

- เมื่อพระอุปัชฌาย์และพระสงฆ์มาประชุมพร้อมกันแล้ว บิดามารดาจึงมอบผ้าไตรให้แก่ นาคกราบบิดามารดาแล้วจึงรับผ้าไตร การกราบครั้งนี้เป็นการกราบครั้งสุดท้ายก่อนบวช เมื่อรับผ้าไตรแล้ว จึงนำผ้าไตรไปหาอุปัชฌาย์และปฏิบัติตามที่ได้ฝึกซ้อมไว้ก่อนแล้ว

- เสร็จแล้ว พระบวชใหม่ถวายเครื่องไทยทานแก่พระอุปัชฌาย์และพระสงฆ์เสร็จ ตนเองรับประเคนไทยทานจากผู้ที่มาถวาย

- เสร็จแล้ว พระสงฆ์สวดอนุโมทนา พระบวชใหม่ตรวจน้ำ อุทิศส่วนกุศลถึงบิดามารดา ญาติพี่น้อง และผู้ที่มีอุปการะคุณทั้งที่มีชีวิตและล่วงลับไปแล้ว เป็นอันเสร็จพิธีบวช

อนึ่ง การบวชอาจทำพิธีย่อ ๆ คือ เมื่อกำหนดวันเวลาแล้ว ผู้บวชอาจปลงผมในวันเดียวกันนั้น แล้วเข้าโบสถ์ทำพิธีบวชเลยก็ได้นี้แล้วแต่จะสะดวกและเป็นการประหยัดด้วย

4. ประเพณีเข้าพรรษา (สรุปจากหนังสือ “ประเพณีเรื่องในเทศกาลเข้าพรรษา” ของ สภาวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2496)

ในสมัยโบราณครั้งพุทธกาล พระสงฆ์ในอินเดียจาริกไปในที่ต่าง ๆ เพื่อเผยแผ่พระธรรมแก่ประชาชน เป็นกิจวัตร มิได้ประจำอยู่ ณ ที่ใดโดยเฉพาะ ครั้นถึงหน้าฝนทางเดินเป็นเลนตมหรือเป็นหล่ม เดินไม่สะดวก ต้องเดินลัดเลาะไปตามทางที่พอจะเดินได้ บางทีต้องเหินบ่าไปในนาของชาวบ้าน ทำให้ต้นข้าวของเจ้าของนาได้รับความเสียหาย ครั้นความทราบถึงพระพุทธรเจ้า พระองค์จึงบัญญัติให้พระสงฆ์หยุดพักอยู่ ณ ที่แห่งเดียว ในฤดูฝน คือ ให้ประจำอยู่ในอาราม ไม่ให้ไปแรมคืนที่ไหนตลอดสามเดือน เรียกว่า ให้จำพรรษาหรือเข้าพรรษา

ในประเทศไทยเรา เนื่องด้วยมีพระสงฆ์มาพักแรมอยู่ที่แห่งเดียวกันตลอดไตรมาส หรือ 3 เดือนเช่นนี้ ประชาชนจึงถือโอกาสทำบุญทำทานกันเป็นพิเศษ จัดเข้าของที่จำเป็นไปถวาย เช่น ถวายผ้าที่เรียกว่าผ้าอาบน้ำฝน ทยุกยา อาหารและอื่น ๆ และสำหรับตัวประชาชนเอง ก็ถือโอกาส 3 เดือนในฤดูฝนนี้รักษาศีล และฟังธรรมกันเป็นพิเศษอีกด้วย

ตามประเพณีไทยเรานั้น วันเข้าพรรษา คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 เป็นวันหยุดราชการ ประชาชนจะหล่อเทียนที่มีขนาดใหญ่ ตกแต่งสวยงาม และนำเข้าขบวนแห่เพื่อไปถวายวัดในย่านที่ตนอยู่ เรียกว่า “เทียนพรรษา” หรือ “ประทีปจำนำพรรษา” พร้อมทั้งนำผ้าไตรจีวรและเครื่องไทยทานอื่น ๆ ไปถวายสงฆ์ด้วย แล้วก็มีการรับศีลฟังธรรม

สิ่งของอื่นที่ถวายในการบำเพ็ญบุญนั้น ได้แก่ ปัจจัยต่าง ๆ มี ถวายผ้า นุ่งห่ม หรือไตรจีวร ถวายอาหาร ถวายยา และอื่น ๆ อีก เช่น ดอกไม้ธูปเทียน และของใช้ประจำวัน เป็นต้น

ในการสมาทานศีลและการฟังธรรมนั้น นอกจากจะไปปฏิบัติที่วัดแล้ว บางโอกาสก็อาจนิมนต์พระไปแสดงธรรมที่บ้านก็ได้สุดแต่จะศรัทธา

ระหว่างเวลา 3 เดือนอันเป็นเทศกาลเข้าพรรษานั้น ชาวไทยนิยมตักบาตรทุก ๆ วัน แต่ถ้าเป็นวันพระ คือวัน 8 ค่ำ หรือ 15 ค่ำ ก็มักจะนำอาหารไปทำบุญตักบาตรที่วัดและถือโอกาสสมาทานศีลและฟังธรรมด้วย

5. ประเพณีออกพรรษา (สรุปจากหนังสือ “ประเพณีเนื่องในเทศกาลออกพรรษา และเทศกาลทอดกฐินทอดผ้าป่า” ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2496)

- วันเข้าพรรษา คือ วันแรม 1 ค่ำ เดือน 8 พระภิกษุเข้าพรรษาตั้งแต่วันนั้นเรื่อยมาจนครบ 3 เดือน จึงออกพรรษา วันออกพรรษาดตรงกับวันแรม 1 ค่ำ เดือน 11 ในวันนี้มีประเพณีทำบุญตักบาตรเป็นพิเศษ ทางท้องถิ่นภาคเหนือ ภาคอีสาน เรียกว่า ตักบาตรเทโว (เทโวโรหณะ หมายถึง โอกาสที่พระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ ชาวบ้านเรียกว่าวันพระเจ้าเปิดโลก ทั้งนี้โดยมีตำนานเล่ากันว่า ครึ่งหนึ่งพระพุทธเจ้าเสด็จขึ้นไปเทศน์โปรดพระพุทธมารดาและจำพรรษา ณ ดาวดึงส์พิภพ ครั้นครบ 3 เดือน พระองค์ก็เสด็จลงมาจากดาวดึงส์ ลงจากบันไดสวรรค์สู่มนุษยโลก ในโอกาสนั้นมีพระอินทร์ พระพรหม และเหล่าเทพดาเชิญเครื่องสูง เครื่องมโหรี และเครื่องสักการะบูชา เป็นขบวนแห่แหน มาส่งเสด็จด้วย ดังนั้น ในการตักบาตรเทโวจึงมีการอัญเชิญพระพุทธรูปพร้อมด้วยบาตร ออกแห่รอบพระอุโบสถ มีพระภิกษุสามเณรเดินรับบาตรตามหลัง บางวัดที่มีเนินเขาหรือเจดีย์หรือพระปรางค์สูงพอสมควร ก็จะอาราธนาพระขึ้นไปคอยอยู่บนเนิน พอได้เวลาก็นิมนต์ท่านลงจากชั้นทักษิณมารับบาตร ตามแนวทางที่ทายกทายิกาคอยอยู่ เป็นอาหารเปรียบกับพระพุทธเจ้าเสด็จลงมาจากดาวดึงส์โดยทางบันไดสวรรค์และมีประชาชนคอยรับเสด็จถวายอาหารบิณฑบาตขณะนั้น

- เมื่อออกพรรษา แรม 1 ค่ำ เดือน 11 ตลอดไปจนถึงกลางเดือน 11 เป็นเทศกาลทอดกฐินที่มีตำนานอยู่ว่า ครึ่งหนึ่งสมัยพุทธกาล พระภิกษุชาวเมืองปาวาราว 30 รูป จะไปเฝ้าพระพุทธองค์ที่เมืองสาวัตถี แต่พอเดินทางไปถึงเมืองสาเกตซึ่งอยู่ประมาณ 96 กิโลเมตรก็จะถึงเมืองสาวัตถี ก็เหน็ดเหนื่อยถึงวันเข้าพรรษาจะเดินทางต่อไปอีกก็ไม่ได้แล้ว จึงต้องจำพรรษาอยู่ที่เมืองสาเกตนั้น พอออกพรรษาแล้วก็รีบออกเดินทางไปที่นั่น เวลานั้นฝนก็ยังชุกอยู่ ทางเดินเป็นโคลนตมเปรอะเปื้อนไถ่จืด และไม่มีผ้าไตรชุดอื่นจะผลัดเปลี่ยน เพราะแต่ละรูปก็มีชุดเดียวเท่านั้น ครั้นถึงเมืองสาวัตถี ก็เข้าเฝ้าพระพุทธองค์ และกราบทูลเหตุที่มาเล่าว่าต้องกราบแด่ กราบฝนมา จนจิ้วรเปียกชุ่มและเปื้อนเปรอะให้ทรงทราบ ด้วยเหตุนี้พระองค์จึงทรงอนุญาตว่าถ้ามีผ้าพอจะทำเป็นจิ้วรได้ ก็ให้ประชุมช่วยกันทำแล้วยกผ้าผืนนั้นให้แก่ภิกษุผู้มีจิ้วรเก่า หรือผู้มีพรรษา และทั้งนี้ ให้ทำเสร็จภายในวันนั้น ส่วนคำว่า “กฐิน” นั้นหมายถึง กรอบไม้สำหรับขึงผ้าเย็บจิ้วรคล้ายกับที่เราเรียกว่า สะติง ในสมัยนี้ เนื่องจากมีเรื่องอยู่เช่นนี้จึงเกิดมีประเพณีการถวายผ้าไตรจิ้วรเป็น *ผ้าองค์กฐิน* รวมทั้งถวายเครื่องไทยทานต่าง ๆ แต่พระสงฆ์ตลอดจนเงินทองเพื่อจะได้ใช้บูรณะวัดด้วย และเรียกพิธีนี้ว่าพิธีทอดกฐิน นิยมทำกันเมื่อออกพรรษาแล้ว ถ้าทอดผ้าข้อมผ้าไตรจิ้วรให้แล้วเสร็จในวันเดียวแล้ว ทอดถวายพระสงฆ์ก็เรียกว่า “จุลกฐิน”

- การทอดกฐิน แบ่งได้เป็นขั้นตอนดังนี้

ก. การจองกฐิน ผู้จะทอดกฐินต้องไปติดต่อเจ้าอาวาสเพื่อขอจองไว้ล่วงหน้าและกำหนดวันที่จะมาทอด และขอปรึกษารายละเอียดเกี่ยวกับพิธีการและเข้าของต่าง ๆ ที่จะนำมาทอด และขออนุญาตประกาศเป็นลายลักษณ์อักษรแสดงว่าความประสงค์ว่าจะมาทอดกฐินที่วัดนั้น ๆ

ข. เครื่องกฐิน ของถวายพระ หรือเครื่องกฐินนั้น จะต้องมิดีร จีวร เป็นองค์กฐิน ผ้าชุดนี้ถือเป็นของสำคัญจะขาดเสียมิได้ ธรรมดาต้องมีไตรครองอีก 1 ชุด ประกอบไตรครององค์กฐิน ส่วนเครื่องไทยทานอื่น ๆ นั้นก็สุดแต่จะมีศรัทธาถวาย เรียกว่า เครื่องบริวารกฐิน อาจจะติดต่อกันว่ายังขาดอะไรบ้างก็นำมาถวายได้ ของอีกอย่างหนึ่งที่ไม่ควรขาด คือ ผ้าห่มพระพุทธสำหรับห่มพระประธานในพระอุโบสถ

ค. พิธีทอดกฐินราษฎร์ เมื่อถึงวันกำหนด ก็เคลื่อนขบวนนำเข้าของทั้งปวงไปวัด เมื่อถึงวัดก็ขนเข้าไปจัดไว้ให้เรียบร้อย และให้ถูกต้องตามระเบียบภายในโบสถ์ เช่น ผ้าน้องกฐินจัดวางบนพานแว่นฟ้า วางเตรียมไว้ถวายที่จะเป็นองค์ครอง มิดีระจีดวงของไว้มุมหนึ่งให้เรียบร้อย

เมื่อพระภิกษุลงมาพร้อมกันแล้ว ผู้ทอดพร้อมด้วยญาติมิตรและผู้ร่วมการกุศลครั้งนี้ ไปนั่งให้พร้อม แล้วดำเนินการ คือ

- ผู้ทอดจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- พิธีกร หรือมรรคทายกวัดนำอาราธนาศีล ทุกคนรับศีลพร้อมกัน
- ผู้ทอดประกาศผ้าน้องกฐินไว้บนแท่นทั้งสองข้าง และประนมมือ ทุกคนประนมมือแล้วผู้ถวายผ้าหันหน้าไปทางพระพุทธรูป กล่าว โนม 3 จบ ทุกคนกล่าวตาม แล้วหันหน้าไปทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายกฐิน ทั้งนี้มรรคทายกวัดอาจเป็นผู้คอยแนะ หรือกล่าวนำก็ได้ ทุกคนกล่าวตามจนจบคำถวาย ต่อจากนั้นผู้ทอดนำผ้าน้องกฐินไปวางไว้บนพานตามเดิม ไม่ต้องประเคนแล้วกลับมานั่งยังที่เดิม ต่อจากนั้นก็นั่งฟังพระสงฆ์ทำพิธีกล่าวมอบผ้ากฐินแก่องค์ครองต่อไป และฟังพระสวดจนจบ เมื่อพระสวดจบก็เตรียมตัวเพื่อถวายเครื่องบริวารกฐินแต่พระสงฆ์ขอสิ่งใดที่ต้องการจะถวายเป็นของสงฆ์ ก็ประกาศมอบถวายสงฆ์ในขณะนี้ เสร็จแล้วก็ช่วยกันถวายเครื่องบริวารกฐินทั้งปวง นอกจากนั้นพระสงฆ์กล่าวอนุโมทนา ผู้ทอดตรวจหน้า คนนอกนั้นประนมมือฟังจนจบ เสร็จแล้วกราบพร้อมกัน 3 คน เป็นเสร็จพิธี

6. ประเพณีการฟังธรรม (สรุปจากบทความเรื่อง “การฟังธรรมจากหนังสือชุดสหธรรม เล่มที่ 1 ของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2500)

พุทธศาสนิกชนได้มีการฟังธรรม หรือที่เรียกว่าฟังเทศน์กันมาตั้งแต่ครั้งกรุงสุโขทัย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงสร้างพระแท่นสำหรับออกกราชการในกลางดงตาล เรียกว่า พระแท่นมณีศิลาบาทและเฉพาะในวันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ เป็นวันธรรมสวนะ จะโปรดให้สอนแสดงธรรมบนพระแท่นนี้ ทรงเป็นผู้นำพสกนิกรให้ทวนรักษาศีลและฟังธรรม ถึงวันวิสาขบูชาประชาชนก็ชวนกันรักษาศีลและฟังธรรม และปฏิบัติเช่นนี้เรื่อยมาจนตลอดยุคสุโขทัย

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ได้มีการทำนุบำรุงพุทธศาสนาในด้านต่าง ๆ อย่างมากมาย ในแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงจัดให้แต่งพระคัมภีร์มหาชาติคำหลวง ขึ้นใหม่ให้สงฆ์เทศน์ในเทศกาลเทศน์มหาชาติ อันมีแต่สมัยสุโขทัยมาแล้ว และทรงมีพระศรัทธาแรงกล้าสร้างวัดไว้ในพระราชวัง เรียกว่า “วัดพระศรี-

สรรพเพชญ์” สำหรับเป็นที่ทรงบำเพ็ญพระราชกุศลแบบเดียวกับวัดพระศรีรัตนศาสดารามแสดงพระธรรมและ
 วิชาศีล และพระราชพิธีต่าง ๆ ในศาสนา ก็สร้างอยู่ในเขตกรุงเทพมหานครวังในกรุงเทพฯ เป็นตัวอย่าง
 อันดีแก่ประชาชน

ในยุคกรุงธนบุรีและยุคปัจจุบัน คือ ยุคกรุงรัตนโกสินทร์ก็ได้มีการรักษาศีลและฟังธรรมกันเรื่อยมา และ
 ได้มีการทำนุบำรุงพุทธศาสนากันมากยิ่งขึ้นไปอีกสืบมาจนถึงปัจจุบันนี้

ธรรมในพระพุทธศาสนา เป็นคำสั่งสอน หรือความคิดหรือปรัชญาชั้นสูง ซึ่งมีความละเอียดอ่อนสุชุม
 มาก พระพุทธองค์มิได้สอนให้เชื่อ หรือศรัทธาอย่างมง่าย และทรงสั่งสอนให้ใช้แต่ปัญญาความไตร่ตรองควบคู่
 กันไปด้วย ผู้ที่ ฟังธรรม และ ประพฤติธรรม ย่อมจะประสบแต่ความดีและความร่มเย็นในชีวิต เมื่อยังดำรงชีวิตอยู่
 ควบใจ ชีวิตจะพ้นทุกข์ภัย ดังนั้น จึงกล่าวกันว่า “ธรรมย่อมรักษาผู้ประพฤติธรรม”

ปัจจุบันนี้ในโอกาสสำคัญต่าง ๆ เช่น วันวิสาขบูชา อาสาฬหบูชา มาฆบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา
 วันพระ 8 ค่ำ 15 ค่ำ วันไหว้ครู และอื่น ๆ อีก ย่อมมีเทศน์เพื่อจะได้ฟังธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์
 ทั้งสิ้น

ในการฟังธรรมทุกครั้ง ควรจะได้ปฏิบัติตนให้เรียบร้อยดังต่อไปนี้

1. ควรแต่งกายให้สุภาพเรียบร้อย และนำดอกไม้ธูปเทียนไปด้วยเพื่อสักการบูชาพระรัตนตรัย
2. ถ้าไม่มีเก้าอี้ ควรนั่งพับเพียบให้เรียบร้อย ถ้ามีเก้าอี้ ควรนั่งตัวตรงไม่ไขว่ห้าง ประนมมือทั้งสองข้าง
 อยู่ในท่าเคารพตลอดเวลา คুমสติฟังเสียงของสงฆ์ผู้แสดงธรรมด้วยความเคารพ
3. ในขณะฟังธรรมไม่ควรพูดหรือคุยกัน เพราะเป็นการแสดงความไม่เคารพต่อพระธรรมและต่อผู้
 แสดงธรรม
4. ในขณะฟังธรรมไม่ควรสูบบุหรี่ หรือทำเสียงดังก่อกวนความสงบของผู้อื่น
5. ในขณะฟังธรรม ถ้าไม่จำเป็นก็ไม่ควรลุกออกไป ก่อนพระเทศน์จบกัณฑ์ ถ้าจำเป็นจริง ๆ ที่ต้อง
 ลุกออกไป ก็ควรยกมือไหว้ขอขมาโทษเสียก่อนจึงลุกออกไปอย่างเงียบ ๆ

ข้อ 5 : สหธรรม มรรยาทในการทำความเคารพต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
 มรรยาทในการยืน การเดิน การนั่ง มรรยาทในการใช้ถนน การรอลำดับ
 ก่อนหลัง และการร่วมมือกิจกรรมต่าง ๆ กับบุคคลอื่น

1. มรรยาทในการทำความเคารพต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

ชาติ ในสมัยโบราณ คนไทยต้องสู้พลางถอยพลาง เพราะมีจำนวนน้อยกว่าแต่ไม่ยอมเป็นข้าใครเด็ดขาด
 จนมารวมรวมเป็นประเทศ หรือเป็นชาติไทยที่เป็นปึกแผ่นขึ้นอีกครั้งหนึ่งในสมัยสุโขทัย และสืบความเป็นอิสระภาพ

คือ ความเป็นข้าใคร เรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้ ดังนั้นการที่จะแสดงความเคารพต่อชาตินั้น ก็คือ จะต้องสืบความเป็นอริสราภาพ หรือความไม่ยอมเป็นข้าแก่ใครต่อไปโดยเด็ดขาด จะต้องต่อสู้ทุก ๆ ทางและต้องยอมเสียสละแม้ชีวิตอย่างที่บรรพบุรุษของเราได้กระทำมาเพื่อรักษาไว้ซึ่งเอกราชและอิสรภาพของชาติไทย การต่อสู้ทุก ๆ ทาง และการยอมเสียสละแม้ชีวิตในการป้องกันประเทศชาติ ก็คือ การรักและเคารพชาติ นอกจากนี้แล้ว มรรยาทในการเคารพชาติ ก็ได้แก่ การเคารพธงชาติไทยอันเป็นสัญลักษณ์ของชาติ การแสดงความเคารพเพลงชาติโดยหยุดยืนตรง เป็นต้น อีกประการหนึ่ง ได้แก่ การสามัคคีปรองดอง กับ คนไทย ผู้เป็นเพื่อนร่วมชาติทั้งปวง ซึ่งนับเป็นการร่วมกันรักษา ห่วงดีต่อชาติ และการจะต่อชาติอย่างหนึ่ง อนึ่งการปฏิบัติ หน้าที่ ของชาวไทยตามรัฐธรรมนูญย่อมถือเป็นการเคารพต่อชาติเช่นกัน

ศาสนา คนไทยเป็นผู้ที่ เอื้ออารี มีใจกุศล มีคุณธรรมและศีลธรรม ยึดมั่นในศาสนามาตั้งแต่สมัยโบราณ ในสมัยปัจจุบัน คนไทยก็ต้องยึดมั่นในศาสนาของตนอย่างที่บรรพบุรุษของเราได้ปฏิบัติมา การยึดมั่นในศาสนา ก็คือ การเคารพศาสนานั้นเอง นอกจากนี้แล้วถ้าเป็นพุทธศาสนิกชน ก็ย่อมจะต้องแสดงอาการเคารพต่อ พระพุทธรูป ต้องศึกษาเล่าเรียนและปฏิบัติตาม พระธรรม คำสั่งสอนของพระพุทธองค์และต้องแสดงอาการเคารพต่อ พระสงฆ์ ตามประเพณีอันดีงามของไทย

พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ไทยทรงขับไล่ข้าศึกและรวบรวมคนไทยตั้งขึ้นเป็นประเทศไทย และชาติไทย ได้ตั้งแต่สมัยสุโขทัยเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันนี้แล้วที่เสียกรุงแก่ข้าศึก พระมหากษัตริย์ก็ทรงต่อสู้ข้าศึกและกอบกู้เอกราชได้เสมอ ทำให้คนไทยไม่ต้องเป็นข้าเขาในสมัยที่ประเทศทางตะวันตกถูกชาวตะวันตกล่าเป็นเมืองขึ้น หรือที่เรียกว่า จักรวรรดินิยม พระมหากษัตริย์ไทยก็ทรงใช้พระปรีชา สามารถนำชาติให้พ้นจากการตกเป็นเมืองขึ้นได้ ในขณะที่ประเทศเพื่อนบ้านทุกประเทศตกเป็นเมืองขึ้นเขาทั้งหมด คนไทยจึงไม่ต้องเป็นข้าเขาทั้งหมด คนไทยจึงไม่ต้องเป็นข้าเขา ทั้งยังทรงให้เลิกทาส คนไทยที่เป็นชาติเดียวกันเสียทุกยุคทุกสมัย ตั้งแต่ต้นมาพระมหากษัตริย์ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองมิให้คนไทยเป็นคนป่าเถื่อน ทำให้คนไทยมีวัฒนธรรมอันเป็นที่ประทับใจแก่คนประเทศอื่น ๆ ดังนั้นคนไทยจึงสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระมหากษัตริย์ไทยเป็นอย่างยิ่ง

การสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและกตัญญูต่อองค์พระมหากษัตริย์นับเป็นการเคารพทางใจต่อพระมหากษัตริย์อย่างหนึ่ง นอกจากนี้แล้วคนไทยทุกคนจะต้องแสดงการเคารพทางกายโดยถวายความเคารพตามแบบฉบับไทยต่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถและพระราชวงศ์ชั้นสูง เช่น การถวายคำนับ การกราบไหว้การยืนนิ่งถวายความเคารพขณะมีการบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมีทุกครั้งที่อยู่ ณ ลักษณะที่บรรเลงเพลง

2. มรรยาทในการขึ้น การเดิน การนั่ง (สรุปจากหนังสือ “มรรยาทไทย” ของ ม. ล. ปีย์ มาลากุล จัดพิมพ์โดยกองวัฒนธรรม สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ 1 พ.ย. 2516)

2.1 การขึ้นและการเดิน

ก. การขึ้นตามลำพัง ต้องให้เป็นไปในลักษณะสุภาพ สบาย ขาชิด สบง ไม่แกว่งแขนไปมา จะยืนเอียงเล็กน้อยพองาม ก็ได้

ข. ขึ้นเฉพาะหน้าผู้ใหญ่ ทำได้สองวิธี คือ

- (1) ยืนตรงขาชิด ปลายเท้าห่างกันเล็กน้อยปล่อยแขนลงตรง ๆ มือทั้งสองข้าง
- (2) ยืนค้อมส่วนบนตั้งแต่เอวขึ้นไปเล็กน้อย มือประสาน (คว้ามือซ้อนกัน จะเป็นมือไหนทับมือไหนก็ได้)

ค. ขึ้นถวายความเคารพพระมหากษัตริย์หรือพระมเหสี การขึ้นถวายความเคารพนี้ ถ้าเป็นการขึ้นในแถวก็เป็นไปตามคำสั่งของผู้ควบคุมแถว เช่น ยืนตรง เป็นต้น แต่ถ้าเป็นการขึ้นถวายความเคารพตามลำพัง แต่ละเพศกระทำแตกต่างกัน ดังนี้

สำหรับชาย ถ้าสวมหมวกแต่งเครื่องแบบ ให้ยืนตรงแล้วกระทำวันทยหัตถ์ ถ้าไม่สวมหมวกก็ให้ยืนตรงแล้วการคำนับ ให้ก้มศีรษะพร้อมถวายส่วนไหล่ลงช้า ๆ ค้างพอควร กระทำครั้งเดียวแล้วยืนตรง อย่าผงกศีรษะเร็วเกินไป

สำหรับหญิง ให้ถวายความเคารพแบบย่อเข่า หรือที่เรียกกันว่า "ตอนสายบัว" การถอนสายบัว ให้กระทำดังนี้

- (1) ยืนตรง เท้าชิด หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน
- (2) ชักขาข้างใดข้างหนึ่งไปทางหลัง โดยวาดปลายเท้าไปทางอีกด้านหนึ่งของขาที่ยืนยืนพื้นอยู่ ทั้งนี้ทำพร้อมกับย่อเข่าลงช้า ๆ
- (3) เมื่อจวนจะต่ำสุด ถ้าในเขตพระราชฐานก่อนจะรับพระราชทานสิ่งของวางประสานกันไว้บนหัวเข่าที่ย่อลงต่ำ ถ้ายาวคำนับนอกพระราชฐาน เช่น ตามท้องถนน อาจไม่ต้องประสานมือก็ได้เพียงชักเท้าย่อเข่า ก้มศีรษะลง และปล่อยแขนลงแนบข้าง
- (4) ก้มศีรษะลงต่ำเล็กน้อย พร้อม ๆ กับเข่าที่ย่อลงช้า ๆ แนบข้าง
- (5) เงยศีรษะขึ้นพร้อมกับชักขาข้างที่ไขว้กลับที่เดิม และตั้งเข่าตรง

ง. ขึ้นเมื่อได้ยินเสียงเพลงสรรเสริญพระบารมี ยืนขึ้นอย่างสุภาพแล้วระวังตรง หันหน้าไปทางพระองค์ท่าน หรือพระบรมฉายาธิสลักษณ์ ตามแต่กรณียืนตรงจนจบเพลง ถ้าเป็นการบรรเลงที่ปรากฏพระองค์ ต้องถวายเคารพเมื่อเห็นพระองค์ครั้งหนึ่ง เมื่อจบเพลงให้ถวายเคารพอีกครั้งหนึ่ง

จ. เดินตามลำพัง เดินอย่างสุภาพ หลังตรง ช่วงก้าวไม่ยาว หรือสั้นเกินไป แกว่งแขนพองาม ถ้าเป็นสตรีควรระมัดระวังให้สะโพกเป็นไปตามปกติ

จ. เดินกับผู้ใหญ่ เดินเอียงไปทางซ้ายข้างหลังผู้ใหญ่ ห่างประมาณ 1-2 ฟุต ให้อยู่ในลักษณะนอนน้อม

ข. เดินในที่ที่พระมหากษัตริย์หรือพระมหาสีประทับอยู่ ตามประเพณีไทย การเดินผ่านที่ประทับ โดยอาการใด ๆ ก็ตามทำไม่ได้เป็นอันขาด (ที่เรียกว่า “ห้ามตัดหน้าฉาน” การเดินผ่านหลังที่ประทับในระยะ ใกล้ก็ไม่ควรจะทำ แต่ในกรณีที่มีกิจ และมีความจำเป็นก็ต้องระวังไม่ให้เข้าไปในลักษณะเดินตัดหน้าฉาน

หากจำเป็นจะต้องเดินผ่านหน้า หรือหลังที่ประทับ ต้องทำในระยะห่าง และปฏิบัติดังนี้

- (1) ลุกขึ้นจากที่ แล้วถวายคำนับ
- (2) เดินอย่างสุภาพ
- (3) เมื่อจะผ่านที่ประทับ หันไปถวายคำนับ
- (4) เมื่อผ่านไปแล้ว หันไปถวายคำนับ
- (5) ก่อนที่จะนั่งลง ถวายคำนับ

คนไทยเราที่รักษาวินัยธรรมด้านพระมหากษัตริย์เคร่งครัดนั้น เมื่อไปในงานพิธีเสด็จเพียงแต่เห็นพระ-
 เก้าอี้ที่ประทับก่อนเสด็จ เขาก็มักถวายคำนับเสียก่อน และเวลาผ่านพระมหาเศวตฉัตร ก็ต้องถวายคำนับ หรือ
 หมอบกราบทุกครั้งแม้มิได้เสด็จประทับอยู่

2.2 การนั่ง

ก. การนั่งเก้าอี้ นั่งตัวตรง หลังพิงพนักเก้าอี้ เท้าชิดเข้าชิด มือวางไว้บนตัก ถ้าเป็นเก้าอี้ที่มีที่เท้าแขน
 เมื่อนั่งตามลำพังจะเอาแขนพาดที่เท้าแขนก็ได้ นั่งกับเท้าอย่าเหยียดเท้าเกะกะไม่ควรนั่ง “ไขว่ห้าง” ควรนั่งเต็ม
 เก้าอี้ อย่างนั่งโดยโขกเก้าอี้ ถ้าเป็นหญิงต้องระมัดระวังเครื่องแต่งกาย อย่าให้ประเจิดประเจ้อ

ข. นั่งกับพื้น

- นั่งตามลำพัง นั่งพับเพียบในลักษณะสุภาพ ยึดตัว ไม่ต้องเก็บปลายเท้า แต่อย่าเหยียดเท้า ผู้หญิง
 จะนั่งเท้าแขนก็ได้ ผู้ชายไม่ควรนั่งเท้าแขน

- นั่งต่อหน้าผู้ใหญ่ นั่งพับเพียบเช่นเดียวกับนั่งตามลำพัง แต่น้อมตัวเล็กน้อยและต้องเก็บปลายเท้า

ก. หมอบเฝ้าท่า หรือ นั่งหมอบพุดคุยกับผู้ใหญ่ที่เคารพอย่างสูง ทำดังนี้

- นั่งพับเพียบเก็บปลายเท้า
- แล้วหมอบลงไป ให้เข่าอยู่ข้างหนึ่งระหว่างแขนทั้งสองข้าง
- แขนวางราบกับพื้นตลอด ครึ่งแขน จากมือถึงข้อศอก
- มือประสาน หรือประนมแล้วแต่กรณี

ง. นั่งคุกเข่า ทำดังนี้

- นั่งตัวตรง คุกเข่าลงทั้งสองข้าง

- วางกันบนชั้นเท้า
- ปลายเท้าตั้ง
- มือทั้งสองประสานกัน

3. มรรยาทการใช้ถนน การรอลำดับก่อนหลัง

ก. การใช้ถนน

(1) ในกรณีที่เดิน ก็ให้เดินบนทางเท้า อย่าลงไปเดินในถนน เพราะจะเป็นอันตรายแก่ทุกคน ถ้าไม่มีทางเท้าให้เดินริมถนนชิดซ้าย เวลาจะข้ามถนน ก็ให้ข้ามตรงทางข้าม ซึ่งเขาจัดไว้ให้แล้วเท่านั้น จะเรียกว่า “ทางม้าลาย” หรือ “ทางข้าม” ก็ตามแต่อย่างใด เวลาจะเดินข้ามก็ให้เหยียดขาแล้ว และเดินข้ามไปอย่างระมัดระวังและเดินข้ามไปโดยเร็ว ถ้าถนนตรงนั้นมี “ไฟจราจร” ก็ต้องข้ามเมื่อมีไฟเขียว ซึ่งเป็นสัญญาณให้ข้ามไปได้ ในขณะที่เป็นไฟเหลือง หรือไฟแดง ห้ามข้ามไปเด็ดขาด ถ้าถนนตอนใดมีทางข้ามเป็นสะพานอยู่เหนือศีรษะก็ให้ใช้สะพานดังกล่าว ไม่ควรเดินข้ามบนพื้นถนน

อนึ่ง การใช้ถนนนั้น ไม่ควรทิ้งขยะมูลฝอยเศษกระดาษ หรือสิ่งต่าง ๆ ลงบนทางเท้าหรือบนถนนเป็นอันขาด ทุกคนจะต้องรู้จักรักษามารยาทให้สะอาดที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพราะเราไม่ใช่คนป่าเถื่อน

(2) ในกรณีที่โดยสารรถประจำทาง ควรปฏิบัติตาม “คำแนะนำของกรมการวัฒนธรรม ฉบับที่ 2 เรื่อง การโดยสารรถประจำทาง” ซึ่งมีอยู่แล้วแต่เดิมตั้งแต่ปี พ.ศ. 2496 ดังต่อไปนี้

- ควรขึ้นและลงอย่างมีระเบียบ ไม่เบียดเสียดขัดแย้งกัน และคอยให้คนลงเสียก่อน
- ควรขึ้น หรือลงรถตามป้าย หรือกระโดดขึ้นหรือลงในขณะที่รถกำลังแล่นอยู่
- เมื่อเห็นรถแน่นควรรอคันต่อไป อย่าพยายามยืนเกาะบันไดรถ หรือห้อยโหนไป
- ถ้าในรถที่มีที่ว่าง ควรเข้าไปนั่ง หรือยืนเสียข้างใน อย่ายืนออกนอกอยู่ปากทาง เป็นที่กีดขวางผู้โดยสาร

อื่นที่จะลงหรือขึ้น

- ควรเอื้อเฟื้อให้ที่นั่งแก่พระภิกษุ สามเณร เด็ก คนชรา และสตรี
- ผู้ได้รับความเอื้อเฟื้อ ไม่ควรลืมกล่าวคำขอบคุณ และพึงขอยกมือพลาถหลังไปเหยียบเท้า โคน

หรือชนผู้อื่น

- อย่าสร้างความเดือดร้อนรำคาญให้แก่ผู้อื่น เช่น สูบบุหรี่ คุยเสียงดัง หรือนั่งอย่างไม่เกรงใจผู้อื่น

ข้างเคียง

- ไม่ควรใช้อภิสิทธิ์ใด ๆ ในการขึ้นรถโดยสาร เช่น ไม่ชำระค่าโดยสาร
- พึงใช้กิริยาจากสุภาพต่อเพื่อนผู้โดยสารด้วยกัน และต่อพนักงานขับรถ

ข. การรอลำดับก่อนหลัง ควรปฏิบัติตาม “คำแนะนำของกรมการวัฒนธรรม ฉบับที่ 4 เรื่อง การเข้าลำดับ” ซึ่งมีอยู่แล้วแต่เดิม ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2496 ดังต่อไปนี้

- การซื้อตั๋วเข้าชมมหรสพ หรือการโดยสารรถ เรือ ประจำทาง (หรืออื่น ๆ เช่น การโดยสารเครื่องบิน การเข้าซื้ออาหาร หรือของในร้านที่แออัด การรอขึ้นรถแท็กซี่ ฯลฯ) พึงเข้าแถว เรียงลำดับผู้มาก่อนหลัง ไม่พึงใช้กำลังเบียดเสียดชิงลำดับผู้มาก่อน

- ในการหลั่งน้ำอวยพรแก่คู่สมรส หรือการเข้าแถวเพื่อประชุมเพลิงศพ เป็นต้น พึงรู้จักลำดับอันสมควรแก่คน คือ รอให้พระราชวงศ์ หรือบุคคลในตำแหน่งควรเคารพปฏิบัติเสียก่อนไม่พึงเบียดแทรกแซงผู้อื่น ในเมื่อยังไม่ถึงลำดับของตน

- เมื่อมีการพลั้งพลาดเกิดขึ้นในการเข้าลำดับ ผู้พลั้งพลาดควรกล่าวขอโทษ หรืออภัย อีกฝ่ายหนึ่งก็ควรที่จะให้อภัยแก่กัน

- พึงระลึกเสมอว่า ความเป็นระเบียบยอมทำให้เกิดความเรียบร้อย ส่วนความไม่เป็นระเบียบยอมให้เกิดความวุ่นวายเดือดร้อนเสมอ

4 การร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับบุคคลอื่น

โดยปกติคนเราไม่อาจดำเนินชีวิต หรืออยู่ได้แต่เพียงคนเดียว แต่จำเป็นต้องอยู่กับคนอื่น เป็นครอบครัว เป็นอำเภอ เป็นจังหวัด เป็นประเทศ หรือถ้าเป็นนักเรียนก็อยู่ที่โรงเรียนวันหนึ่ง ๆ ก็หลายชั่วโมง บางทีก็ยกรวมตัวเป็นสมาคม หรือสโมสรอีกด้วย ในด้านการปกครอง บ้านเมืองก็มีกลุ่มผู้แทนของราษฎร เรียกว่า สมาชิกแทนราษฎร หรือในระดับต่ำลงไป ก็มีสภาจังหวัด สภาเทศบาล สภาตำบล เป็นต้น

เพื่อที่จะทำนุบำรุงครอบครัว หรืออำเภอ หรือประเทศ หรือโรงเรียน กลุ่ม หรือสังคมใดก็ตาม คนที่อยู่ในสังคมนั้น ก็จะต้องร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ของสังคมนั้น ๆ อย่างเต็มที่ และอย่างเต็มใจ ถ้าไม่ร่วมมือหรือไม่ช่วยกันประกอบกิจกรรมของสังคมของตนแล้ว สังคมนั้น ๆ ก็จะต่างคนต่างอยู่ กิจกรรมงานไม่ก้าวหน้าและเสื่อมโทรมในที่สุด

ก่อนที่จะกลุ่มใดจะตกลงใจทำกิจกรรมใดนั้น ก็ควรจะต้องใช้ความคิด ปัญญา พิจารณาและอภิปรายหาทางดีทางเสียกันแล้วอย่างเต็มที่ เมื่ออภิปรายกันเต็มที่แล้วก็ควรจะได้ออกคะแนนเสียงตัดสินใจ เมื่อออกเสียงแล้วข้างใดมีคะแนนเสียงมาก ทุกคนก็ตกลงปฏิบัติตามเสียงของมติข้างมาก ในกรณีเช่นนี้ ฝ่ายที่มีเสียงน้อยกว่า ก็จะต้องมีน้ำใจดีพอ ที่จะต้องยอมและมีความเต็มใจที่จะปฏิบัติตามมติของฝ่ายที่มีเสียงข้างมากอย่างเต็มที่ จะบิดพลิ้วไม่ร่วมกิจกรรมโดยอ้างว่าตนไม่เห็นด้วยตั้งแต่ต้นนั้นยอมไม่ได้ เพราะได้อภิปรายกันแล้วอย่างเต็มที่และได้ออกคะแนนเสียงกันไปแล้ว เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ก็จะต้องยอมและจะต้องร่วมมือ จะต้องมีส่วนอย่างเต็มที่และแบ่งงานรับกันไปทำเป็นส่วน ๆ ไป เมื่อรวมกันแล้วให้สำเร็จเรียบร้อย

น้ำใจอย่างที่ดีสำนวนนั้น ก็คือ น้ำใจ สามัคคี หรือน้ำใจ ประชาธิปไตย อย่างหนึ่งนั่นเอง

ตามนัยของน้ำใจประชาธิปไตยดังกล่าวหากเรามีความถนัด หรือสามารถในทางใดก็ควรรับแบ่งงานเข้า

ช่วยเหลือ เข้าอาสาทำกิจกรรม หรืองานของกลุ่มของคนอย่างเต็มที่ในทางที่เราถนัด จะแก้งล้นหลมหลึก หรือทำ เจียนเสียไม่ร่วมมือไม่ได้เป็นอันขาด นั่นคือ เราต้องร่วมกิจกรรมต่าง ๆ กับบุคคลอื่นเสมอ

ข้อ 6 : วัตถุประสงค์ ความรู้และความซาบซึ้งในศิลป จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม วรรณกรรม นาฏกรรม กีฬา การใช้ทรัพยากรอย่างประ-
หยัด และการสร้างเครื่องมือเครื่องใช้

1. ความรู้และความซาบซึ้งในศิลป

ได้กล่าวไว้ในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ในบท “ความหมายทั่วไปของวัฒนธรรม” แล้วว่า

- เมื่อมนุษย์อยู่กันเป็นครอบครัว หรือเป็นชุมชน หรือเป็นประเทศแล้ว ก็ย่อมจะประสบกับปัญหามากมายในการดำรงชีวิตร่วมกัน เช่น ปัญหาในด้านการปกครองครอบครัว หรือปกครองบ้านเมือง ปัญหาในด้านการป้องกันประเทศชาติ ปัญหาในการทำมาหาเลี้ยงชีพ ปัญหาในการรักษาระเบียบวินัย ศีลธรรม ความยุติธรรม และอื่น ๆ อีก เพื่อสังคมเป็นสุขร่วมกัน

- ในการพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ มนุษย์ได้ใช้ปัญญาและความสามารถในการสร้างสรรค์ของตนเอง สร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมากมายเพื่อเป็น *เครื่องมือ* ในการแก้ปัญหาของชีวิต เช่น สร้างสรรค์ระบบการปกครอง สร้างสรรค์ขนบธรรมเนียมประเพณี สร้างสรรค์ตัวอักษร เป็นต้น แล้วยังสร้างสรรค์สิ่งที่ *สวยงาม* เพื่อแสดงความประณีตทางจิตใจขึ้นอีกด้วย เช่น วรรณกรรม นาฏกรรม จิตรกรรม ดนตรี สถาปัตยกรรม เป็นต้น

- สิ่งสวยงาม ต่าง ๆ ที่สร้างสรรค์ขึ้นนั้น เรียกว่า *ศิลปกรรม* ถือเป็นวัฒนธรรมสาขาหนึ่ง *ความสวยงาม* ที่เกิดขึ้นในสิ่งเหล่านั้น เรียกว่า *ศิลป* สำหรับในชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 เราควรจะได้มีความรู้เพื่อรู้จักซาบซึ้งชื่นชมในศิลปกรรมต่าง ๆ ของไทยตามสมควร ดังต่อไปนี้

ก. จิตรกรรม ได้แก่ ภาพเขียน ตลอดจนถึงการเขียนลวดลายวิจิตรสวยงามต่าง ๆ

ภาพเขียนสวยงามแบบของไทยเรานั้น เห็นได้จากฝาผนังภายในโบสถ์ หรือภายในบริเวณวัดวาอาราม เป็นภาพเดียวกับพุทธประวัติ หรือชาดกนรกสวรรค์ต่าง ๆ เป็นส่วนใหญ่ บางครั้งก็เป็นภาพวรรณคดี เช่น เรื่อง รามเกียรติ์ด้วย ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือสามัญ เรียกว่า วัดพระแก้วมรกต ในกรุงเทพมหานคร เรื่อง อิเหนาในวัดโสมนัสวิหาร เป็นต้น ภาพเหล่านี้เป็นภาพที่งามแปลกตาและมีความประณีตเป็นอย่างยิ่ง ซึ่งได้ตกทอดกันเป็นเวลานานจนถึงรุ่นปัจจุบันนี้ เพราะต้องหมั่นซ่อมแซมอยู่เสมอ

ลวดลาย หรือลายไทยดังที่เห็นได้ทั่ว ๆ ไป ในชีวิตไทยเรา เช่น ตามภาชนะ เสื้อผ้า เครื่องประดับ หรือตามวัดวาอารามสิ่งก่อสร้างที่ประณีตทั่ว ๆ ไปนั้น ย่อมมีความสวยงามอ่อนช้อยเป็นอย่างยิ่ง ลายไทยเป็นลายกนก ที่ประดิษฐ์เลียนจากดอกไม้ ใบไม้ ธรรมชาติจึงทำให้ดูอ่อนช้อยเป็นพิเศษ ที่เห็นกันอยู่ทั่ว ๆ ไป เช่น ลายเทพนม เป็นรูปเทวดาพนมมือ เห็นได้ตามผนังโบสถ์ วิหาร ภาชนะ เสื้อผ้า เป็นต้น

ลายกนกเปลว เป็นลายกนก ที่เขียนมือปลายสับัดพริ้วเลียนแบบจากเปลวไฟ
ลายเชิง ลายเชิงขอบค้ำนุ่ง

ฯลฯ

ข. ประติมากรรม ประติมากรรม ได้แก่ การปั้น การหล่อ และสลักลอยลาย การปั้นและการหล่อ
อันมีชื่อเสียงของไทย ได้แก่ การปั้นและการหล่อพระพุทธรูป ซึ่งเรียกว่า พุทธประติมากรรม พระพุทธรูปปาง
ต่าง ๆ ที่นิยมสร้างเป็นหลักทั่วไปมี 11 ปาง คือ

- มารวิชัย
- ห้ามสมุทร (ห้ามญาติ)
- ไชยาสน์
- ลีลา
- ประทานพร
- ประทานอภัย
- รำพึง
- สมาริ
- สมาริเพชร
- นาคปรก
- ปาลิไลยก์

พระพุทธรูปอันเป็นที่เคารพบูชาของชาวไทย เช่น พระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรที่เราเรียกอย่าง
ย่อ ๆ ว่า พระแก้วมรกต ประดิษฐานอยู่ใน กรุงเทพฯ และพระพุทธรชินราชที่พิษณุโลก ย่อมเป็นปูชนียวัตถุ
และมรดกทางวัฒนธรรมอันล้ำค่าในทางศาสนาของชาติ งามหาที่จะเปรียบมิได้ในโลกนี้

นอกจากการปั้นและหล่อพระพุทธรูปแล้ว การหล่อสัตว์ในวรรณกรรม เช่น พวกราชสีห์ หรือสัตว์ใน
ป่าหิมพานต์ ซึ่งอาจเห็นได้ในบริเวณวัด (เช่น วัดพระเชตุพน หรือวัดพระแก้วมรกตในกรุงเทพฯ) ก็ทำได้สวย
งามตามความคิดคำนึงของช่าง

การแกะสลัก เช่น การแกะสลักไม้ของไทย ก็ทำได้ด้วยความงดงามจากสลักไม้รูปรามเกียรติ์ในพิพิธ-
ภัณฑ์สถานแห่งชาติ ก็เป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้

ค. สถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรม ได้แก่ การสร้างสรรค์ในด้านการก่อสร้างอาคารสถานที่และการตกแต่ง

บ้านเรือน หรืออาคารทรงไทย วัดวาอารามแบบไทย พระที่นั่งต่าง ๆ ในพระบรมมหาราชวังซึ่งสร้าง
แบบไทย ตลอดจนศาลาแบบไทย เหล่านี้ย่อมทำความแปลกตาตื่นใจ เพลิดเพล็นและเป็นสุขมาให้แก่ผู้ชมเสมอ
เพราะเป็นแบบรูปซึ่งมีศิลปะ หรือความงามอยู่อย่างพาให้ชื่นใจ

ชาวต่างประเทศที่ได้มีโอกาสได้ไปชมวัดพระศรีรัตนศาสดาราม หรือที่เรียกกันว่า วัดพระแก้วมรกต และพระบรมมหาราชวัง รู้สึกตัวเหมือนมาเดินอยู่ในดินแดนแห่งความฝัน อาคารและวัตถุล้วนสิ่งสองประเภท ระยิบระยับ อ่อนช้อย ลวดลาย รูปแบบสวยงามอย่างสุดที่จะพรรณนา ความงามอย่างนี้ในบ้านเมืองของเขาแตกต่างไปจากของไทย

จ. วรณกรรม วรณกรรม ได้แก่ การประพันธ์ หรือการแต่งตั้งกวีนิพนธ์ ทั้งที่เป็นร้อยแก้วและร้อยกรอง ก่อนพูดเรื่องวรรณกรรม ขอบุติเรื่องภาษาไทยเสียก่อนเพราะเป็นของคู่กัน

ภาษาไทยของเรา มีตัวอักษรไทยไว้ใช้ จึงเป็นเอกลักษณ์สำคัญยิ่งประจำชาติ อำนาจให้เกิดประโยชน์ ในด้านการศึกษาเล่าเรียน การสืบทอดประวัติของชาติไทย ในการติดต่อสื่อสาร และในการสร้างสรรค์วรรณกรรม ทั้งปวง

เป็นที่น่าสังเกตว่า ยังมีอีกหลายชนิดหลายประเทศในปัจจุบันนี้ ที่ไม่มีตัวอักษร ของตนเอง ในกรณีเช่นนี้ การสร้างสรรค์ในด้านร้อยแก้ว และร้อยกรอง ก็ต้องขอยืมภาษาจากของชาติอื่นมาใช้มิได้ไม่มากนัก บางชาติอาจท่องจำเล่ากันมาด้วยวาจาบ้างเล็ก ๆ น้อย ๆ

ภาษาไทยมีถ้อยคำที่มีความหมายลึกซึ้ง และละเอียดอ่อน และมักใช้ถ้อยคำคล้องจองกัน ถ้อยคำก็มีใช้อย่างฟุ่มเฟือยสำหรับการประพันธ์ต่าง ๆ ดังนั้นเมื่อเวลาจะพูด หรือจะเขียนแสดงความรัก ความกตัญญู ความโกรธ ความศักดิ์สิทธิ์ ความขบขัน ความเศร้า ฯลฯ ก็ย่อมเขียนได้อย่างดีและเสียงของตัวไพเราะ ภาษาทั้งงามด้วยความหมายเสมอ ขอให้ดูความละเอียดละไมในถ้อยคำซึ่งประกอบขึ้นด้วยคำว่า “ใจ” เป็นตัวอย่าง คือ กินใจ ชัดใจ คับใจ จำใจ พอใจ จุกใจ ย่ำใจ ติดใจ ถูกใจ หันใจ นอนใจ เบาใจ ปักใจ เร่งใจ หลากใจ วุ่นใจ เครว้าใจ สลาใจ เห็นใจ อุ่นใจ เป็นต้น

คำเหล่านี้ล้วนมีความหมายลึกซึ้ง และละเอียดอ่อนมาก คำไทยประเภทนี้ยังมีอีกมากมาย หากที่จะกล่าวให้จบสิ้นได้ ที่นี้ขอให้หันมาสู่ด้านวรรณกรรม เมื่อถ้อยคำในภาษาไทยมีความหมายลึกซึ้งและละเอียดอ่อนดังกล่าวแล้ว ก็พอจะเข้าใจได้ทันทีว่าคำประพันธ์ทั้งร้อยแก้วและร้อยกรอง หรือที่เรียกว่าวรรณกรรมนั้น ย่อมไพเราะงดงาม จะประกอบขึ้นเป็นข้อความที่มีความหมายลึกซึ้งและคมคายซึ่งใจ ก็ทำได้อย่างดีถ้าผู้เขียนและผู้พูดจักเลือกใช้คำ งามไปด้วยแน่นอน รูปแบบของการประพันธ์ก็มีหลายแบบ เช่น โคลง ฉันท์ กาพย์ กลอน ร่าย เป็นต้น ซึ่งบางแบบไทยก็นำของชาติอื่นมาปรับปรุงให้เข้ากัน เสียงและภาษาของไทยเราเอง

งานอมตะในด้านวรรณกรรม ซึ่งถือว่าเป็นวรรณศิลป์สำคัญ ได้แก่ เรื่องรามเกียรติ์ พระอภัยมณี อิเหนา สังข์ทอง ตะเลงพ่าย ขุนช้างขุนแผน และสามัคคี เป็นต้น

ขอยกตัวอย่างคำร้อยกรองมาไว้ ณ ที่นี้สักสองสามบรรทัด ที่สั้น ๆ แต่กินความมากไม่ค่อยจะลืมเลือนจากใจผู้อ่านได้ง่าย ๆ

• ฐูน้อยว่ามากรู้ เร่งใจ (จากคำโคลงโลกนิติ)

- อันเพชรดีมีค่าราคายัง สูงให้สิ่งจะรู้ค่าราคาหรือ (จากอิศรญาณภาษิต)
- คู่มือสินวลละอออ่อน มะลิซ้อนคู่ดำไปหมดสิ้น (จากศกุนตลา)

วรรณกรรมของไทย มีความไพเราะ งดงามมีคติสอนใจและประทับใจอย่างยิ่งด้วยคำง่าย ๆ อุปมาง่าย ๆ ตามแบบไทย คนไทยทุกคนจะต้องภูมิใจ และซาบซึ้งในความงามของวรรณคดีของชาติและจะต้องช่วยกันบำรุงรักษาไว้ตลอดชั่วฟ้าดินสลาย

จ. นาฏกรรม ได้แก่ การฟ้อนรำ การฟ้อนรำไทยซึ่งมีอยู่ในภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยมีความแปลกตา สวยงาม อ่อนช้อย นุ่มนวล และสง่าเป็นเอกลักษณ์ของชาติ หากดูได้ยากแตกต่างกว่าการฟ้อนรำของชาติอื่น คนชาติอื่นมาเห็นเข้า ก็ย่อมตื่นตื่นในความงดงามของอารมณ์และท่ารำรำ มีความรู้สึกประทับใจคล้าย ๆ กับที่ได้เป็นศิลปะของสถาปัตยกรรมไทยนั่นเอง

รำไทยทำเบ็ดเตล็ดและทำพื้นเมืองต่าง ๆ อันเป็นที่รู้จักกันทั่วไป ได้แก่ รำลาวแพน รำเชื่อง รำชาติชาติรำฉุยฉาย เป็นต้น แล้วยังมีการรำเป็นเรื่องเป็นตอนใหญ่ที่ปรากฏอยู่ในวรรณกรรมต่าง ๆ อีก เช่น ในการรำแบบละครใน ละครนอก และแบบโขน เป็นต้น ส่วนแต่งามวิจิตร หาได้ยากในโลกนี้

ฉ. การกีฬา ได้แก่ การละเล่นเพื่อเป็นการออกกำลังกาย เพื่อเป็นการป้องกันตัว เพื่อเป็นการรื่นเริง และเพื่อก่อให้เกิดน้ำใจสามัคคี และเสียสละและรู้จักก้มข้มผู้อื่น

การกีฬาไทยนั้น ได้แก่ มวยไทย ดาบสองมือ กระบี่กระบอง ตะกร้อ เป็นต้น

โดยเฉพาะมวยไทย และดาบสองมือนั้น มีชื่อเสียงไปทั่วโลก พอ ๆ กับฟ้อนรำไทย การกีฬาทั้งสองประเภทนั้นนอกจากจะเป็นการละเล่นและมีท่าทางสวยงามอยู่ด้วยแล้ว ยังใช้เป็นอาวุธสำคัญที่สร้างวรรณกรรมในการปกป้องบ้านเมือง และสร้างชื่อเสียงให้แก่ชาติไทยมาแล้วในประวัติศาสตร์ เราคงจะจำชื่อพระยาพิชัยดาบหัก วีรบุรุษนักมวย และนักดาบไทย และนายขนมต้ม นักมวยไทยได้เป็นอย่างดี พระยาพิชัยดาบหักเป็นทหารเอกของสมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีถือดาบสองมือคุมทหารเข้าขับไล่พม่าข้าศึกแตกกระจาย ฟาดฟันจนดาบหักไปข้างหนึ่ง จึงได้สมญาว่า พระยาพิชัยดาบหัก มาจนตราบนานเท่าทุกวันนี้

2. การใช้ทรัพยากรอย่างประหยัด

- ทรัพยากร หมายถึง สิ่งที่มีมนุษย์ได้มาจากธรรมชาติ เป็นสิ่งที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาติ เช่น ป่าไม้ แร่ธาตุต่าง ๆ น้ำมัน แก๊สตามธรรมชาติ น้ำ เป็นต้น สิ่งเหล่านี้มีจำนวนจำกัด และเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตของมนุษย์อยู่อย่างยิ่ง ยกตัวอย่าง ป่าไม้เป็นต้นน้ำลำธาร ช่วยดูดน้ำฝน และกักน้ำฝนไม่ให้ไหลผ่านบ้านเรือนให้เราได้มีแม่น้ำลำคลอง ทำให้เป็นทางคมนาคมแต่เก่าก่อน เรามีน้ำใช้ มีประโยชน์มากในการผลิตเครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ยางรถยนต์ รองเท้า เป็นต้น แร่ธาตุต่าง ๆ เช่น ดีบุก หรือ เหล็ก มีประโยชน์มหาศาลในการอุตสาหกรรม การสร้างอาคาร การต่อเรือ การทำอากาศยาน การผลิตรถยนต์ รถไฟ ฯลฯ ย่อมต้องใช้เหล็ก เป็นจำนวนมาก

- ทรัพยากรธรรมชาติเหล่านี้ ถ้าหมดไปจากโลก ก็จะทำให้เกิดปัญหาอย่างใหญ่หลวงแก่ประเทศชาติ หรือแก่มวลมนุษย์ยกตัวอย่าง ถ้าตัดต้นไม้อย่างฟุ่มเฟือยไม่ซ้ำไม้ก็จะหมดป่าเกิดการแห้งแล้งไม่มีน้ำใช้พอเพียง เกิดปัญหาเรื่องจะเอาน้ำมาจากไหนที่จะทำน้ำประปา ไม่มีน้ำดื่ม น้ำใช้ จะปลูกพืชพันธุ์ธัญญาหารก็ไม่ได้ จะเกิดอาหารขาดแคลน เป็นภัยอย่างยิ่ง ถัดมา ถ้าน้ำมันหมดไปจากโลก การอุตสาหกรรม การคมนาคม และอื่น ๆ ก็จะมีชะงัก รถยนต์ รถไฟ เครื่องบิน ฯลฯ ก็จะไม่เคลื่อนไหวไม่ได้ มนุษยชาติก็จะกลับไปอยู่ในยุคดึกดำบรรพ์อีกครั้งหนึ่ง นอกจากนี้จะมีแหล่งแห่งพลังงานอย่างอื่นมาแทนที่

- เมื่อเรามองเห็นปัญหาหรือภัยจากการขาดแคลนทรัพยากรธรรมชาติเช่นนี้แล้ว จึงเป็นที่เข้าใจกันที่ว่าเราทุกคนจะต้องใช้สิ่งของเหล่านี้ด้วยความประหยัดในเรื่อง น้ำ น้ำมัน ป่าไม้ ธรรมชาติ ไฟฟ้า ฯลฯ การลดทอนต้นไม้ การเผาป่า จึงเป็นการทำลายความสุข ความปลอดภัย ทำลายเศรษฐกิจ ไม่ประหยัดทรัพยากรธรรมชาติ เป็นการทำลายชาติ เราทุกคนจะได้ช่วยกันปลูกต้นไม้ ปลูกป่า ดังที่ประเทศต่าง ๆ เขาทำกันอยู่โดยทั่วไป

- สรุปรวมความว่า ทรัพยากรธรรมชาติ ย่อมเป็นของมีค่าของประเทศไทย เราจะต้องช่วยกันปกป้องรักษาอย่างยิ่ง เราจะต้องช่วยกันรักษาอย่าให้ถูกทำลายไปเสีย การไม่ทำลายทรัพยากรของชาติย่อมจะเป็นการสนับสนุนให้ชาติเรามั่นคงยั่งยืน และเป็นสุขด้วยกัน

3. การสร้างเครื่องมือเครื่องใช้

ได้กล่าวไว้ในตอนต้นแล้วว่า ในการพยายามแก้ปัญหาต่าง ๆ เหล่านั้น มนุษย์ได้ใช้ปัญญาและความสามารถในการสร้างสรรค์ของมนุษย์เอง ที่การสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ ขึ้นมากมายเพื่อเป็น *เครื่องมือ* ในการแก้ปัญหาของชีวิต

เครื่องมือเหล่านี้ปรากฏว่าได้ทำให้มนุษย์ประสบความสำเร็จในชีวิต มีความก้าวหน้า มีความเจริญสามารถยกระดับชีวิตความเป็นอยู่ของตนให้สูงขึ้นกว่าระดับชีวิตของสัตว์ได้ เครื่องมือเครื่องใช้ต่าง ๆ เหล่านี้มีมากมายทุกสาขา ยกตัวอย่าง

- ตัวอักษร
- เครื่องมืออันเป็นพื้นฐานเริ่มแรก เช่น มีด ขวาน เลื่อย จอบ เสียม ฯลฯ
- เครื่องมือในการทุนแรง
- เครื่องมือในการก่อสร้าง
- กฎหมาย ระเบียบ วินัย
- ขนบธรรมเนียมประเพณี
- คุณธรรมศีลธรรม
- เครื่องมือในการทอดผ้า
- เครื่องมือในการประกอบอาหาร

- เครื่องมือในการทำความสะดวก
- เครื่องมือในการกรกลีกรวม
- เครื่องมือในการอุตสาหกรรม
- เครื่องมือในการคมนาคมทุกชนิด
- เครื่องพิมพ์
- เครื่องมือในการกีฬา
- เครื่องมือในการตรวจโรครักษาโรค
- วิทยาศาสตร์

เวลา

คนทุกรุ่นทุกสมัยย่อมใช้ปัญญาและความสามารถของตนผลิตและปรับปรุงเครื่องมือเครื่องใช้ออกมาใหม่เสมอ เพื่อแก้ปัญหาหรือความลำบากยากเย็นต่าง ๆ ในชีวิตทุกยุคทุกสมัย ซึ่งมักจะเป็นปัญหาที่เกิดจากการทำลายธรรมชาติแวดล้อมด้วยมือของตนเอง

ในระบะที่ยังเป็นเด็กอยู่ ก็ควรจะได้ทราบความสำคัญของเรื่องเครื่องมือเครื่องใช้ และควรได้ฝึกหัดประดิษฐ์บ้าง ดูจากแบบอย่างของเก่า อาจปรับปรุงขึ้นใหม่ตามที่เหมาะสมเพื่อเป็นพื้นฐานไว้ เมื่อโตขึ้นจะได้มีนิสัย หรือทัศนคติในการประดิษฐ์ ผลิต หรือสร้างของใช้ หรือเครื่องมือเล็ก ๆ น้อย ๆ สำหรับครอบครัว หรืออาจใหญ่ยิ่งให้แก่ประเทศชาติก็ได้

ข้อ 7 : กติธรรม คุณสมบัติที่ควรปลูกฝัง

การนิยมคนดีไม่ยกย่องคนชั่ว การรักเกียรติ การรู้จักพึ่งตนเอง ความขยันหมั่นเพียร ความมัธยัสถ์ ความกล้าหาญ การตรงต่อเวลา และการมีสติจะ

คนเรานั้นมิใช่ว่ามีชีวิตอยู่ได้เพราะกินอาหารแต่อย่างเดียว หากแต่จะต้องมีอย่างอื่นประกอบด้วย สิ่งหนึ่งที่เป็นเครื่องมือประกอบอันสำคัญของชีวิต ก็คือ คุณธรรมในจิตใจ ทุกคนมีหน้าที่จะต้องปลูกฝังคุณธรรมให้เกิดขึ้นในใจของตน เช่น ปลูกฝังความสะอาด - เกรงกลั้วคือการทำชั่ว ปลูกฝังความอดทน - สงบเสถียร ปลูกฝังความกตัญญูกตเวที เป็นต้น

คุณธรรมนี้ ถ้าพูดให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ก็คือ คุณสมบัติที่ควรปลูกฝังให้เกิดเป็นนิสัยนั่นเอง เพื่อตนจะได้อยู่ร่วมกับสังคมอันดีด้วยความเป็นสุขสงบ

ต่อไปนี้เป็นคุณธรรม หรือคุณสมบัติที่ควรปลูกฝังบางประการ คือ

1. เป็นผู้ที่ยินยอมคนดี ไม่ยกย่องคนชั่ว เราทุกคนจะต้องนิยมและยกย่องคนดีและจะต้องไม่นิยมและยกย่องคนชั่วโดยเด็ดขาด

คนดี คือ คนที่ประพฤติตนอยู่ในแนวทางของคุณธรรมและศีลธรรม ทั้งในทางกาย ทางวาจา และทางใจ
ตัวอย่าง

คนดี ย่อมไม่ทุจริตคดโกง

คนดี ย่อมซื่อสัตย์สุจริต

คนดี ย่อมมีใจโอบอ้อมอารี มีใจกรุณาเอื้อเฟื้อต่อผู้อื่น โดยเฉพาะผู้ที่อ่อนแอและขัดสนกว่าตน

คนดี ย่อมมีวาจาสุภาพอ่อนน้อม

คนดี ย่อมประพฤติตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น ไม่ตระหนี่

คนดี ย่อมไม่ถือตัว และไม่ยกตนข่มท่าน ไม่ดูถูกดูหมิ่นผู้อื่น

คนดี ย่อมไม่กล่าวเท็จ และ หลอกลวง ผู้อื่นด้วยวิธีการต่าง ๆ

คนดี ย่อมไม่ดื่มสุราเมามาย หรืออยู่ในห้วงแห่งอบายมุข

คนดี ย่อมไม่ประสงค์ร้าย มุ่งร้าย และทำร้ายผู้อื่น

คนดี ย่อมไม่ประพฤติชั่วในทางชั่ว

วลว

สรุปได้ว่า คนดี คือ ผู้ที่ละอายและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วทั้งปวงและไม่ปฏิบัติชั่วทำลายความสุขของผู้อื่นโดยประการใด ๆ คนดีนั้น เราจะต้องยกย่องและให้กำลังใจเพื่อเขาจะได้ประพฤติดีต่อไป

ส่วนคนชื่อนั้นย่อมประพฤติตรงข้ามกับคนดี

ตัวอย่าง คนที่ได้เงินทองมาโดยการหลอกลวง คดโกง ยักยอก รับสินบน และทุจริต โดยวิธีต่าง ๆ นั้น เป็นคนที่ไม่มีความละอาย หรือเกรงกลัวบาป นับเป็นคนชั่ว เราทุกคนไม่ควรไปยกย่องหรือคบค้า กับคนชั่วเหล่านี้ เป็นอันขาด คนที่มีความประพฤติชั่วช้าลามก ขัดขืนศีลธรรม เช่น ลักขโมย ปล้นฆ่า มุ่งร้าย พยาบาทผู้อื่น ชอบในเรื่องชั่ววลว เป็นคนชั่ว เราทุกคนไม่ควรยกย่อง หรือคบค้าบุคคลเช่นนี้เป็นอันขาดแม้คนชนิดนี้จะร่ำรวยเงินทอง หรือมีศักดิ์สูงเพียงไหนก็ตาม

คนประพฤติดี ย่อมประสบผลดี ส่วนคนประพฤติชั่วย่อมประสบผลชั่วและความหายนะในที่สุด สมกับคำของพระพุทธองค์ ที่ว่า “ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว”

เพื่อส่งเสริมให้สังคมของเราได้มีคนดีเป็นจำนวนมาก เพื่อว่าบ้านเมืองจะได้ร่มเย็นเป็นสุข เราทุกคนจะต้องถือเป็นหน้าที่ที่จะต้อง ยกย่องคนดี และ ไม่ยกย่องคนชั่ว

2. การรักเกียรติ เมื่อเราประพฤติแต่ความดี และละทิ้งความชั่วแล้ว เราก็จะได้รับความนิยมนยกย่องจากผู้อื่น

ตัวอย่าง (ก) เราไม่ยอมตามเพื่อนฝูงไปมั่วสุมดื่มเครื่องดองของเมาและชวนกันไปในทางอบายมุข หรือ ลามก แต่เราขยันหมั่นเพียรในเรื่องการศึกษาค้นคว้า จนกระทั่งค้นพบหรือประดิษฐ์เครื่องยนต์กลไกชนิดใหม่ อย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์และการทำมาหากิน เราก็จะได้รับการยกย่องและการนิยมนับถือจากผู้คนทั่ว ๆ ไป หรือจากทางราชการ การได้รับความยกย่อง เพราะว่าเราได้ประพฤติดี คือ เกียรติ

(ข) เราไม่ยอมมัวเมาในทางชั่ว แต่เราเสียสละอุทิศตนเป็นทหารหรือ อาสาสมัครเพื่อช่วย รักษาชาติและป้องกันชาติ นี่ก็เป็นการประพฤติดี ได้รับการนิยมนยกย่อง จึงเป็น การกระทำที่เป็นเกียรติ

(ค) พ่อแม่ของเรา รวมทั้งตัวเราเอง ได้ประพฤติดีกันมานาน เป็นครอบครัวที่มีเกียรติ ต่อมา มีคนมาบังคับให้เรากระทำชั่ว เช่น ให้เป็นสายลับแก่ศัตรูของชาติ ททรศต่อชาติของเราเอง เป็นต้น แต่เราไม่ยอม เรายอมตายเสียดีกว่า การที่เราทำเช่นนี้ ก็เพราะว่า รักเกียรติ ของตระกูลวงศ์ และรักษาชาติของเราด้วย

สรุปได้ว่า การที่เรากระทำดีแก่ส่วนรวม หรือแก่ชาติบ้านเมือง ย่อมนำมาซึ่ง เกียรติ แก่ตัวเอง และแก่ ตระกูลวงศ์

เกียรตินั้นเป็นผลของการประกอบกรรมดีแก่ส่วนรวม ดังนั้น จึงเป็นที่รักและหวงแหน ยิ่ง เราจะไม่กระทำ สิ่งใดที่ชั่วเช่นที่กล่าวมาแล้วโดยเด็ดขาด เพราะจะเป็นการเสียเกียรติของตัวเราเอง และของวงศ์ตระกูล

บุคคลที่เป็นคนดี ย่อมรัก เกียรติ อย่างที่สุด ทั้งนี้เพราะเขาเข้าใจอย่างแจ่มชัดและแน่วแน่ ว่า เกียรติ คือ เครื่องหมายของคนดี หรือการกระทำความดี ดังนั้นเขายอมตายเสียดีกว่าที่จะยอมเสียเกียรติ

3. การรู้จักพึ่งตนเอง เราคงจะสังเกตเห็นอยู่ทั่ว ๆ ไปว่าคนที่เป็นคนดีมีเกียรตินั้นย่อมประกอบความดีด้วย น้ำพักน้ำแรงของตนเอง พยายามแก้ปัญหาทั้งปวงด้วยปัญญาของตัวเอง รู้จักทำงาน การเลี้ยงตัวได้ด้วยตนเอง และมีความเป็นตัวของตัวเอง การที่เราจะสามารถหาสิ่งทั้งปวงได้ด้วยตนเอง หรือที่เรียกว่า พึ่งตนเอง ได้นั้น ก็ เพราะเราได้รับการฝึกฝนเล่าเรียนและอบรมมาแล้วเป็นอย่างดี จนมีความรู้ความสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตนเอง ได้ผู้ที่ไม่ได้รับการฝึกฝน หรือเกียจคร้านในการเล่าเรียน ก็ย่อมจะขาดความสามารถและความชำนาญ ซึ่งจะทำให้ เป็นคนพึ่งตนเองได้ยาก บ้างต้องพึ่งคนอื่นหรืออาศัยผู้อื่นเขา กลายเป็นภาระของผู้อื่นดังที่เรียกว่าอันเป็นสิ่งที่น่า อับอายและไร้เกียรติอย่างยิ่ง คนเราทุกคนต้องมีความรู้และความสามารถพอเพียงที่จะเป็นที่พึ่งของตนเองได้โดย ไม่ต้องตามใคร ไม่ต้องให้ใครดูหมิ่นเรา

เมื่อเรายังเล็กอยู่ เราจำเป็นต้องเป็นที่พึ่งของตนเองและสามารถตอบแทนบุญคุณของผู้มีพระคุณต่อเราได้ และอาจเป็นที่พึ่งของผู้อื่นได้ด้วยตามสมควร เราทุกคนคงจะจำพุทธภาษิตบทหนึ่งได้ว่า “อัตตาหิ อัตตโนนาโถ” ซึ่งแปลว่า “ตนย่อมเป็นที่พึ่งแห่งตน”

4. ความขยันหมั่นเพียร คนเราบางคน เป็นคนปัญญาดีมีความฉลาดแต่ทำอะไรไม่เคยสำเร็จเลย เพราะ ขาดความเพียร-

ตัวอย่าง ช่างไม้คนหนึ่ง มีความคิดตีมองเห็นชัดแจ้งว่า อาจจะทำเก้าอี้อย่างใหม่ได้โดยที่ใช้นั่งก็ได้ นอนก็ได้ และเก็บพับได้สะดวกมาก ถ้าทำเสร็จแล้ว ก็คงจะขายได้ราคาดีแน่นอน แต่ก็ไม่เคยทำออกมาได้สักตัวเดียว หรือแม้แต่เขียนแบบแปลนออกมา เพราะขาดความตั้งใจจดจ่อที่จะทำอย่างจริงจังจึงเริ่มต้นก็ทำเล็ก ๆ น้อย ๆ พอประสบความสำเร็จบ้างในขั้นต่อไปก็ทอดทิ้งไปเสีย ไม่พยายามทำให้เสร็จให้จงได้ เรียกว่า ขาดความเพียร

ดังนั้น ความเพียร จึงเป็นคุณสมบัติที่สำคัญอย่างหนึ่ง ซึ่งจำเป็นจะต้องปลูกฝังให้เกิดขึ้นแก่ตัวเราทุกคน ความเพียร หรือ ความขยันหมั่นเพียรไม่เกียจคร้านย่อมส่งเสริมให้บุคคลประสบความสำเร็จในการทำงานทั้งปวง เช่น การค้าขาย กิจกรรมต่าง ๆ การอุตสาหกรรม ฯลฯ

ผู้ที่มีมานะพากเพียรจริงจังในการปฏิบัติหน้าที่ การงาน หรือการอาชีพทั้งปวงนอกจากจะประสบผลสำเร็จในชีวิตยังเป็นคนที่มีเกียรติอีกด้วย

5. ความมัธยัสถ์ การประหยัด การใช้เงินทองให้พอเหมาะพอควร การไม่ฟุ่มเฟือย คือ ความมัธยัสถ์

ตัวอย่าง โดยปกติ เรารับประทานอาหารสัก 2 อย่างก็อิ่มแล้ว ยังมีของหวานอีก เกิดประโยชน์แก่ร่างกายพอเพียงแล้ว แต่ถ้าเรากลับสั่งอาหารตั้ง 7 อย่าง รับประทานไม่หมด ทิ้งขว้าง เช่นนี้เรียกว่า ไม่มีความมัธยัสถ์ ในห้องของเรา เปิดไฟฟ้าเพียง 2 ดวงก็สว่างพอแก่สายตาแล้ว แต่เรากลับเปิดไฟพร้อมกันทีเดียว 5 ดวงสว่างจ้าเกินควร ไม่เกิดผลอะไรเพิ่มเติมขึ้นอีกเลย ทั้งยังอาจเป็นอันตรายแก่สายตาอีก เช่นนี้ก็ย่อมเป็นการไม่มีความมัธยัสถ์

สรุปได้ว่า การที่เราใช้จ่ายทำอะไรให้พอดี ให้พอเหมาะ ก็ย่อมจะเป็นการประหยัด หรือ มัธยัสถ์ การทำอะไรเกินพอดี เกินควรไป ก็เป็นการฟุ่มเฟือย ไม่ประหยัด หรือไม่มัธยัสถ์

การไม่มัธยัสถ์ นำมาซึ่งความสิ้นเปลืองไปโดยรวดเร็ว ครอบครัวใดใช้จ่ายฟุ่มเฟือย ทิ้งขว้าง สิ้นเปลืองแม้จะร่ำรวยสักเพียงใด ก็คงจะจนลงสักวันหนึ่งในเวลาอันไม่นาน ในทางตรงกันข้าม ครอบครัวที่ไม่ร่ำรวยอะไร แต่รู้จักความพอดี หรือ ความพอเหมาะสมควร ใช้จ่ายแต่ในสิ่งที่ควรรู้จักประหยัดเก็บหอมรอมริบรู้จักสะสม ก็คงจะประสบความสำเร็จและร่ำรวยได้ มีฐานะมั่นคงในภายหน้า

6. ความกล้าหาญ

เกี่ยวกับความกล้าหาญนี้ จะขอเล่าเรื่องให้ฟังสักเรื่องหนึ่งในสมัยโบราณครั้งที่อาณาจักรโรมันยังมีความรุ่งเรืองอยู่นั้น ได้มีสงครามระหว่างอาณาจักรโรมัน กับประเทศหนึ่งที่ยกมาบุกรุก ในระหว่างสู้รบกันนั้น ทหารโรมันคนหนึ่งถูกข้าศึกจับตัวได้ และถูกนำตัวไปให้แม่ทัพของฝ่ายข้าศึก ทหารโรมันผู้นั้นก็ถูกขู่เชิญให้บอกความลับทางทหารให้แก่แม่ทัพของข้าศึก ภายในห้องนั้นมีคบเพลิงใหญ่จุดอยู่โชติช่วง ทหารโรมันผู้นั้นจึงก้าวเข้าไปที่คบเพลิง เอามือจ่อเข้าไปในไฟนั้นอย่างหัวหาญ และตะโกนว่า “ไม่ต้องมาขู่เชิญให้กลั้วหอก เพราะเราไม่เคยกลั้วข้าศึกเลย ถึงไฟนี้จะไหม้เราจนตายไป เราก็จะไม่ยอมบอกความลับของชาติโดยเด็ดขาด แม่ทัพข้าศึกรู้สึกเกรงขามในความ กล้าหาญ ของทหารโรมันยิ่งนัก และรู้แน่ว่าไม่มีทางจะขู่เชิญเอาความลับจากทหารผู้นั้นได้

จากเรื่องที่เล่ากันมาหลายสมัยนี้ก็พอจะเห็นได้ว่า ความกล้าหาญเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ แต่เราจะต้อง กล้าหาญในสิ่งที่ถูกต้อง ไม่ใช่กล้าหาญไปในทางที่ผิด เราจะต้องกล้าพอที่จะอุทิศชีวิตสำหรับชาติของเราได้ ในเมื่อจำเป็นและเมื่อชาติต้องการ

นอกจากความกล้าหาญที่ทำให้พลีชีพได้ในยามศึกสงครามแล้ว ในยามปกติที่มีปัญหาแสวงหาความรู้ และมีศรัทธาในความรู้ นั้น ๆ ย่อมจะเป็นผู้ที่กล้าคิด กล้าพูด มีความกล้าหาญที่จะคิด และเมื่อคิดได้ด้วยความกล้าหาญ แล้วก็ย่อมกล้าแสดงความคิดเห็นออกมาด้วยวาจาที่สุภาพเรียบร้อย แต่เต็มไปด้วยความสุ่มและฉลาดเฉลียว และความมองอาว

เราทุกคนควรจะพยายามปลูกฝังความกล้าหาญให้มีอยู่ในตัวเราให้จงได้ และต้องไตร่ตรองว่าเราใช้ความกล้าหาญของเราในทางที่ถูกที่ควรเท่านั้น

7. การตรงต่อเวลา ในการปฏิบัติงานใดสำคัญทั้งปวง ย่อมจะมีการกำหนดเวลาไว้ด้วยเสมอว่า งานเรื่องนี้จะต้องใช้เวลาใด งานเรื่องนั้นจะต้องใช้เวลาใด จะเสร็จเมื่อใดให้แน่นอน และแน่ชัด

ตัวอย่าง ในการศึกษาเกี่ยวกับวันวิสาขบูชา อันตรงกับ ประสูติ ตรัสรู้ และปรินิพพาน นั้น โรงเรียนได้มีกำหนดการไว้ ดังนี้

- 9.00 - 9.45 น. บรรยายเรื่องวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานของพระพุทธองค์ ซึ่งตรงกับวันที่ดวงจันทร์เสวยวิสาขฤกษ์ คือ เป็นวันเพ็ญเดือน 6 ตรงกันทั้ง 3 วัน
- 10.00 - 10.30 น. ออกรถจากโรงเรียนเพื่อเดินทางไปยัง *ท้องฟ้าจำลอง* เพื่อดูลักษณะท้องฟ้าในวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพาน จำเป็นอย่างไรบ้าง เหมือนกันอย่างไรหรือไม่
- 10.30 - 11.30 น. ถึง *ท้องฟ้าจำลอง* เข้าชมลักษณะของท้องฟ้า โดยเจ้าหน้าที่แสดงให้ดูได้ซึ่งจะเหมือนกับลักษณะจริง ๆ ของท้องฟ้าในวันประสูติ วันตรัสรู้ และวันปรินิพพานในสมัยโบราณนั้น เพื่อเปรียบเทียบกัน
- 11.30 - 12.00 น. ออกรถกลับถึงโรงเรียน

ในการนี้ถ้านักเรียนทุกคนต้องไปตรงตามเวลานัด เข้าฟังคำอธิบายและออกมาขึ้นรถตามกำหนดเข้าชมที่ *ท้องฟ้าจำลอง* ตามกำหนดและกลับถึงโรงเรียนตามกำหนดนั้น ทุก ๆ อย่างก็จะเรียบร้อยและนักเรียนก็ได้รับผลประโยชน์ทุกประการ แต่ถ้าใครไม่ตรงต่อเวลา ก็จะฟังคำอธิบายได้ไม่ครบถ้วน ไม่เข้าใจดี และทำให้เสียผลประโยชน์ไป ถ้าใครมาขึ้นรถไปท้องฟ้าจำลองไม่ทัน รถก็จะออกไปแล้วตามกำหนด ก็เลยไม่ได้ไปท้องฟ้าจำลอง ไม่ได้ดูลักษณะของท้องฟ้าตามที่โรงเรียนจัดให้ นั่น ก็เป็นการขาดความรู้สำคัญไป ทุกครั้งที่ไม่ตรงต่อเวลาก็จะเกิดผลเสียทั้งนั้น

ในการนัดหมายกับผู้อื่น เช่น นายแพทย์นัดให้ไปตรวจร่างกายที่โรงพยาบาลเวลา 9.00 น. เราจะต้องไปให้ตรงตามเวลานั้น มิฉะนั้นก็จะได้ตรวจโรค ในการนัดหมายเกี่ยวกับงานสังคมทั้งปวง เช่น งานเลี้ยง งานพบปะ งานแต่งงาน งานทอดกฐิน งานทำบุญตักบาตร ฯลฯ จะต้องตรงตามเวลา

ดังนั้นในเรื่องกิจการงานทั้งปวง เราจะต้องตรงต่อเวลาทั้งสิ้นจะได้ไม่เสียชื่อว่าเป็นคนไม่รักษาวินัยและเสียมรรยาททางสังคมด้วย

8. การมีสัจจะ สัจจะ ก็คือ ความสัตย์ การมีสัจจะ ก็หมายถึง การมีความสัตย์จริง หรือการที่เราถือความสัตย์เป็นที่ตั้งไม่กลับคำ ไม่กลับกลอก ตลอดจน กล่าวอีกทีหนึ่งก็คือ “เมื่อปากว่าอย่างไรแล้วก็ทำเหมือนปากว่าทุกอย่าง” พูดจริงทำจริงนั่นเอง

ตัวอย่าง ถ้าเราให้คำมั่นกับตัวเองว่า จะไม่ดื่มสุรา หรือไม่สูบบุหรี่ เราก็จะต้องบังคับตัวเองทำให้ได้ตามคำมั่นนั้น อย่างนี้เรียกว่า มีสัจจะต่อตัวเอง ถ้าเราตั้งจิตมั่นที่จะรักษาศาสนา และพระมหากษัตริย์ เราก็จะต้องทำทุกอย่างเพื่อให้เห็นว่าเรารักษาศาสนา และพระมหากษัตริย์จริง และไม่กลับกลอกและไม่ทรยศต่อชาติ อย่างนี้เป็น การเชื่อตรงต่อชาติบ้านเมือง ก็คือ การมีสัจจะนั่นเอง

ข้อสำคัญ ก็คือ เมื่อได้ให้สัจจะ หรือคำมั่นสัญญาต่อใครอย่างใดแล้ว เราจะต้องปฏิบัติตามสัญญา หรือสัจจะนั้น ๆ อย่างเคร่งครัดทุกประการ

ผู้ที่ไม่รักษาความสัตย์ ย่อมเป็นที่เหยียดหยามของสังคม ไม่มีผู้ใดอยากคบค้าสมาคมด้วย เราทุกคนจะต้องพยายามปลูกฝังคุณสมบัติในการมีสัจจะไว้ให้มั่นคงเสมอ

2 หน่วยประชาธิปไตย

ข้อ 1 : สภาพ ปัญหา ความต้องการ ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

สภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

สภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตยในประเทศไทยตั้งแต่ต้นมาปรากฏว่ายังไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เราได้เริ่มใช้ระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยมาตั้งแต่ พ.ศ. 2475 จนถึงบัดนี้ คือ พ.ศ. 2520 นับเป็นเวลา 45 ปีแล้ว แต่ก็ยังไม่เป็นปึกแผ่นนัก ต้องปรับปรุงกัน อยู่เรื่อย ๆ อย่างกระชั้นชิด

สำหรับในปัจจุบัน คือในปี พ.ศ. 2521 นั้น ให้ใช้รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 แทนรัฐธรรมนูญ พุทธศักราช 2519 ซึ่งให้ยกเลิกไปเพื่อจะได้จัดทำใหม่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

ในตอนต้นของรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ได้กล่าวไว้ว่า “....คณะปฏิวัติ จะจัดให้มีการประกาศใช้รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ โดยมอบให้สภานิติบัญญัติแห่งชาติ จัดร่างขึ้นตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ให้มีการเลือกตั้งภายในปี พ.ศ. 2521 แต่ในระหว่างดำเนินการดังกล่าว ควรให้มีรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรใช้ไปพลางก่อน ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ที่เป็นอยู่ในขณะนี้...”

ดังนั้นสภาพของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ในประเทศไทยในปัจจุบัน คือในปี พ.ศ. 2520 เป็นสภาพที่อยู่ในระยะเวลาที่จะวางรากฐานใหม่เป็นการด่วน รากฐานนี้ก็คือ รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ ซึ่งจะต้องบัญญัติให้เหมาะสมกับภาวะของประเทศชาติ

หนึ่งประชาชนพลเมืองทุกคนจะต้องเตรียมตัวให้พร้อม เพื่อจะได้ก้าวหน้าต่อไปในระบอบประชาธิปไตย

ปัญหาของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

จากสภาพของการปกครองที่ระบุไว้ข้างต้นนั้น ก็พอจะประมาณเอาได้ว่า ปัญหาสำคัญในการที่จะปลูกฝังระบอบประชาธิปไตยขึ้นในประเทศไทยที่ล่วงมาแล้วนั้น ได้แก่

1. การที่ไม่มียุทธศาสตร์ที่จะเตรียมการให้พร้อม หรือให้เกิดความพร้อม หรือให้เกิดความเข้าใจความสมควรเสียก่อน

2. ดังนั้นจึงขาดความเข้าใจกันอยู่มาก ขาดความเข้าใจเรื่องอะไร? ขาดความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยที่เป็นระบอบการปกครองอย่างหนึ่ง และเรื่องประชาธิปไตยที่เป็นน้ำใจหรือเป็นจรรยาบรรณ อีกอย่างหนึ่ง (ดังที่กล่าวไว้แล้วในเล่ม i นั้นเอง)

ความต้องการของการปกครองระบอบประชาธิปไตย

เมื่อทราบปัญหาสำคัญ ๆ ที่เรากำลังเผชิญอยู่ขณะนี้แล้ว ก็ทำให้พอทราบถึงความต้องการ หรือสิ่งที่เราน่าจะได้กระทำเพื่อแก้ไขปัญหานั้นได้ตามสมควร เช่น

1. ในขั้นแรกทีเดียว เป็นการแน่นอนว่าเราทั้งชาติ ในปี พ.ศ. 2520 มีความต้องการที่จะได้เข้าใจอย่างลึกซึ้งเกี่ยวกับโครงสร้าง กลไก และองค์การของระบอบประชาธิปไตย เพื่อเราจะได้ปฏิบัติตนได้ถูกต้องและเกิดผลดี พุทธอีกทีหนึ่งก็คือเราทุกคนต้องการที่จะสร้างความพร้อม ขึ้นไว้ตัวภายในเวลาอันสั้นนี้ เพราะในปี พ.ศ. 2521 ก็จะมีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรกันแล้ว

2. ในการสร้างความพร้อมนี้, ความต้องการอย่างหนึ่งก็คือ การอธิบายชี้แจง อบรมสั่งสอน ให้ผู้ตัวอย่างจากภาพยนตร์ที่ทำขึ้น มีหนังสือคู่มือแจกจ่าย ฯลฯ เท่าที่จะทำได้ ขออย่างเดียวคือให้เกิดความเข้าใจ ความซาบซึ้ง และศรัทธาทั้งในเรื่องระบอบการปกครอง และในเรื่องน้ำใจประชาธิปไตย ขึ้นมาแล้วก็คงจะใช้ได้ การชี้แจงอบรมนี้สำคัญมาก และเป็นสิ่งที่ประเทศเราต้องการอย่างยิ่ง จะเห็นได้ว่าประเทศที่เปลี่ยนใช้ระบอบการปกครองใหม่ ๆ จะรีบอบรม หรือจัดสัมมนาให้แก่ ประชาชนพลเมืองเป็นการใหญ่โดยทันที เพื่อจะได้เข้าใจ เพื่อจะได้พร้อมเพรียง และเพื่อจะได้ร่วมมือได้ถูกต้อง ดังนั้นผู้ที่เล่าเรียนอยู่ในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ทุกประเภท จะต้องได้รับการอบรมชี้แจงให้ลึกซึ้ง ผู้ที่เล่าเรียนอยู่ในโรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่ ก็เช่นกันประชาชนพลเมืองโดยทั่วไปซึ่งอยู่นอกสถานศึกษาก็จะต้องได้รับคำอธิบายชี้แจงด้วย จะลืมเสียมิได้ อาจจะใช้วิธีชี้แจงผู้ที่เป็นหัวหน้าก่อน และผู้เป็นหัวหน้านั้นนำไปชี้แจงแก่ราษฎรคนอื่น ๆ อีกทอดหนึ่งก็อาจจะทำได้ และก็อาจจะมียุธีการอื่น ๆ อีกตลอดจนการใช้วิทยุ โทรทัศน์ และสื่อมวลชนอย่างอื่น อนึ่งการอบรมชี้แจงนั้นเราย่อมจะใช้วิธีการที่เต็มไปด้วยคารวะธรรม สามัคคีธรรม และปัญญารธรรม

เมื่อเกิดความพร้อมพอสมควรแล้ว ครั้นถึงเวลาจะเลือกผู้แทนราษฎร ประชาชนพลเมืองก็คงจะเลือกได้ด้วยความเข้าใจ เข้าใจในระบอบและเข้าใจในการงานที่ผู้แทนราษฎรจะต้องไปปฏิบัติ ทำให้เลือกได้บุคคลที่เหมาะสมยิ่งขึ้น ผู้ที่เหมาะสมนั้นโดยทั่ว ๆ ไปก็คือผู้ที่เข้าใจเรื่องประชาธิปไตยอันเป็นระบอบการปกครอง และในเวลาเดียวกันก็เป็นผู้มีน้ำใจประชาธิปไตย หรือจรรยาบรรณเพื่อควบคุมตัวเองได้ด้วย

3. อนึ่งในระยะของการสร้างความพร้อมในปี พ.ศ. 2520 นี้ เราต้องการที่จะรีบเร่งพัฒนาบ้านเมืองทั้งทางด้านการเมือง การทหาร การเศรษฐกิจ และการสังคมทั้งปวง เช่น การเกษตร การสหกรณ์ การปฏิรูปที่ดิน และการสร้างอาชีพเพิ่มเติม การฝึกเรื่องประชาธิปไตยแก่ประชาชน และการกำจัดภัยต่าง ๆ ในประเทศชาติ เป็นต้น

ข้อ 2 : หลักการและขั้นตอนของการปกครองระบอบประชาธิปไตย
อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศไทยในปัจจุบัน
หลักการของการปกครองในปัจจุบัน

หลักการโดยทั่วไปของประเทศไทยในปัจจุบันคือในปี พ.ศ. 2520 นี้ ได้แก่ การที่จะเร่งฟื้นฟู

เศรษฐกิจ สังคม ความสามัคคีของคนในชาติ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยและความสงบสุขของประชาชน พุทธอีกทีหนึ่งก็คือถือหลักในการที่จะสร้างความพร้อมขึ้นในด้านต่าง ๆ เพื่อจะได้ก้าวหน้าต่อไป โดยเฉพาะเพื่อจะได้มีการเลือกตั้งผู้แทนราษฎรในปี พ.ศ. 2521

ในด้านการปกครองโดยเฉพาะนั้น เนื่องจากยังเป็นระยะของการสร้างความพร้อม จึงให้ราษฎรมีส่วนในการบริหารแผ่นดินโดยทางสภานิติบัญญัติแห่งชาติ สมาชิกของสภานิติบัญญัติแห่งชาตินี้แต่งตั้งมาจากประชาชนอาชีพต่าง ๆ มีจำนวนไม่น้อยกว่าสามร้อยคนและไม่เกินสี่ร้อยคน ทั้งนี้ให้นักเรียนทุกคนไปอ่านรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2520 ประกอบการศึกษาเล่าเรียนในบทนี้ รัฐธรรมนูญการปกครองดังกล่าวนี้มีเพียง 32 มาตรา จึงเป็นการสะดวกแก่การศึกษาเล่าเรียนเป็นอันมาก เราควรจะถือหลักว่าพลเมืองไทยทุกคนควรจะได้อ่านรัฐธรรมนูญการปกครอง หรือรัฐธรรมนูญของประเทศของเรา จนเป็นที่เข้าใจเสมอไป

หนึ่งในเรื่องหลักการอันเป็นแม่บทของประชาธิปไตยในฐานะที่เป็นการปกครองทั้ง 3 ประการ ดังที่ได้อธิบายไว้แล้วใน เล่ม 1 นั้น ในปัจจุบัน คือ ในปี พ.ศ. 2520 ก็ยังยึดถืออย่างเหนียวแน่นตามปกติทั้ง ๆ ที่อยู่ในระยะของการสร้างความพร้อม คือ

1. หลักแห่งเสรีภาพ และความเสมอภาค ยึดถือกันอยู่ตามปกติ เรารู้สึกว่าเราเป็นเสรีชนไปไหนมาไหนได้ และมีความเสมอภาคทั่วหน้ากันตามกฎหมาย

2. หลักแห่งกฎหมาย มีการรักษากฎหมายกันเคร่งครัด ทำให้กฎหมายไป ประชาชนรู้สึกว่ามี ความร่มเย็นเป็นสุขกันพอสมควรแก่กรณี มีศาลยุติธรรมปฏิบัติภารกิจเป็นอิสระ เป็นที่พึ่งได้อย่างแน่นอน

3. หลักแห่งการแยกอำนาจการปกครอง มีการแยกอำนาจออกไปตามปกติ โดยที่สภานิติบัญญัติแห่งชาติ ดำเนินการเกี่ยวกับ อำนาจอธิปไตย

คณะรัฐมนตรี ดำเนินการเกี่ยวกับ อำนาจบริหาร

ศาลยุติธรรม ดำเนินการเกี่ยวกับอำนาจตุลาการ

ในเรื่องรัฐธรรมนูญการปกครอง มาตรา 3 ได้บัญญัติว่า "พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทางสภานิติบัญญัติแห่งชาติ ทรงใช้อำนาจบริหารทางคณะรัฐมนตรี และทรงใช้อำนาจตุลาการ ทางศาล"

หลักการอันเป็นแม่บททั้งปวงนี้ ดำเนินไปภายใต้ความเป็นประมุขของพระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ทรงเป็นจตุรรมของชาวไทยทั้งมวล ทำให้ชาวไทยเกาะกันแน่นเป็นชาติเดียวกัน เป็นกำลังใจให้ชาวไทยมีความกล้าหาญที่จะกระทำความดีความงาม และสิ่งที่มีคุณธรรมทั้งปวง

ขั้นตอนของการปกครองในปัจจุบัน

การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศไทยในปัจจุบัน คือ ในปี พ.ศ. 2520 นี้ ดำเนินไปภายในกรอบหรือโครงสร้างอันเป็นแม่บทตามที่ปรากฏอยู่ในรัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ดังต่อไปนี้ :

1. พระมหากษัตริย์ พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทางสถานิติบัญญัติแห่งชาติ ทางคณะรัฐมนตรี และทางศาล เป็นขั้นตอนตามแบบฉบับ อนึ่งเพื่อให้เป็นการละเอียดยิ่งขึ้น ก็ขอให้รัฐธรรมนูญการปกครอง พ.ศ. 2520 มาตรา 1,2,3,4,5,7,8,18,21,22,25, และ 26 เป็นการประกอบด้วย

2. รัฐสภา ให้มีสถานิติบัญญัติแห่งชาติ ทำหน้าที่จัดทำรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และพิจารณาร่างพระราชบัญญัติต่าง ๆ ประกอบด้วย สมาชิกจำนวนไม่น้อยกว่าสามร้อยคนแต่ไม่เกินสี่ร้อยคน ซึ่งพระมหากษัตริย์ทรงแต่งตั้ง ขอให้รัฐธรรมนูญการปกครองมาตรา 6,7,8,9,10,11,12,13,14,15 และ 16 เป็นการประกอบด้วย

3. คณะรัฐมนตรี

- ประกอบด้วยนายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีตามจำนวนที่จำเป็น มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดิน
- นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรี จะเป็นสมาชิกสถานิติบัญญัติแห่งชาติมิได้ และจะดำรงตำแหน่งในกิจการเอกชนที่ดำเนินธุรกิจเพื่อค้ากำไรมิได้

- ในกรณีจำเป็นเพื่อการปราบปราม และป้องกัน นายกรัฐมนตรีโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี และของสภานโยบายแห่งชาติ มีอำนาจสั่งการหรือกระทำการใด ๆ ได้ (คือ ธรรมนูญการปกครองมาตรา 27)

- ทั้งนี้ให้ดูมาตรา 20,21,22,23,24,26,27, และ 28 เป็นการประกอบ

- อนึ่งพึงสังเกตว่า ระยะปัจจุบันนี้ เป็นระยะของการฟื้นฟู และเตรียมการเพื่อให้มีการเลือกตั้งในปี พ.ศ. 2521 ดังนั้นเป็นการจำเป็นอยู่เองที่คณะรัฐมนตรีจะต้องมีอำนาจเด็ดขาด มิฉะนั้นก็จะฟื้นฟูไม่ได้ เพราะมีภัยมากมายนัก

4. สภานโยบายแห่งชาติ

- ให้มีสภานโยบายแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่กำหนดแนวนโยบายแห่งรัฐและให้ความคิดเห็นแก่คณะรัฐมนตรี

- ทั้งนี้ให้ดูธรรมนูญการปกครองมาตรา 17,18,19,20,21,22, และ 23 ประกอบด้วย

5. ศาลยุติธรรม

- ผู้พิพากษา และตุลาการมีอิสระในการพิจารณาพิพากษาอรรถคดีให้เป็นไปตามกฎหมาย

- ทั้งนี้ให้ดูธรรมนูญการปกครอง มาตรา 29 ประกอบ

ขั้นตอนหรือโครงสร้างข้างบนนั้นเป็นลักษณะของธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช 2520 ซึ่งจะใช้ไปพลางก่อนจนกว่าจะมีรัฐธรรมนูญใหม่ในปี พ.ศ. 2521

ข้อ 3 : การปกครองตามหลักพุทธศาสนา

เรามักจะได้ยินผู้รู้กล่าวกันอยู่เสมอ ๆ ว่า พุทธศาสนานั้นมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่เป็นอันมาก การปกครองในพุทธศาสนา ก็เป็นการปกครองซึ่งหนักไปในทางเป็นประชาธิปไตย คำสั่งสอนต่าง ๆ ก็หนักไปในทาง

ประชาธิปไตย เช่น คำสอนในกาลามสูตร เป็นต้น ในกาลามสูตรนั้น พระพุทธองค์ทรงสอนว่า คนเรายังไม่ควรจะเชื่อถ้อยคำที่เล่าลือกันมา ถ้อยคำที่กล่าวไว้ในตำรา ถ้อยคำของบุคคลอื่นเป็นที่นับหน้าถือตา ฯลฯ จะเชื่อได้ก็ต่อเมื่อได้นำถ้อยคำเหล่านั้นมาพิจารณาไตร่ตรองด้วยตนเองให้ต้องแท้เสียก่อน คำสอนในกาลามสูตรนี้มีชื่อเสียงมากแพร่ไปทั่วโลก ส่อให้เห็นถึงความที่มีปัญญารวม และความที่มีน้ำใจประชาธิปไตยในพุทธศาสนาเป็นอย่างยิ่ง

ดังนั้นในโอกาสนี้เราจึงควรจะได้พิจารณาดูว่าการปกครองตามหลักพุทธศาสนานั้นมีลักษณะอย่างไรบ้าง และเป็นประชาธิปไตยมากน้อยประการใด

ตามหัวข้อที่กล่าวถึง “สภาพ ปัญหา ความต้องการ ในการปกครอง” ที่ได้เล่าเรียนกันมาแล้วในชั้น ม.ศ. 1 คงจะจำได้ว่า การปกครองบ้านเมืองนั้นก็คล้ายคลึงกับการปกครองในครอบครัว จะสำเร็จได้ผลดีก็ในเมื่อ ในระบอบการปกครองนั้น ได้มี

1. วินัย ธรรมเนียม หรือกฎหมายที่เหมาะสม

2. มีน้ำใจ หรือคุณธรรม อันดีงามที่เอื้ออำนวยต่อระบอบการปกครองนั้น

ดังนั้นเราก็อาจพิจารณาว่าการปกครองตามหลักพุทธศาสนานั้นได้อยู่ในแนวเดียวกับที่กล่าวนั้น หรือไม่เพียงใด

เมื่อพิจารณาแล้ว ก็เห็นได้อย่างชัดเจนว่า การปกครองในพุทธศาสนา ก็มีหลักการใหญ่ 2 ประการที่กล่าวแล้วนั้นอยู่เหมือนกัน คือ

- มีกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย เป็นแบบแผนเพื่อให้เกิดความเป็นสงฆ์ ซึ่งกำหนดไว้อย่างแน่ชัดมาก

- มีน้ำใจ หรือ คุณธรรม ที่เอื้ออำนวยให้เกิดความเป็นสงฆ์ยิ่งขึ้น ซึ่งได้รวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่ อย่างแน่ชัดเช่นกัน

(1) กฎเกณฑ์ระเบียบวินัยของสงฆ์ ประกอบด้วยข้อห้าม 227 ข้อ หรือที่เรียกว่า 227สิกขาบท การละเมิดข้อห้ามเหล่านี้ ก็เกิดโทษซึ่งเรียกว่า อาบัติ โทษเหล่านี้บางอย่างเป็นโทษหนัก บางอย่างก็เป็นโทษเบาลดหลั่นลงมา

สิกขาบททั้ง 227 นั้น แยกออกได้ดังนี้

1. ปาราชิก	4 สิกขาบท	(โทษหนักมาก ต้องขาดจากเป็นภิกษุ)
2. สังฆาทิเสส	13 สิกขาบท	(โทษเบาลงมา)
3. อนิยต	2 สิกขาบท	
4. นิสสัคคียปาจิตติย	30 สิกขาบท	
5. ปาจิตติย	92 สิกขาบท	

6. ปาฏิเทสนียะ	4	สิกขาบท (โทษเบาลงมามาก)
7. เสขียะ	75	สิกขาบท
8. อธิกรณสมณะ	7	สิกขาบท

รวม 227 สิกขาบท

รายละเอียดเรื่องสิกขาบทเหล่านี้อาจจะอ่านได้ในหนังสือ “นวโกวาท” ซึ่งสมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ทรงแต่ง โดยเฉพาะในหมวดที่เรียกว่า “วินัยบัญญัติ” ในที่นี้ขอยกตัวอย่างมาดูแต่เฉพาะ ปาราชิก และ อนิยต

ปาราชิก 4

1. ภิกษุเสพเมถุน ต้องปาราชิก
2. ภิกษุถือเอาของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ต้องปาราชิก
3. ภิกษุแก่งล้างฆ่ามนุษย์ให้ตาย ต้องปาราชิก
4. ภิกษุขาด อุตตริมนุสสธรรม ที่ไม่มีในตน ต้องปาราชิก

อนิยต 2

1. ภิกษุหนึ่งในที่ลับตา กับหญิงสองต่อสอง เป็นความผิด
2. ภิกษุหนึ่งในที่ลับหู กับหญิงสองต่อสอง เป็นความผิด

กฎเกณฑ์ระเบียบวินัยของสงฆ์ต่าง ๆ ทั้ง 227 ข้อนั้น มีบัญญัติไว้อย่างละเอียดอ่อนลงไปอีกเป็นอันมาก เช่น ภิกษุพึงรู้จักนุ่งห่มให้เรียบร้อย จักไม่ทำคำขาวให้ใหญ่นัก จักไม่ฉนรีบริวณ จักไม่ฉนรีดงจับ ๆ เมื่อข้าวอยู่ในปากจักไม่พูด ไม่แก่งล้างก่อรำคาญให้เกิดแก่ภิกษุอื่น ฯลฯ เป็นต้น ล้วนแล้วแต่เป็นกฎเกณฑ์ที่จะทำให้ภิกษุเป็นผู้ที่อยู่ในความสำรวมอาจเป็นที่กราบไหว้ได้ทั้งสิ้น

(2) ธรรม อันก่อให้เกิด มัวใจ อันต้งาม เพื่อความเป็นสงฆ์อันเป็นบุคคลที่อาจกราบไหว้ได้ หรือเป็นบุคคลดีโดยทั่ว ๆ ไปนั้น ได้รวบรวมไว้เป็นหมวดใหญ่ ๆ 2 หมวด ในหนังสือ “นวโกวาท” คือ หมวดที่เรียกว่า “ธรรมวิภาค” และหมวดนี้เรียกว่า “คิทธิปฏิบัติ” ขอชักตัวอย่างมาพอเป็นสังเขปดังนี้

จากหมวด “ธรรมวิภาค” เช่น

- ธรรมมีอุปการะมาก 2 อย่าง คือ	สติ	ความระลึกได้
	สัมปชัญญะ	ความรู้ตัว
- ธรรมเป็นโลกบาล 2 อย่าง คือ	หิริ	ความละอายแก่ใจ
	โอตตปปะ	ความเกรงกลัวความชั่ว

- ธรรมอันทำให้งาม 2 อย่าง คือ	ขันติ	ความอดทน
	โสรัจจะ	ความเสถียร
- โอวาทของพระพุทธเจ้า 3 อย่าง คือ	- เว้นจากทุจริต ทั้งกายวาจาใจ	
	- ประกอบสุจริต ทั้งกายวาจาใจ	
	- ทำใจให้หมดจดปราศจากความโลภ โกรธและหลง	

จากหมวด "กัปปปฏิบัติ" เช่น

- อบายมุข คือ เหตุเครื่องฉิบหาย 4 อย่าง
  1. ความเป็นนักเลงหญิง
  2. ความเป็นนักเลงสุรา
  3. ความเป็นนักเลงเล่นการพนัน
  4. ความคบคนชั่วเป็นมิตร
- สังคหวัตถุ 4 อย่าง เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวใจผู้อื่นไว้ได้
  1. ทาน ให้ปันสิ่งของของตนแก่ผู้ที่ควรให้
  2. ปิยวาจา ใช้วาจาที่อ่อนหวาน
  3. อตถจริยา ทำสิ่งที่ประโยชน์แก่ผู้อื่น
  4. สมานัตตตา ความไม่ถือตัว

จะเห็นได้ว่าการปกครองตามหลักพุทธศาสนานั้น มีทั้ง ศัส (คือข้อห้าม หรือวินัย หรือกฎเกณฑ์) และมี ทั้ง ธรรม (คือข้อควรประพฤติ ข้อควรปฏิบัติ ได้จะก่อให้เกิด มัวใจ ที่ดีงาม หรือก่อให้เกิดความเป็นสงฆ์) ทั้งสอง อย่างนี้ประกอบกันแน่นแฟ้น ทำให้เกิดการปกครองที่มั่นคงนำไปสู่สันติสุขตามควรแก่กรณี

เมื่อเป็นเช่นนี้แล้ว ถ้าเราจะพิจารณาว่าการปกครองตามหลักพุทธศาสนานั้น เป็นการปกครองที่แสดง น้ำใจเป็นประชาธิปไตยมากน้อยเพียงใด ก็อาจจะพิจารณาได้จากหัวข้อธรรมต่อไปนี้พอเป็นสังเขป (ดูรายละเอียด ได้ในหนังสือ "นวโกวาท")

- วัฏฒิ 4 คารวะ 6 อปริหานิยธรรม 7 สุจริต 3 และอื่น ๆ อีก เป็นธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลได้ให้ เกียรติ เคารพ หรือ คารวะ ต่อกัน
- อปริหานิยธรรม 7 สาราณียธรรม 6 ธรรมของฆราวาส 4 และอื่น ๆ อีก เป็นธรรมที่ส่งเสริมให้ บุคคลได้ร่วมมือ มีส่วนแบ่งปัน และพร้อมเพรียง สามัคคีกัน
- ศึกษา 3 อิทธิบาท 4 พละ 5 กาลามสูตร และอื่น ๆ อีก เป็นธรรมที่ส่งเสริมให้บุคคลได้ใช้เหตุผล ตรិตรง และใช้ ปัญญา

หัวข้อธรรมะที่ยกมาพอสังเขปเหล่านั้น ส่งเสริมให้เกิดการละกรรม สามัคคีธรรม และปัญญาธรรม ซึ่งก็ตรงตามคิดเห็นในเรื่อง *น้ำใจประชาธิปไตย* หรือยึดถือกันอยู่ในระบอบ ประชาธิปไตยในปัจจุบันทั้งสิ้น ดังนั้น ผู้รู้กล่าวว่าพุทธศาสนานั้นมีความเป็นประชาธิปไตยอยู่เป็นอันมาก ก็เป็นเรื่องที่เห็นได้ว่าเป็นความจริง ประเทศไทยที่ประชาชนนับถือพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดและ จริ่งจ๋ง ก็คงใช้ระบอบประชาธิปไตยได้อย่างสะดวกและสบายใจ

อนึ่งข้อสำคัญที่จะต้องสังเกต ณ ที่นี้ก็คือ ประชาธิปไตยที่แท้จริงนั้น ย่อมมี *ศีลธรรม* เป็นรากฐาน ประชาธิปไตยใดที่ไม่อยู่ในแนวของศีลธรรมแล้ว ย่อมจะเรียกได้ว่าประชาธิปไตยไม่ได้

ข้อ 4 : ธรรมสำหรับการปกครอง ได้แก่ หิริ - โอตตัปปะ มรवासธรรม

ในบทข้างต้นที่ผ่านมาแล้ว ได้ระบุถึงธรรมที่เรียกชื่อว่า “หิริ - โอตตัปปะ” และ “มรवासธรรม” ไว้ก่อนแล้ว และแจ้งไว้ด้วยว่า ธรรมะเหล่านี้ส่งเสริมให้เกิดน้ำใจอันดีงามก่อให้เกิดการร่วมมือ และความสามัคคี ได้ดียิ่งขึ้น และดังนั้นย่อมจะเป็นธรรมะ ที่ช่วยในการปกครอง โดยเฉพาะการปกครองระบอบประชาธิปไตย

ในโอกาสนี้ จะได้พิจารณาคุณประโยชน์ของธรรมะ ดังที่กล่าวนั้นอีกครั้งหนึ่ง โดยเฉพาะในแง่ที่ว่า ธรรมะนี้จะช่วยลดภัยพิบัติ 4 ประการที่กล่าวไว้แล้วในตอนต้นได้บางประการใด หิริ - โอตตัปปะ ได้ชื่อว่าเป็น “ธรรมเป็นโลกบาลหรือธรรมที่คุ้มครองโลก” ถ้าบุคคลในโลกได้ยึดถือและปฏิบัติโดยเคร่งครัดแล้ว การกระทำความชั่วร้าย หรือการกระทำความบาปก็จะลดลง โลกก็จะมีความสุข ดังนั้นจึงกล่าวว่าธรรมข้อนี้ คุ้มครองโลก คือ คุ้มครองโลกมิให้ตกอยู่ในความชั่วช้าและต้องประสบภัยพิบัติ

หิริ หมายถึง ความละอายแก่ใจ ละอายใจในเมื่อจะทำความผิด หรือกระทำความชั่ว หรือกระทำความบาป เมื่อเรารู้สึกละอายในสิ่งใด โดยปกติเราก็ไม่กระทำสิ่งนั้น เช่นถ้าเราละอายที่จะฉ้อราษฎร์บังหลวง เราก็ไม่กระทำสิ่งนั้น ดังนั้นโอกาสที่จะมีการฉ้อราษฎร์บังหลวง ก็ไม่เกิดขึ้นเป็นต้น

โอตตัปปะ หมายถึง ความเกรงกลัว คือความเกรงกลัวในการกระทำความชั่ว ความผิด เพราะเข้าใจว่า การทำความชั่วย่อมจะนำผลชั่วมาให้ คือทำชั่วได้ชั่ว เช่นถ้าข้าราชการเห็นว่าการเบียดเบียนราษฎรเป็นของชั่ว เกรงในความชั่วอันนั้น จึงไม่กระทำ ดังนั้นการที่ข้าราชการเบียดเบียนราษฎรก็ไม่บังเกิดขึ้น เป็นต้น

ระบอบการปกครองใดยึดถือธรรมะข้อนี้ ก็ย่อมจะได้รับความร่มเย็นเป็นสุข เป็นระบอบการปกครองที่เกิดสันติสุขแก่พลเมืองโดยทั่วไป ปราศจากการทุจริต คดโกง การเบียดเบียนและอื่น ๆ กล่าวคือลดภัยพิบัติจากการฉ้อราษฎร์บังหลวง หรือภัยพิบัติจากการที่ข้าราชการเบียดเบียนราษฎรลงได้อย่างแท้จริง

ฉรวาสธรรม เป็นธรรมะของฉรวาส หรือบุคคลทั่ว ๆ 4 ประการ คือ

สัจจะ สัตย์ซื่อแก่กัน

ทมะ รู้จักข่มใจของตน

ขันติ อุตทน

จาคะ สละให้ปันสิ่งของของตนแก่คนที่ควรให้เป็น

ธรรมะทั้ง 4 ข้อนี้ ย่อมจะส่งเสริม *น้ำใจ* ของคนที่ยึดถือให้เป็นคนซื่อสัตย์ อุตทน และเสียสละ คนที่มีน้ำใจ เช่นนี้ ย่อมจะไม่ฉ้อราษฎร์บังหลวง และไม่เป็นข้าราชการที่เบียดเบียนราษฎรเพราะว่าซื่อสัตย์และรู้จักข่มใจตนเอง ตรงกันข้ามย่อมจะรู้จักให้ปันสิ่งของแก่ผู้อื่น รู้จักถือความสัตย์ และมีความอดทนต่อสิ่งชั่วร้ายทั้งปวง

ระบอบการปกครองใด ยึดถือธรรมะเหล่านี้ ก็ย่อมจะปกครองกันโดยได้รับความร่วมเย็นเป็นสุข เป็นระบอบการปกครองที่เกิดสันติสุข แก่พลเมืองโดยทั่วไปปราศจากภัยพิบัติดังที่กล่าวแล้วนั้น

ข้อ 5 : หน้าที่และสิทธิของบุคคลอาชีพสาขาต่าง ๆ ต่อการชำระและส่งเสริมการปกครองในระบอบประชาธิปไตย

ตามปกติในระบอบประชาธิปไตย บุคคลทั้งปวงย่อมมีสิทธิ และหน้าที่ ควบคู่กันไปอยู่แล้วตามที่ได้บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ในบางสมัยรัฐธรรมนูญกำหนดสิทธิและหน้าที่ของประชาชนพลเมืองไว้อย่างละเอียดมาก แต่ในบางสมัยก็กำหนดไว้สั้น ๆ ทั้งนี้ย่อมแล้วแต่สภาพปัญหาและความต้องการของแต่ละสมัย

ข้อสำคัญอยู่ที่ว่าเมื่อได้สิทธิหรือเสรีภาพมาแล้ว ประชาชนจะต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วย ไม่ใช่เอาแต่สิทธิหรือเสรีภาพเพียงอย่างเดียว แต่ไม่ทำหน้าที่ของตน การละทิ้งหน้าที่ย่อมเป็นภัยร้ายแรงต่อประเทศ

โอกาสนี้ขอยกตัวอย่างเกี่ยวกับ สิทธิเสรีภาพ และ หน้าที่ ของประชาชนชาวไทยบางประการไว้ ณ ที่นี้ด้วย ตามประเพณีการปกครองประเทศไทยในระบอบประชาธิปไตยดังต่อไปนี้ :

สิทธิและเสรีภาพ

- บุคคลย่อมได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน
- บุคคลย่อมมีสิทธิเสรีภาพบริบูรณ์ในการถือศาสนา
- บุคคลผู้ถูกคุมขัง หรือถูกจำคุก ย่อมมีสิทธิที่จะได้รับการเยี่ยมตามสมควร
- บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน
- สิทธิของบุคคลในทรัพย์สินย่อมได้รับความคุ้มครอง
- บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาขั้นมูลฐาน
- บุคคลย่อมมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นสมาคม สหกรณ์ หรือหมู่คณะ

หน้าที่

- บุคคลมีหน้าที่รักษาไว้ซึ่งชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครอง ระบอบประชาธิปไตย ตามรัฐธรรมนูญ
- บุคคลมีหน้าที่รับราชการทหาร
- บุคคลมีหน้าที่เสียภาษีอากรตามที่กฎหมายบัญญัติ
- บุคคลมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย

วลา

พึงสังเกตว่าบุคคลทุกคน จะต้องปฏิบัติตามสิทธิ และหน้าที่ ซึ่งกฎหมายได้กำหนดไว้ ไม่ใช่กำหนดสิทธิหน้าที่เอาเองตามชอบใจ ถ้ากำหนดเอาเองก็เป็นกฎหมายเป็นการเห็นแก่ตัว ไม่เป็นการเคารพผู้อื่น ผิดหลักประชาธิปไตย ในระบอบประชาธิปไตยเห็น เราต้องปฏิบัติตามกฎหมายทุกประการเนื่องจากว่า กฎหมายนั้น รัฐสภาเป็นผู้กำหนด รัฐสภานั้นก็ประกอบด้วยผู้แทนของปวงชนชาวไทย ดังนั้นการปฏิบัติตามกฎหมายจึงเป็นการปฏิบัติตามมติของปวงชนชาวไทย ถูกหลักประชาธิปไตย

เนื่องตามความในธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรพุทธศักราช 2520 แจ้งไว้ว่า จะต้องมีการเลือกผู้แทนราษฎรใน พ.ศ. 2521 นั่นก็คือเป็นการเพิ่มเติมสิทธิ และหน้าที่ ของประชาชน กล่าวคือประชาชนได้สิทธิในการเลือกตั้งอันได้แก่ สิทธิสมัครรับเลือกตั้ง และสิทธิออกเสียง ซึ่งคงจะได้บัญญัติในรัฐธรรมนูญที่จะตราขึ้นในตอนนั้น

นอกจากสิทธิและหน้าที่ ทั้ง ๆ ไปของคนทุกคนที่รัฐธรรมนูญได้กำหนดแล้วนั้น ปรากฏว่าบุคคลอาชีพต่าง ๆ เช่น ครู แพทย์ นักกฎหมาย ข้าราชการผู้ใช้แรงงาน วลา ก็ยังมีจรรยา มารยาท และวินัยประจำอาชีพของเขาอีกชั้นหนึ่ง ซึ่งจะกำหนดสิทธิและหน้าที่ละเอียดลงไปอีกสำหรับการประกอบอาชีพนั้น เพื่อว่าจะไม่ใช้ความรู้ในอาชีพของตนไปในทางที่ผิดศีลธรรมและไปในทางที่ผิดกฎหมาย ซึ่งจะเป็นการไม่เคารพผู้อื่นอันเป็นการผิดหลักประชาธิปไตย สิทธิและหน้าที่ของแต่ละอาชีพนี้ ย่อมส่งเสริมให้บุคคลที่ประกอบอาชีพนั้น ๆ ได้ปฏิบัติตาม ตามกฎหมาย อย่างเคร่งครัด ทั้งนี้ตามที่ได้เรียนมาใน เล่ม 1 แล้วว่า ระบอบประชาธิปไตย นั้นยึด หลักแห่งกฎหมาย กฎหมายนั้นผู้แทนปวงชนทั้งประเทศเป็นผู้กำหนดขึ้น การปฏิบัติตามกฎหมายจึงเป็นการกระทำที่ดี เป็นประชาธิปไตย

โอกาสนี้ ขอยกตัวอย่าง จรรยา มารยาท และวินัย จากอาชีพครูพลเป็นสังเขปดังนี้

ระเบียบครูสภา ว่าด้วยจรรยาบรรณของครู

- ครูควรบำเพ็ญตนให้สมกับที่ได้ชื่อว่าเป็นครู
- ครูควรตั้งใจฝึกสอนศิษย์ให้เป็นพลเมืองดีของชาติ
- ครูควรร่วมมือกับผู้ปกครองในการอบรมสั่งสอนศิษย์อย่างใกล้ชิด
- ครูควรบำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์แก่สังคม

ฯลฯ

ระเบียบครูสภา ว่าด้วยวินัยตามระเบียบประเพณีของครู

- ครูต้องสุภาพเรียบร้อย
- ครูต้องอุทิศเวลาของตนให้แก่สถานศึกษา
- ครูต้องประพฤติตนอยู่ในความสุจริต และปฏิบัติหน้าที่ของตนด้วยความซื่อสัตย์เที่ยงธรรม
- ห้ามมิให้ประพฤติการใด ๆ อันอาจทำให้เสื่อมเสียเกียรติศักดิ์และชื่อเสียงของครู เช่น ประพฤติตนเป็นคนเสเพล เสพเครื่องคองของเมาจนไม่สามารถครองสติได้ ฯลฯ
- ครูต้องประพฤติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่ศิษย์ และไม่ดูหมิ่นเหยียดหยามบุคคลใด ๆ

ฯลฯ

สำหรับอาชีพอื่น ๆ นั้น ก็ย่อมมีวินัย หรือจรรยาบรรณ ปรากฏอยู่ในระเบียบหรือกฎหมายเฉพาะอาชีพของเขา เช่น กฎหมายแรงงาน พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน จรรยาแพทย์ เป็นต้น

ดังนั้น จึงมองเห็นได้ชัดว่า หน้าที่และสิทธิของบุคคลอาชีพต่าง ๆ นั้น จำเป็นจะต้องมี และจำเป็นจะต้องตราขึ้นไว้ให้แน่นอน เพื่อจะได้ส่งเสริมให้คนในอาชีพนั้นปฏิบัติหน้าที่ดียิ่งขึ้น ทำให้เกิดระเบียบที่ดี และความสงบยิ่งขึ้นในบ้านเมือง เป็นการส่งเสริมน้ำใจประชาธิปไตยเกี่ยวกับการเคารพผู้อื่น สิ่งทั้งหมดนี้ก็คือ การที่ช่วยกันสร้างไว้ และส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยนั่นเอง

ข้อ 6 : การนำหลักประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวัน

ได้กล่าวไว้ใน เล่ม 1 แล้วว่า การนำหลักประชาธิปไตยต่าง ๆ ไปใช้ในชีวิตประจำวัน นั้น หมายถึง ถึง 2 ประการ คือ

1. การนำเอา หลักแห่งน้ำใจ อันประกอบด้วย การวธธรรม สามัคคีธรรมและปัญญาธรรม ไปใช้ในการปฏิบัติตนทุก ๆ วัน ไม่ว่าจะอยู่ที่บ้าน ที่โรงเรียน หรือที่อื่น ๆ ใช้จนคิดเป็นนิสัย ชักตัวอย่างในห้องเรียน

เมื่อครูได้มอบงานหมู่ให้อย่างหนึ่งเพื่อให้นักเรียน 4 - 5 คนช่วยกันทำ เช่น ให้ช่วยกันทำสมุดภาพเกี่ยวกับการทำสวนครัว นักเรียน 4 - 5 คนนี้ก็ต้องปฏิบัติตามหลักแห่งน้ำใจ คือขั้นแรกก็ให้ปรึกษากันเลือกผู้เป็นประธานของหมู่เสียก่อน เมื่อได้ประธานแล้วผู้เป็นประธานก็ดำเนินการประชุมปรึกษาวางจะทำอย่างไรดีในการที่จะทำสมุดภาพนั้น ทุก ๆ คนจะ ช่วยกัน ออกความเห็น ต้องมีเงิน อย่างหนึ่งเสีย ใครออกความเห็นอะไรมาก็ให้เหตุผลด้วย และคนอื่น ๆ ก็ต้องฟังอย่างสนใจ ต้องการระในความเห็นของคนในหมู่ไม่ใช่ไปขัดแย้งกลางคัน เมื่อได้ฟังความเห็นกันจนจบและได้ใช้ความรู้และสติปัญญาหาเหตุผลกันเต็มที่แล้ว จึงค่อยออกคะแนนเสียงลงมติว่าจะเอาความคิดเห็นอย่างไรไปดำเนินการ เมื่อตกลงมีมติอย่างไรแล้ว ทุก ๆ คนก็ต้องปฏิบัติตามมติหรือข้อตกลงอันนั้น คือต้องให้เกียรติหรือการระข้อตกลงของหมู่ ถัดจากนั้นประธานก็จะช่วยกันกำหนดหน้าที่ว่าผู้ใดในหมู่ของตนควรจะรับหน้าที่ใดไปทำในการจัดทำสมุดภาพนั้นใครจะเป็นคนไปหาภาพมา ภาพชนิดใด วัสดุผู้ใดชนิดทางไหนมากที่สุด ก็ต้องรับหน้าที่ ต้องเสนอตัวเข้าช่วย และเข้ามีส่วนหน้าที่โดยไม่บิดพลิ้ว หรือหลบเลี่ยงไปเสีย และเมื่อรับหน้าที่และมีส่วนทุกคนแล้ว ก็ต้องรับผิดชอบไปทำตามนั้น จนกระทั่งสำเร็จเป็นสมุดภาพที่ดีสมความมุ่งหมาย

ทั้งหมดนี้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มนักเรียน 4 - 5 คน นั้นได้รับการฝึกในเรื่อง

- การการระในความเห็นและความสามารถของผู้อื่น
- การมีส่วน การช่วยเหลือ การให้ความร่วมมือ หรือ ความสามัคคี ในหมู่แน่นอน
- การใช้เหตุผล และปัญญาร่วมกัน

อันการฝึกน้ำใจประชาธิปไตย ดังกล่าวนี้อย่อมเป็นการฝึกการเป็นประชาธิปไตยนั่นเอง ซึ่งจะต้องฝึกจนเป็นนิสัย

2. เมื่อเกิดน้ำใจประชาธิปไตย ขึ้นบ้างแล้ว การจะปฏิบัติตามหลักประชาธิปไตยอื่น ๆ คือหลักแห่งเสรีภาพและเสมอภาค หลักแห่งกฎหมาย และหลักแห่งการแยกอำนาจก็ควรจะสะดวกยิ่งขึ้น คนที่เคร่งในเรื่องการให้เกียรติและการระผู้อื่น ย่อมจะเข้าใจทันที ว่าการมีเสรีภาพเกินขอบเขต การไม่ทำตามกฎหมาย และการรวบอำนาจไว้คนเดียว นั้น เป็นการไม่การระผู้อื่นทั้งสิ้น ซึ่งไม่ควรกระทำ อย่างนี้ก็เป็นการส่งเสริมการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างมากอยู่แล้ว เมื่อมีน้ำใจสามัคคีธรรม และปัญญารวม เข้มแข็งด้วยแล้ว ระบอบประชาธิปไตยก็ควรจะก้าวหน้าและรุ่งเรือง

เมื่อมาถึงในชั้น มศ. 2 นี้ ก็จะต้องย้ำสิ่งที่กล่าวแล้วนั้น เรื่อย ๆ ไปเพื่อให้ได้มีการปฏิบัติกันให้มากขึ้น จะได้มีนิสัยหรือน้ำใจประชาธิปไตยนี้แน่นแฟ้นขึ้น ดังต่อไปนี้

ตามปกติในห้องเรียนนั้น มักจะมีกิจกรรมให้กระทำกันอยู่เสมอในหมู่นักเรียน เป็นกิจกรรมตามที่ครูกำหนดให้บ้าง หรือ ตามที่นักเรียนร่วมกันขออนุญาตเพื่อจัดทำเองบ้าง ในการกระทำกิจกรรมเหล่านี้ ครูอาจส่งเสริมให้ใช้หลักประชาธิปไตยได้อย่างดี ซึ่งจะเป็นการนำหลักประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวันของนักเรียนนั่นเอง ยกตัวอย่าง :

- จัดแบ่งนักเรียนในชั้น ซึ่งเป็นผู้ที่มีความเห็นใกล้เคียงกัน ออกเป็นกลุ่ม ๆ เช่น แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม เป็นต้น ทั้งนี้ไว้ตลอดทั้งปี
- เมื่อจะกระทำกิจกรรมของชั้นที่สำคัญ ๆ แต่ละกลุ่มก็เลือกผู้แทนกลุ่มขึ้นมากลุ่มละ 5 คน (หรือตามจำนวนที่เห็นว่าเหมาะสม)
- ผู้แทนของกลุ่มทั้งสาม กลุ่มละ 5 คน รวมเป็นจำนวน 15 คนนี้ ต้องประชุมปรึกษาหารือกันว่า กิจกรรมนั้น ควรจะอย่างไรบ้าง ใครเป็นผู้ทำ จะต้องใช้เงินเท่าใดหรือไม่ จะขอความร่วมมือจากใคร จะต้องทำให้เสร็จภายในกี่วัน ฯลฯ เมื่อใช้ปัญญาดกเถียง และลงมติกันแล้ว ก็บันทึก หรือจดไว้เป็นหลักฐาน
- ต่อไปคณะผู้แทนของกลุ่มทั้ง 15 คนนั้น อาจมอบให้นักเรียนผู้ชำนาญในการปฏิบัติงานคณะหนึ่ง ไปจัดทำตามมติของคณะผู้แทนกลุ่ม คณะนักเรียนผู้ชำนาญในการปฏิบัติงานนี้ อาจประกอบด้วยนักเรียนสัก 7 คน ก็ได้
- คณะนักเรียนผู้ชำนาญในการปฏิบัติงานนี้ จะต้องไปจัดทำงานที่ได้รับมอบไปนั้นให้สำเร็จ โดยใช้ความสามารถและความชำนาญงานที่ตนมีอยู่

ทั้งหมดนี้ ก็คล้าย ๆ กับมีสภาผู้แทนราษฎรเป็นผู้กำหนดแนวทางที่ต้องการ แล้วคณะรัฐมนตรีนำแนวทางไปบริหารหรือไปปฏิบัติกันเอง

ทั้งนี้อาจจัดจัดทำอย่างอื่น ๆ อีกให้เหมาะสมกับภาวะและเหตุการณ์ก็ได้ เช่น จัดทำโดยเลียนแบบของรัฐธรรมนูญโดยตรงก็ยังได้ เพื่อให้ได้ฝึกทั้งในเรื่องวิธีการ และเรื่องน้ำใจ โดยมีทั้งการเลือกผู้แทนนักเรียน มีสภาผู้แทนนักเรียน มีคณะบริหารงานนักเรียน และมีตุลาการนักเรียน แต่ในเรื่องอย่างนี้ ครูต้องเข้าควบคุมใกล้ชิด และฝึกทำในเรื่องกิจกรรมบางสิ่งบางประการที่เหมาะสมเท่านั้น ไม่ใช่เป็นการเข้าบริหารโรงเรียนเสียเองซึ่งจะเป็นการหลงผิด หรือเข้าใจผิดไปมาก เพราะเป็นเรื่องของการเรียนและการฝึกเท่านั้นเอง อนึ่งก่อนที่จะทำการฝึกแบบนี้ จะต้องดูเสียก่อนว่าสมควรจะทำแบบนี้หรือไม่ ถ้าเห็นว่ายังไม่สมควร ก็ไม่ต้องทำ แต่อาจทำอย่างอื่นซึ่งง่ายกว่า และอยู่ในวงจำกัดกว่า ซึ่งก็อาจจะทำให้นักเรียนเกิดความเข้าใจในเรื่องประชาธิปไตยได้เช่นเดียวกัน

สำหรับในบทนี้ ก็สรุปได้ว่าในการนำหลักประชาธิปไตยไปใช้ในชีวิตประจำวันนั้น จำจะต้องได้ปฏิบัติกันจริง ๆ เท่าที่จะกระทำได้ในขอบเขตที่เหมาะสม แม้แต่ในครอบครัวของเราเอง เราทุกคนควรปฏิบัติตามนัยของ *น้ำใจประชาธิปไตย* ได้เสมอทุกเวลา

3 หน่วยพระมหากษัตริย์

สภาพ ปัญหา ความต้องการของการธำรงรักษาสถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์นับเป็นลักษณะที่สำคัญที่สุดอันหนึ่ง ของการปกครองประเทศไทย ทั้งนี้จะเห็นได้จากรัฐธรรมนูญทุกฉบับที่ได้ประกาศใช้ไว้ชัดเจนว่า ประเทศไทยจะปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข ทั้งนี้ก็ด้วยเหตุผลหลายประการคือ

1. ในสมัยเริ่มแรกของประวัติศาสตร์ชาติไทย ชาวไทยต้องทำการต่อสู้กับเพื่อนบ้านอันไม่เป็นมิตร เพื่อยังชีวิตและเอกราชไว้ จึงจำเป็นจะต้องมีผู้นำเพื่อให้ความคุ้มครอง และเสริมสร้างความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน พระราชกรณียกิจที่สำคัญของพระมหากษัตริย์ไทยก็คือ ทรงเป็นผู้นำประชาชนในระหว่างสงคราม และวิกฤตการณ์ ความเป็นผู้นำในยามสงคราม (ของพระองค์) ต่อมาก็ขยายตัวรวมถึง การเป็นผู้นำในยามสันติด้วยและนับแต่นั้นมา พระองค์ก็กลายฐานะเป็นประมุขของประชาชน หรือทรงเป็นพระบิดาของปวงชน พระองค์ทรงร่วมในความโศกสลดของประชาชนในยามที่บ้านเมืองประสบความยุ่งยาก (หายนะ) ทรงปลื้มปิติกับประชาชนในยามที่บ้านเมืองประสบความสำเร็จและชัยชนะ ด้วยประวัติความเป็นมาของเราเช่นนี้ องค์พระมหากษัตริย์จึงมิได้ทรงเป็นเพียงสัญลักษณ์แห่งพระราชฐานะ พระราชอำนาจและประเพณีของการปกครองไทยเท่านั้น หากแต่ยังทรงเป็นสัญลักษณ์ประจำชาติ อย่างหนึ่งของคนไทยอีกด้วย

2. จากพระราชกรณียกิจที่ได้ทรงบำเพ็ญ มาตลอดยุคสมัยแห่งประวัติศาสตร์ของชาติไทยเรา พระองค์ได้ประกอบคุณงามความดีเป็นที่พึงของประชาชนได้มาโดยตลอด จนทำให้ประชาชนเกิดความเคารพ เชื่อถือ และให้ความไว้วางใจในพระองค์ ลักษณะเช่นนี้อาจเรียกได้ว่า “พระบารมีพระมหากษัตริย์” ซึ่งมีอยู่สูงกว่าบุคคลธรรมดา และสร้างความสมานสามัคคี ระหว่างผู้คนภายในชาติ อันเป็นปัจจัยที่จำเป็นที่สุดในการสร้างความมั่นคงเข้มแข็งของชาติ

3. ประชาชนชาวไทยมีความเลื่อมใสศรัทธาในองค์พระมหากษัตริย์อยู่เป็นอันมาก เพราะพระองค์ได้ประกอบพระราชกรณียกิจอันเป็นประโยชน์สุขแก่ชาตินานับประการ ทำให้เกิดความรู้สึกสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์ จึงได้พร้อมใจกันยกย่องเป็นประมุขของประเทศ เป็นที่เคารพสักการะของชาวไทยสืบต่อมาตราบจนทุกวันนี้

4. ปัจจุบันนี้ประเทศไทยมีรัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ มีรัฐบาลผลัดเปลี่ยนกันเข้ามาบริหารราชการแผ่นดิน (โดยความยินยอมของประชาชน) ลักษณะเช่นนี้อาจจะเกิดความไม่มั่นคงแน่นอนในวงการผู้บริหารประเทศ การมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขจึงช่วยเป็นหลักของการปกครองประเทศให้เกิดความต่อเนื่องกัน เพราะพระองค์มิได้ทรงดำรงตำแหน่งโดยการเลือกตั้ง หากแต่ทรงดำรงตำแหน่งโดยความยินยอม

พร้อมใจของมหาชนทั้งประเทศอยู่แล้ว จึงไม่อยู่ในฐานะที่จะเป็นเป้าหมายของการวิพากษ์วิจารณ์ของบุคคลทั่วไป ดังนั้นพระองค์จึงเปรียบเสมือนผู้คอยกำกับให้กลไกของการปกครองแผ่นดินสามารถดำเนินไปโดยราบรื่น และถูกต้องตามทำนองคลองธรรมของธรรมนูญการปกครอง ยามใดที่บ้านเมืองเกิดวิกฤตการณ์ทางการเมือง ก็ยังมีองค์พระมหากษัตริย์ เป็นผู้คอยขจัดปัดเป่าให้บรรเทาเบาบางลง ดังนี้เคยปรากฏมาแล้วในอดีต

ความเป็นมาของสถาบันพระมหากษัตริย์

สถาบันพระมหากษัตริย์นับว่าเป็นสถาบันการปกครองที่เก่าแก่ที่สุด นับแต่ที่มนุษย์ได้รวมกันเป็นหมู่เป็นพวก ฐานะและบทบาทของพระมหากษัตริย์ไทย แบ่งได้เป็น 2 แบบ คือ แบบสมบูรณาญาสิทธิราช และแบบพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ

1. สมบูรณาญาสิทธิราช การปกครองแบบนี้ พระมหากษัตริย์ ทรงเป็นผู้มีอำนาจเด็ดขาดในการปกครองประชาชนภายในพระราชอาณาจักร บุคคลใดหรือกลุ่มบุคคลจะขัดขึ้นพระราชอำนาจไม่ได้ บางครั้งพระมหากษัตริย์อาจจะมอบหมายอำนาจบางอย่างให้บุคคลบางคนไปทำแทนได้ เช่น แต่งตั้งเจ้าครองนครไปปกครองตามหัวเมืองต่าง ๆ หรือแต่งตั้งข้าราชการให้เป็นผู้พิจารณาตัดสินคดี แต่อำนาจขั้นสุดท้ายก็ยังคงเป็นของพระองค์อยู่นั่นเอง เพราะพระองค์สามารถที่จะถอดถอน บุคคลเหล่านั้นออกจากตำแหน่งเมื่อใดก็ได้ การรับช่วงตำแหน่งของพระองค์ก็โดยการสืบสันตติวงศ์เป็นหลัก

ประเทศไทย นับแต่ได้ก่อตั้งอาณาจักรของตนเองขึ้นมาในแหลมทองแห่งนี้ ก็ได้ใช้ระบบการปกครองแบบนี้มาตั้งแต่ต้น จนกระทั่งถึง พ.ศ. 2475 จึงได้มีการเปลี่ยนแปลง เป็นระบอบพระมหากษัตริย์ ภายใต้รัฐธรรมนูญ ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวนี สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีลักษณะแตกต่างกันไปบ้างตามยุคสมัยคือ

ก. สมัยสุโขทัย สังคมสุโขทัยนั้นนับได้ว่าเป็นสังคมที่ไม่มีอิทธิพลของชาติอื่นมาปะปนมากนัก ประกอบกับผู้คนพลเมืองมีไม่มาก การปกครองจึงเป็นแบบสังคมในครอบครัวเดียวกัน พระมหากษัตริย์ทรงมีฐานะเสมือนพ่อของคนทั้งเมือง ผู้ใดที่มีเรื่องเดือดร้อน ก็สามารถที่จะไปร้องเรียนต่อพระองค์ได้โดยตรง ทรงอบรมสั่งสอนประชาชนด้วยพระองค์เอง ถ้าปกครองในระดับของหัวหน้าอาณาจักรคือเป็นผู้นำของเมืองต่าง ๆ ในราชอาณาจักรที่เรียกว่า “พ่อขุน” ถ้าปกครองในระดับหัวเมืองก็เรียก “พ่อเมือง” ปกครองในระดับหมู่บ้านก็เรียก “พ่อบ้าน” แสดงให้เห็นว่าผู้ปกครองนั้นเปรียบเสมือนหัวหน้าครอบครัวใหญ่ครอบครัวหนึ่งนั่นเอง

ข. สมัยกรุงศรีอยุธยา เมื่อคนไทยทางตอนใต้แถบลุ่มน้ำเจ้าพระยาได้รวมตัวกันตั้งกรุงศรีอยุธยาขึ้นภายใต้การนำของพระเจ้าอู่ทอง จนต่อมาได้ขยายอำนาจขึ้นจนสามารถมีอำนาจเหนืออาณาจักรขอมได้ อีกทั้งได้รวมเอากรุงสุโขทัยเข้าไว้ในอาณาจักรอยุธยาด้วยเช่นกัน ในยุคนั้นคนไทยได้รับเอาแนวความคิด ของขอมเกี่ยวกับฐานะของพระมหากษัตริย์ที่เป็นเสมือน เทวตา มาผสมผสานกับแนวความคิดสมัยสุโขทัยที่ถือว่า พระมหากษัตริย์คือมนุษย์ธรรมดา แม้ว่าคนไทยจะไม่ยึดมั่นกับแนวความคิดของขอมมากนักก็ตาม แต่ก็ส่งผลให้พระมหากษัตริย์

ทรงมีฐานะผิดแปลกจากประชาชนธรรมดามากขึ้น เป็นต้นว่า มีความเชื่อว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นเจ้าของแผ่นดินทั้งหมดทรงเป็น “เจ้าชีวิต” ของคน ที่อาศัยอยู่ภายในพระราชอาณาจักร มีการกำหนดพระราชพิธีต่าง ๆ มากมาย มีการใช้คำราชาศัพท์ที่แสดงให้เห็นถึงพระราชมานะ ของพระองค์ที่ต่างไปจากบุคคลธรรมดา

อย่างไรก็ตามพระราชภารกิจของพระองค์ในด้านการทำนุบำรุงบ้านเมือง และให้ความคุ้มครองแก่อาณาประชาราษฎร์ ตลอดจนเป็นผู้นำในการทำสงคราม หรือ ทำไมตรี กับต่างชาติ ก็ยังคงมีอยู่เช่นเดิม อาณาจักรอยุธยาที่มีความกว้างขวางและมีผู้คนอยู่ใต้การปกครองเป็นจำนวนมาก ดังนั้น จึงจำเป็นต้องมีพระราชอำนาจมากและทรงใช้อำนาจในการปกครองด้วยความเข้มแข็งเด็ดขาด

ค. สมัยกรุงธนบุรี และสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ตอนต้น (รัชกาลที่ 1 - 3) เมื่อกรุงศรีอยุธยาถูกข้าศึกรุกราน และถูกทำลายลงอันเนื่องจากความอ่อนแอของคนไทยด้วยกัน สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทรงกอบกู้เอกราชและสถาปนากรุงธนบุรีขึ้นเป็นเมืองหลวงใหม่ ต่อมาสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกปรมกษัตริย์แห่งราชวงศ์จักรี ได้ทรงย้ายเมืองหลวงจากกรุงธนบุรีมาที่กรุงเทพฯ ในระยะนี้ชาติไทยต้องต่อสู้กับข้าศึกศัตรู คือ พม่า สถาปนาพระมหากษัตริย์ยังคงมีลักษณะแบบเดียวกับที่เคยยึดถือมาจากสมัยอยุธยาตนเอง

ง. สมัยรัตนโกสินทร์ ตอนกลาง (รัชกาลที่ 4 - 5 - 6) ในระยะนี้ชาติไทยยังคงปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์อยู่เช่นเดิม แต่เหตุการณ์บ้านเมืองได้เปลี่ยนแปลงไป ศัตรูดั้งเดิมของเราคือ พม่าได้สิ้นอำนาจลงไป ชาตินิโปลีกลายเป็นผู้คุกคามเอกราชของชาติไทยโดยหวังจะยึดเอาเป็นชาติอาณานิคม การคุกคามของชาตินิโปลีในยุคนั้น นับเป็นการเผชิญกับชาติที่มีอำนาจมากกว่าชาติใด ๆ ที่เราเคยประสบมา ดังนั้นในยุคนี้นี้ พระมหากษัตริย์ของไทย จึงทรงพยายามรวมอำนาจการปกครองที่กระจัดกระจายอยู่ให้เข้ามาเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน กล่าวคือทรงรวมอำนาจ การปกครองตามหัวเมืองต่าง ๆ ให้ขึ้นตรงต่อส่วนกลาง ปรับปรุงระเบียบการบริหารราชการให้รัดกุมและมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ก็เพื่อสร้างความสามัคคีภายในชาติ ภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ ในขณะที่เดียวกันก็ได้ทรงปฏิบัติพระองค์ใกล้ชิดกับราษฎรมากขึ้น ทรงเปิดโอกาสให้ราษฎรได้มีส่วนร่วมรับผิดชอบในกิจการบ้านเมืองมากขึ้น เพราะทรงตระหนักดีว่า พลังที่จะรักษากันเมืองได้นั้น ก็คือความร่วมมือร่วมใจของคนไทยทุกคนภายใต้การนำของพระมหากษัตริย์ ด้วยเหตุนี้ ฐานะของพระมหากษัตริย์ไทยในยุคนี้นี้จึงเริ่มเปลี่ยนกลับมาเป็นเสมือนพระบิดาของประชาชนอีกครั้งหนึ่ง

2. พระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ ปัจจุบันนี้ ฐานะของพระมหากษัตริย์ได้เปลี่ยนไปจากเดิมจากที่เคยทรงมีพระราชอำนาจเด็ดขาด และทรงใช้พระราชอำนาจด้วยพระองค์เอง เปลี่ยนมาเป็นทรงใช้พระราชอำนาจตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญอันเป็นแบบแผนของการปกครองระบอบประชาธิปไตย อำนาจสูงสุดที่เคยเป็นของพระมหากษัตริย์ ก็เปลี่ยนมาเป็นของประชาชน การเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ นับว่า เป็นไปเพื่อความเหมาะสมตามกาลสมัย ทั้งนี้เพราะ

ก. ประชาชนมีความรู้เรื่องกิจการบ้านเมืองมากขึ้น ควรที่จะรู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและต่อส่วนรวม แทนที่จะเป็นภาระของพระมหากษัตริย์แต่พระองค์เดียว

ข. กิจการบ้านเมืองมีความกว้างขวาง และยุ่งยากสลับซับซ้อนมากขึ้นทุกที จึงจำเป็นจะต้องเปิดโอกาสให้ทุก ๆ ฝ่าย มีส่วนช่วยกัน แก้ไขปัญหา

แม้ว่าพระราชภาระกิจในด้านการบริหารกิจการบ้านเมืองจะลดน้อยลงก็ตาม แต่พระองค์ก็ยังคงเป็นที่เคารพสักการะ โดยที่ผู้ใดจะละเมิดมิได้ พระองค์ยังคงเป็นมิ่งขวัญเป็นร่วมโพธิ์ร่วมไทรของพลกนิกรดังที่ได้ปรากฏ จากพระราชจริยาวัตรทั้งปวงและความจงรักภักดีที่ราษฎรถวายแก่พระองค์ อยู่ตลอดมา แสดงให้เห็นถึงความมั่นคงแห่งสถาบันนี้ว่าจะยังคงมีอยู่ตลอดไปคู่กับความเป็นชาติไทย

พระมหากษัตริย์ไทยที่ได้รับการยกย่องเป็นมหาราช

คนที่ประกอบคุณงามความดี มีผลงานที่เป็นประโยชน์ แก่สังคมย่อมจะได้รับการยกย่องว่าเป็น วีรบุรุษ รัฐบาล อัจฉริยะ นักคิด นักประดิษฐ์ ฯลฯ ทั้งนี้เพื่อให้เกียรติแก่เขาอีกทั้งจะได้เป็นตัวอย่างให้แก่คนอื่น ๆ จะได้ปฏิบัติตาม พระมหากษัตริย์ก็เช่นกัน พระมหากษัตริย์พระองค์ใดทรงประพฤติปฏิบัติอยู่ในทศพิธราชธรรม ทรงประกอบพระราชกรณียกิจ ที่เป็นประโยชน์แก่ประเทศชาติ ก็ย่อมจะได้รับการยกย่องเป็นพิเศษว่าทรงเป็น “มหาราช” หมายความว่าราชาผู้ยิ่งใหญ่นั่นเอง

นับแต่ประเทศไทยมีพระมหากษัตริย์ปกครองประเทศ มาเกือบพันปี เรามีพระมหากษัตริย์ไม่น้อยกว่า 50 พระองค์ เราได้ยกย่องพระมหากษัตริย์ที่เป็นมหาราช 5 พระองค์ ด้วยกัน ดังจะได้กล่าวถึงคุณธรรม และพระราชกรณียกิจของพระองค์พอเป็นสังเขปดังนี้

1. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช (พ.ศ. 1820 - พ.ศ. 1860) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ที่ 3 แห่งกรุงสุโขทัย ในรัชสมัยที่พระองค์ครองราชย์นั้นเป็นระยะแรกที่อาณาจักรไทยประกาศตนเป็นอิสระจากการครอบครองของขอม และเป็นระยะของการก่อร่างสร้างตัวให้เป็นปึกแผ่นเพื่อจะได้ธำรงรักษาความเป็นไทยไว้โดยสมบูรณ์นั้น มิใช่จะเพียงเป็นชาติที่มีอิสระในการปกครองตนเองเท่านั้น หากแต่จะต้องมีความเป็นตัวของตัวเองในทุก ๆ ด้าน เช่น มีขนบธรรมเนียมประเพณี ภาษาพูดตลอดจนศิลปวัฒนธรรมที่เป็นของตนเองอีกด้วย พ่อขุนรามคำแหงมหาราชได้ทรงพยายามปลูกฝังความเป็นไทย ในทุก ๆ ด้านให้แก่ชาติ ทรงสนับสนุนให้คนไทยที่จิตใจรักอิสระ เสรีภาพ และพยายามสร้างสรรค์ในสิ่งที่ เป็นของตนเอง แทนที่จะเอาอย่างจากชาติอื่น ทรงประดิษฐ์อักษรไทย และทรงเอาพระทัยใส่ในการทำนุบำรุงบ้านเมืองทรงแผ่ขยายอาณาจักรสุโขทัย ให้กว้างขวางออกไปทำให้อาณาจักรสุโขทัย มีความมั่นคงยิ่งขึ้น จากพระราชกรณียกิจดังกล่าว มีผลทำให้อาณาจักรสุโขทัย กลายเป็นแบบอย่างของความเป็นไทยอย่างแท้จริง มาจนกระทั่งทุกวันนี้

2133 — 2148

2. สมเด็จพระนเรศวรมหาราช (พ.ศ. 2112 - พ.ศ. 2148) เมื่อกรุงศรีอยุธยาได้เสียกรุงแก่พม่าครั้งแรกในปี พ.ศ. 2112 ชาตไทยต้องตกอยู่ใต้อาณาของพม่าเป็นเวลาถึง 15 ปี เราได้มีผู้นำที่มีความเข้มแข็ง กล้าหาญ คือ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช พระองค์ทรงเหนี่ยวายกตรากตรำพระวรกายเพื่อกอบกู้เอกราชที่เสียไปกลับคืนมา ทรงมีวิริยะอุตสาหะในการสร้างความมั่นคงให้แก่ชาติบ้านเมือง ทรงนำคนไทยทั้งชาติให้เกิดมีความหวัง และกำลังใจที่จะช่วยกันขับไล่ข้าศึกศัตรู ให้พ้นจากผืนแผ่นดินไทยและยังได้ขยายพระราชอำนาจไปทุกทิศทุกทางอย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน

พระราชกรณียกิจของพระองค์เป็นไปเพื่อประโยชน์ร่วมกันของคนไทยและชาติไทยโดยแท้ มิได้เป็นไปเพื่อประโยชน์ส่วนพระองค์ แม้แต่น้อย เมื่อครั้งทรงทำยุทธหัตถีกับกษัตริย์พม่านั้น พระองค์มิได้คำนึงถึงภัยอันตรายใด ๆ ที่จะเกิดขึ้นแก่พระองค์แม้แต่แต่น้อย ทรงเข้าต่อสู้จนได้รับชัยชนะโดยลำพังพระองค์เอง

พระบรมเชษฐาภคินีของพระองค์นั้นเป็นเรื่องที่กล่าวขานกันโดยทั่วไป และก่อให้เกิดความยำเกรงแก่ข้าศึกศัตรู แม้พระองค์จะเสด็จสวรรคตไปแล้ว แผ่นดินไทยก็ว่างเว้นศึกสงคราม เป็นเวลาเกือบร้อยปี ทั้งนี้เพราะทรงแสดงให้เห็นชาติเพื่อนบ้านทั้งหลายได้ประจักษ์ว่า ถ้าหากคนไทยร่วมใจกันต่อสู้เพื่อชาติบ้านเมืองเมื่อใดแล้ว จะเป็นชาติที่มีความเข้มแข็งเกร่งเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้น สมเด็จพระนเรศวรมหาราชจึงเป็นที่เคารพรักและเป็นความภูมิใจอีกทั้งยังเป็นสัญลักษณ์แห่งความเข้มแข็งกล้าหาญของคนไทยทั้งชาติมาตราบจนทุกวันนี้

3. สมเด็จพระนารายณ์มหาราช (พ.ศ. 2199 - พ.ศ. 2231) เมื่อกรุงศรีอยุธยาปลอดภัยจากการคุกคามของข้าศึกศัตรู อันเนื่องจากพระบรมเชษฐาภคินีของสมเด็จพระนเรศวรตั้งได้กล่าวมาแล้ว สมเด็จพระนารายณ์มหาราช พระมหากษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ของชาติไทยอีกพระองค์หนึ่ง ก็ได้นำชาติไทยเข้าสู่ยุคของความเจริญรุ่งเรืองยิ่งกว่าครั้งใด ๆ ได้ทรงทำนุบำรุงบ้านเมืองด้วยการติดต่อค้าขายกับชาวต่างประเทศและเจริญสัมพันธไมตรีกับชาติยุโรป โดยเฉพาะกับชาติฝรั่งเศสซึ่งเป็นชาติมหาอำนาจในยุโรปก่อนหน้านั้น

ทรงนำเอาศิลปวิทยาการของชาติยุโรปมาช่วยในการทำนุบำรุงบ้านเมือง ทรงทำให้กรุงศรีอยุธยาเป็นท่าเลการค้าที่สำคัญในย่านตะวันออก ส่งผลให้เศรษฐกิจของชาติรุ่งเรืองขึ้นเป็นอันมาก นอกจากนี้พระองค์ยังได้สนับสนุนศิลปและวรรณคดีของไทยในยุคของพระองค์ มีกวีเอกอยู่หลายคนที่ได้ผลิตผลงานทางวรรณคดีไทยไว้เป็นอันมาก เช่น ศรีปราชญ์ และพระมหาราชครู เป็นต้น ทรงย้ายเมืองหลวงไปอยู่ที่เมืองลพบุรีเพื่อความมั่นคงปลอดภัยของชาติ ในช่วงระยะเวลาหนึ่งทำให้เมืองลพบุรีกลายเป็นเมืองที่เจริญรุ่งเรืองขึ้นมา

ในรัชสมัยของพระองค์จึงเป็นยุคที่ชาติไทยเป็นชาติที่เจริญรุ่งเรืองที่สุดในเอเชียอาคเนย์ เป็นชาติที่มีชื่อเสียงเกียรติยศจรจายไม่เฉพาะในหมู่ประเทศเพื่อนบ้านเท่านั้น หากแต่เป็นที่ยกย่องกล่าวขวัญในด้านความเจริญรุ่งเรืองในหมู่ชาติต่าง ๆ ในยุโรปด้วย ทั้งนี้ก็เพราะ พระปรีชาสามารถทางด้านการทูตและการปกครองบ้านเมืองของพระองค์นั่นเอง

4. สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช (พ.ศ. 2310-พ.ศ. 2325) เมื่อกรุงศรีอยุธยา ต้องเสียกรุงแก่พม่าอีกครั้งที่ 2 เมื่อ พ.ศ. 2310 บ้านเมืองต้องตกเป็นทาสของชาติอื่น ช่วงระยะเวลาหนึ่ง แต่ด้วยพระปรีชาสามารถความเสียสละ ความกล้าหาญ และพระทัยที่รักชาติบ้านเมืองของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระองค์ได้ช่วยนำชาติสู่ความเป็นเอกราชด้วยระยะเวลาอันสั้น ทรงขับไล่ข้าศึกศัตรูและทำสงครามกับพม่าที่ยังคิดจะมาจุกรานไทย ทรงรวบรวมคนไทยที่กระจัดกระจายให้กลับเป็นพวกเป็นหมู่อีกครั้งหนึ่ง ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นเมืองหลวงแทนกรุงศรีอยุธยาที่ถูกทำลายไป ความเป็นปึกแผ่นของชาติไทยที่เกิดขึ้นอีกครั้งหนึ่งและยังมีมาจนถึงปัจจุบันนี้ เป็นเพราะความอดสาหะพากเพียรของพระองค์ท่านอย่างแท้จริง

5. สมเด็จพระปิยมหาราช (พ.ศ. 2411-พ.ศ. 2453) ทรงเป็นพระมหากษัตริย์องค์ที่ 5 แห่งกรุงรัตนโกสินทร์ ทรงนำชาติไทยเข้าสู่ยุคแห่งการพัฒนาประเทศ พระองค์ทรงจัดระเบียบการบริหารราชการบ้านเมืองให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น ทรงปรับปรุงด้านการสาธารณสุข การคมนาคม การศึกษา การทหาร และการสาธารณูปโภค เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา ฯลฯ ความเจริญที่ทรงนำมานี้นับว่าเป็นพื้นฐานของการพัฒนาประเทศในยุคต่อ ๆ มาจนทุกวันนี้

ทรงโปรดให้เลิกทาสโดยไม่มีการเสียเลือดเนื้อ ทรงยกฐานะประชาชนโดยการยกเลิกระบบการเกณฑ์แรงงานเข้ารับราชการมาเป็นการเกณฑ์ทหารแทน ซึ่งทำให้ประชาชนเกิดความเสมอภาคกันในทางสังคม

ในรัชสมัยของพระองค์ชาติไทยต้องประสบกับภัยอันเกิดจากการที่ชาติตะวันตก หวังจะเอาไทยเป็นอาณานิคม พระองค์ได้ทรงดำเนินนโยบายการต่างประเทศด้วยความสมมรอบคอบ ทรงยอมเสียดินแดนของไทยบางส่วน เพื่อรักษาเอกราชของชาติไว้ พระองค์เสด็จประพาสประเทศต่าง ๆ ในยุโรป เพื่อหาทางบรรเทาความทุกข์คามของชาติเหล่านั้นที่มีต่อไทย ซึ่งก็ประสบผลสำเร็จเป็นอย่างดี

ทรงมีเมตตาต่อประชาราษฎร์ โดยเสด็จเยี่ยมเยียนทั่วถึงราษฎรทุกระดับชั้น ชาวไทยมีความรักและเคารพในพระองค์เป็นอย่างมาก จึงได้ถวายพระนามว่า “พระปิยมหาราช” ซึ่งหมายถึง กษัตริย์อันเป็นที่รักของปวงชน

พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทย

พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยทั้งในอดีตและปัจจุบันมีอยู่มากมายนานับประการ ดังที่จะสรุปได้เป็นหัวข้อใหญ่ ๆ ได้ 5 ประการ คือ

1. การป้องกันประเทศ
2. การเจริญ สัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ
3. การทำนุบำรุงบ้านเมือง

4. การทำนุบำรุงพระศาสนา
5. การอุปถัมภ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติ

1. การป้องกันประเทศ

นิกรโลไรราช	นำหมู
เหมือนขาดธงไชยชู	จิดกล้า
ขุนรบนาริปู	พลศึก หาญฮ้อ
ไกรยัศรีย จิงว้า	เหวเห่ โดปาน

(พระราชนิพนธ์ รัชกาลที่ 6 ในอุทิศถนิต)

การป้องกันประเทศนั้นเป็นพระราชภารกิจตั้งแต่ตั้งเดิมของพระมหากษัตริย์ไทยเพราะการจะได้มาซึ่งเอกราชอธิปไตยของชาตินั้น ก็ด้วยการมีกองทัพที่เข้มแข็ง พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นจอมทัพออกสู้รบกับข้าศึกด้วยพระองค์เองมาตั้งแต่ต้น ดังเช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ปฐมกษัตริย์ของราชวงศ์พระร่วงแห่งกรุงสุโขทัย ทรงนำทัพไทย ในการขับไล่ขอมให้พ้นไปจากอาณาจักรไทย สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ 1 (เจ้าสามพระยา) ทรงนำทัพไทยเข้าไปรุกรบถึงอาณาจักรขอม สมเด็จพระเจ้าจักรพรรดิ ทรงนำทัพไทยออกสู้รบป้องกันการรุกรานจากพม่า สมเด็จพระนเรศวรมหาราชและสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชทรงนำทัพออกสู้รบกับข้าศึกศัตรูด้วยพระองค์เอง สมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ทรงทำสงครามกับพม่า ลาว เขมร ตลอดจนสมัยของพระองค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ก็ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย ทรงเป็นขวัญและกำลังใจให้แก่กองทัพไทยอย่างแท้จริง

2. การเจริญ สัมพันธไมตรีกับต่างประเทศ

“ในการที่มหาชนต่างหมู่จะคบกัน พระราชาของต่างหมู่ ย่อมเป็นหัวหน้าทำสัญญาผูกไมตรีกัน”

(ปถิณกภาษิตของสมเด็จพระมหาสมณเจ้า)

การติดต่อกับต่างชาตินั้น ย่อมจะต้องมีผู้แทนของคนทั้งชาติที่จะทำหน้าที่เจรจาติดต่อกัน การนี้ก็ย่อมจะต้องตกอยู่กับพระมหากษัตริย์ด้วยเช่นกัน การดำเนินนโยบายติดต่อกับต่างประเทศนั้น จะต้องกระทำด้วยความสุจริตรอบคอบ เพื่อรักษาผลประโยชน์ของชาติ และเพื่อให้ประเทศชาติได้รับผลดีจากการติดต่อให้ได้มากที่สุด พระมหากษัตริย์ทรงมีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำหนดนโยบาย และดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยพระองค์เอง พ่อขุนรามคำแหงทรงผูกมิตรไมตรี กับอาณาจักรเพื่อนบ้าน จนทำให้กรุงสุโขทัยมีความมั่นคงปลอดภัย เป็นเหตุให้สามารถทำนุบำรุงประเทศได้อย่างเต็มที่ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ทรงส่งทูตไปเจริญไมตรีกับชาติต่าง ๆ ในยุโรป พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงออกเจรจาทำสัญญาไมตรีกับชาติต่าง ๆ ด้วยพระองค์เอง

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จเยือนประเทศต่าง ๆ ทั่วในเอเชียและยุโรป พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงนำชาติไทยให้มีฐานะเสมอกับนานาอารยประเทศ และทรงออกรับทูตานุทูตจากต่างประเทศอยู่เสมอ พระราชกรณียกิจทางด้านนี้ ของพระมหากษัตริย์ไทยได้ช่วยทำให้ชาติไทยดำรงรักษาเอกราชไว้ได้ อีกทั้งยังได้สร้างความเข้าใจอันดี ระหว่างประเทศเป็นอันมาก พระองค์ช่วยทำให้ชาติไทยเป็นชาติที่มีศักดิ์ศรีเป็นที่ยกย่องทั่วไปในนานาอารยประเทศทั้งหลาย

3. การทำนุบำรุงบ้านเมือง

บารมีพระมากพัน	ร่ำพัน
พระพิทักษ์ บุคดิธรรม์	ถ่องแท้
บริสุทธจุจวงละวัน	ส่องโลก 'ไสร' แส
ทวยราษฎร์รักบาทแม่	ยิ่งด้วย บิตรงค์

(พระราชนิพนธ์ อภิฉัตรนาถวิไล รัชกาลที่ 5)

พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ถือประเพณีการปกครองเสมือนบิดาปกครองบุตร และทรงยึดมั่นในหลักธรรมของพุทธศาสนา ซึ่งมีแนวทางเพื่อการบำบัตทุกข บำรุงสุขให้แก่ราษฎร ดังนั้นจึงมีพระทัยบำรุงบ้านเมืองเพื่อให้เกิดความสุขแก่ราษฎรเป็นที่ตั้ง เมื่อทรงว่างเว้นจากการศึกสงครามก็ทรงหันมาทำนุบำรุงบ้านเมืองโดยการส่งเสริมการทำมาหากินของราษฎร เช่น จัดทำตลาดสงฆ์เพื่อการชลประทานและการคมนาคม ทรงจัดสร้างถนนและขุดสระน้ำเพื่อการเพาะปลูกและดื่มกิน ทรงจัดระเบียบการปกครองเพื่อความสงบสุขของบ้านเมือง ทรงทำนุบำรุงการค้าขายกับต่างประเทศ เพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจของชาติ บางครั้งเมื่อเกิดมีโจรผู้ร้ายหรือเกิดภัยพิบัติที่ร้ายแรงก็ทรงช่วยจัดปลงไปให้บรรเทาเบาบางลง ทรงเสด็จประพาสเยี่ยมเยียนราษฎร เพื่อจะได้รับทราบทุกข์สุขของราษฎร

4. การทำนุบำรุงพระศาสนา

“ก็สมเด็จพระมหาราชของเราผู้เป็น

พระเจ้าแผ่นดินจอมสยาม ทรงอภิบาล

แว่นแคว้นโดยชอบ ทั้งพระศาสนาของ

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าด้วย ทรงปรารณา

ความสุขความเจริญ และความไพบุลย์

โดยลำดับ ๆ แก่ประชาชนแม้ทั้งปวง

ผู้อยากได้ความสุข อาศัยอยู่ในปฐพี

มณฑลทั้งถิ่น อันเป็นพระราชอาณาเขต”

(กาลาพิฆนกล)

สถาบันศาสนานั้นนับเป็นหนึ่งในสามของชาติไทย คนไทยเรารู้ว่าไม่ว่าจะเป็นศาสนาใดย่อมจะนำความสงบสันติมาให้แก่สังคม ดังนั้นพระมหากษัตริย์ไทยจึงทรงถือเป็นพระราชภารกิจที่จะต้องส่งเสริมและบำรุงศาสนา ทุกศาสนาที่มีอยู่พระราชอาณาเขต ชาติไทยเรารู้ว่าศาสนาพุทธเป็นศาสนาประจำชาติ แต่ก็มิได้กีดกันศาสนาอื่น แต่อย่างใด เราเปิดโอกาสให้ทุกคนเลือกนับถือศาสนาได้โดยเสรี และไม่ขัดขวางการเผยแพร่ศาสนาใด ๆ เลย มาตั้งแต่ครั้งโบราณกาล

พระมหากษัตริย์ ทรงนับถือพุทธศาสนา และทรงเป็นแบบอย่างของพุทธศาสนิกชนที่ดี ทรงศีลและประพฤติธรรม ทรงประกอบพิธีในวันสำคัญทางศาสนาเป็นประจำมิได้ขาด ดังนั้น พระราชกรณียกิจของพระมหากษัตริย์ไทยในสมัยที่เกี่ยวกับการทำนุบำรุงศาสนาจึงมีอยู่เป็นอันมาก เช่นพระเจ้าลิไทยหรือพระมหาธรรมราชาที่ 1 แห่งกรุงสุโขทัย ทรงพระราชนิพนธ์ หนังสือไตรภูมิพระร่วง ทรงสร้างพระพุทธรูปชินราช สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงพระราชนิพนธ์ มหาชาติคำหลวง พระราชมารามวัดที่ 2 ทรงสร้างพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปทองคำที่ใหญ่ที่สุดที่สุดในสมัยอยุธยา สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรีทรงอัญเชิญพระพุทธรูปมหาอมณีรัตนปฏิมากรมาจากเวียงจันทน์ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และทรงสังคายนาพระไตรปิฎก

ลักษณะประจำชาติไทยอย่างหนึ่งก็คือเป็นชาติที่รักความสงบสันติที่เป็นดังนี้ก็เนื่องด้วยผลแห่งการทำนุบำรุงพระศาสนา ขององค์พระมหากษัตริย์ไทยนับแต่อดีตกาลมาตราบจนทุกวันนี้

5. การทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรมของชาติ

“โบราณสถาน เป็นความภาคภูมิใจของคนทั้งชาติ

แม้เพียงแผ่นอิฐเก่าเพียงแผ่นเดียวก็มีค่า

ถ้าเราไม่มีสุโขทัย อยุธยา และกรุงรัตนโกสินทร์แล้ว

ชาติไทยเราก็ไม่มีความหมาย”

(พระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในรัชกาลปัจจุบัน)

ศิลปและวัฒนธรรม เป็นสิ่งที่แสดงออกถึงความเป็นเอกราชของชาติ และเป็นความภูมิใจของคนทั้งชาตินับแต่ชาติไทยได้รวมกันเป็นปึกแผ่น พระมหากษัตริย์ไทยทุกพระองค์ ก็ทรงสนับสนุนให้คนไทยพยายามสร้างสรรค์ สิ่งที่เป็นของตนเองขึ้นมา เพื่อแสดงออกถึงความเป็นไทยอย่างแท้จริง เรามีศิลปสุโขทัยทั้งดงาม โดยเฉพาะพระพุทธรูปปางต่าง ๆ เจดีย์ รูปทรงหิ้งดงาม ในสมัยอยุธยา ก็มีสิ่งก่อสร้างที่ใหญ่โตและตกแต่งด้วยศิลปอันละเอียดประณีต ปรากฏอยู่ตามวัดวาอารามมากมาย พระบรมมหาราชวังในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่สง่างาม นอกจากนี้เรายังมี ดนตรีไทย การฟ้อนรำ และวรรณคดีซึ่งบ่งบอกถึงอุปนิสัย ใจคออันละเอียดอ่อนของคนไทย สิ่งเหล่านี้ได้มีการสืบทอดกันมาอย่างไม่ขาดสาย ทั้งนี้ก็ด้วยว่าพระมหากษัตริย์ไทยได้ทรงรับอุปถัมภ์ศิลปินในด้าน

ต่าง ๆ ตลอดมา พระมหากษัตริย์บางพระองค์ก็ทรงเป็นผู้สร้างผลงานทางศิลปด้วยพระองค์เอง เช่น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ทรงแกะสลักบานประตูวัดสุทัศน์ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงนิพนธ์บทละครต่าง ๆ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวองค์ปัจจุบัน ทรงนิพนธ์บทเพลงอันไพเราะ

นอกจากนี้ยังได้ทรงส่งเสริมการศึกษาของชาติเพราะทรงถือว่าการศึกษาย่อมนำมาซึ่งความเจริญของประเทศในทุก ๆ ด้าน นับแต่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงจัดให้มีโรงเรียนและเปิดโอกาสให้ชาวไทยทุกคนได้มีโอกาสเข้าโรงเรียนสามารถเล่าเรียนได้ตามความสามารถของตน การศึกษาของชาติก็ได้เจริญขึ้นมาเป็นลำดับ

ฐานะของพระมหากษัตริย์ในทางนิติราชประเพณี

ปัจจุบันนี้การปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขได้มีการเปลี่ยนแปลงแบบแผนทางนิติราชประเพณี เกี่ยวกับสถาบันนี้ มาเป็นลำดับเพื่อให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ แต่ถึงแม้ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงประเพณี บ้านเมืองอย่างไรก็ตาม ธรรมชาติที่พระมหากษัตริย์ทรงยึดเป็นแนวทางการปฏิบัติ พระองค์ก็ยังคงมีอยู่ไม่เปลี่ยนแปลง

(ในเล่มที่ 1 เราได้ศึกษาถึงทศพิธราชธรรม) สำหรับในบทนี้จะขอกล่าวถึงธรรมะประการอื่น ๆ อีก หอสังเขป คือ

1. สังกตัตถุ ธรรมข้อนี้ เป็นพระราชจริยานวัตร อันเป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์ ยึดเหนี่ยวนำใจประชาชนอันได้แก่

- ความที่ทรงพระปรีชาในการบำรุงธัญญาหาร ผลาหารให้บริบูรณ์
- ความที่ทรงพระปรีชาในการสงเคราะห์นุรุษที่ประพฤติดี
- ความที่ทรงพระปรีชาในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของราษฎร
- การตรัสพระวาจาที่อ่อนหวานแก่ชนทุกชั้น โดยควรแก่ฐานะและภาวะ
- ความที่ทรงพระปรีชาในการบำรุงธัญญาหาร ผลาหารให้บริบูรณ์
- ความที่ทรงพระปรีชาในการสงเคราะห์นุรุษที่ประพฤติดี
- ความที่ทรงพระปรีชาในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุขของราษฎร
- การตรัสพระวาจาที่อ่อนหวานแก่ชนทุกชั้น โดยควรแก่ฐานะและภาวะ

2. จักรวรรดิวัตร มี 12 ประการ คือ

1. อนุเคราะห์คนในราชสำนักและคนภายนอกให้มีความสุขไม่ปล่อยปละละเลย
2. ผูกไมตรีกับประเทศอื่น

3. อนุเคราะห์พระราชวงศานุวงศ์
4. เกื้อกูลพราหมณ์ คหบดี และคฤหบดีชนที่อยู่ในเมือง
5. อนุเคราะห์ประชาชนในชนบท
6. อนุเคราะห์สมณพราหมณ์ผู้มีศีล
7. รักษาฝูงเนืองน และสัตว์ทั้งหลายมิให้สูญพันธุ์
8. ห้ามชนทั้งหลายมิให้ประพฤติดุชกรรม และชักนำด้วยตัวอย่างให้อยู่ในกุศลจิต
9. เลี้ยงดูคนจน เพื่อมิให้ประกอบทุจริตกุศลและอกุศลต่อสังคม
10. เข้าใกล้สมณพราหมณ์เพื่อศึกษาบุญและบาปกุศลและอกุศลให้แจ้งชัด
11. ห้ามจิตมิให้ต้องการไปในที่ที่พระมหากษัตริย์ไม่ควรเสด็จ
12. ดับความโลภ มิให้ปรารถนาในลาภที่พระมหากษัตริย์ มิควรจะได้

ธรรมที่ยกมา 2 หัวข้อนี้ ถ้าเราได้พิจารณาทำความเข้าใจในความหมายให้ลึกซึ้ง แล้วขอให้หมั่นรำลึกถึง พระราชจริยาวัตรที่พระมหากษัตริย์ทั้งในอดีตจนถึงปัจจุบันจะเห็นได้ว่า พระองค์ทรงปฏิบัติได้อย่างเพียบพร้อมสมบูรณ์เพียงไร ด้วยเหตุนี้สถาบันพระมหากษัตริย์ของไทยจึงเป็นสถาบันที่ประเสริฐ ของชาติไทยและคนไทย

ธรรมของพลเมืองที่ควรปฏิบัติต่อองค์พระมหากษัตริย์และสถาบันพระมหากษัตริย์

ดังได้กล่าวแล้วว่าพระมหากษัตริย์ทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม ดังนั้นชาวไทยก็ควรจะต้องมีธรรมที่จะรักษาและปฏิบัติด้วยเช่นกัน ทั้งนี้เพื่อความเจริญ มั่นคงของสถาบันนี้และของประเทศชาติเป็นที่สุด ธรรมของพลเมืองที่ควรปฏิบัติมีดังนี้คือ

1. **ตอบแทนพระคุณด้วยการปฏิบัติตามพระราชประสงค์** เราในฐานะที่เป็นคนไทย ควรจะได้ศึกษาพระราชกรณียกิจ และพระบรมราโชวาทของพระองค์ให้ถ่องแท้เพื่อจะให้ความร่วมมือร่วมใจกันที่จะสนองพระราชประสงค์ของพระองค์ เป็นที่ทราบกันดีอยู่แล้วว่าพระราชกรณียกิจ และพระบรมราโชวาทที่ทรงให้ไว้แก่คนไทยในโอกาสต่าง ๆ นั้นล้วนแต่เป็นไปเพื่อความเจริญของชาติบ้านเมือง เป็นส่วนรวม ความสุขและความทุกข์ของอาณาประชาราษฎร์นั้น เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับความสุขความทุกข์ของพระองค์

การตอบแทนพระมหากรุณาธิคุณโดยการเสด็จพระราชกุศลในวันสำคัญ ๆ ของชาติ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษา วันฉัตรมงคลหรือวันสำคัญทางศาสนา เป็นต้น อาจกระทำได้โดยวิธีต่าง ๆ ตามความสามารถของแต่ละบุคคล เช่นการบริจาคโลหิตให้แก่สภากาชาดไทย การรักษาศีลประพฤติดุชกรรม การช่วยงานสาธารณประโยชน์ด้วย การทำความสะอาดบ้านเมืองให้เรียบร้อยน่าอยู่ช่วยเหลือเจ้าหน้าที่ของบ้านเมืองในการดูแล

รักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชนที่เราอาศัยอยู่ การบริจาคทรัพย์สินเพื่อสาธารณกุศล หรือโดยเสด็จพระราชกุศลหรือแม้แต่การปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดี โดยการปฏิบัติตามกฎหมายบ้านเมืองไทย การกระทำเหล่านี้ย่อมนำมาซึ่งความสุขทั้งแก่ผู้กระทำและแก่พระองค์ท่าน

2. ส่งเสริมให้สถาบันพระมหากษัตริย์มีความมั่นคงยิ่ง ๆ ขึ้น สถาบันพระมหากษัตริย์จะมั่นคงอยู่ได้ตลอดไปนั้น มิใช่จะเป็นด้วย “พระบารมีพระมหากษัตริย์” แต่เพียงฝ่ายเดียว หากแต่ ขึ้นอยู่กับชาวไทยทุกคนด้วยว่า จะมีจิตใจมั่นคงอยู่กับสถาบันนี้มากน้อยเพียงใดด้วย เราชาวไทยทุกคนตระหนักแน่แท้แล้วว่าทราบได้ที่เรายังคงความเป็นไทยอยู่ เราจะต้องมีสถาบันพระมหากษัตริย์ ดังนั้นหน้าที่ของเรา อีกประการหนึ่งก็คือ เราจะต้องเป็นผู้รอบรู้ในเหตุการณ์ บ้านเมืองอยู่ตลอดเวลา เราจะต้องรู้เท่าทันถึงเหตุปัจจัยอันจะนำมาซึ่งความเสื่อมเสียของสถาบันพระมหากษัตริย์ แล้วช่วยกันแก้ไขป้องกันโดยไม่ชักช้า เหตุปัจจัยใดที่จะนำไปสู่ความเจริญมั่นคงของสถาบันนี้ เราก็จะต้องช่วยกันสนับสนุนส่งเสริมอย่างเต็มสติกำลังความสามารถ

หน้าที่ของชาวไทยทุกคนจึงต้องเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้น สนใจในกิจการบ้านเมือง ด้วยการสดับรับฟังข่าวสาร รู้จักประมาณในเหตุการณ์บ้านเมืองได้อย่างถูกต้องตามความเป็นจริง จะอยู่หนึ่งเฉยโดยคิดเสียว่าไม่ใช่ธุระของตนนั้นหาได้ไม่

3. การแสดงความจงรักภักดี จากการกระทำในสองประการข้างต้นนี้มีจุดมุ่งอยู่ที่องค์พระมหากษัตริย์ ดังนั้น เราจะต้องแสดงออกถึงความจงรักภักดี ในพระองค์ท่าน พร้อมกันทั้ง กาย วาจาและใจ

โดยทางกายนั้นเราจะต้องรู้จักแสดงความเคารพในโอกาสต่าง ๆ ได้อย่างถูกต้องเหมาะสม เราจะต้องอดทนและยอมเหน็ดเหนื่อยกล่าปากกายและไม่ท้อถอยที่จะแสดงออกซึ่งความจงรักภักดี ดังเช่นที่ราษฎรในที่ห่างไกลเดินทางมาด้วยเท้าหับสิบ ๆ กิโลเมตรเพื่อจะได้มาเข้าเฝ้าชมพระบารมี บางคนต้องรอคอยการเสด็จมาถึงนานนับเป็นชั่วโมงโดยไม่ท้อถอย เราควรรหาโอกาสที่จะเข้าร่วมในการรับและส่งเสด็จไปตามสถานที่ต่าง ๆ ดังนี้เป็นต้น

โดยทางวาจานั้น ก่อนที่จะพูดเรื่องใด ที่เกี่ยวข้องกับองค์พระมหากษัตริย์หรือสถาบันพระมหากษัตริย์นั้น เราจะต้องคำนึงถึงว่า เราจะใช้คำพูดได้อย่างถูกต้องเหมาะสมกับพระเกียรติยศของพระองค์ท่านหรือไม่ เรื่องที่จะพูดถึงนั้น เป็นความจริงมีหลักฐานอ้างอิงหรือเป็นเพียงคำเล่าลือ และการพูดถึงนั้น จะก่อให้เกิดประโยชน์แก่สถาบันพระมหากษัตริย์หรือไม่ ก่อประโยชน์อันใดขึ้นมาบ้าง

โดยทางใจ เราจะต้องมีความสุจริตใจ และมีความจริงใจอย่างแท้จริงต่อองค์พระมหากษัตริย์ และสถาบัน สิ่งนี้จะได้มากก็ด้วยความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับ สถาบันพระมหากษัตริย์ ประกอบกับความเลื่อมใสศรัทธาในพระองค์ท่าน จนเกิดความตระหนักแน่แท้ใจตนเองว่า สถาบันพระมหากษัตริย์นั้น มีความสำคัญต่อชาติบ้านเมืองของเราเพียงใด

สถาบันพระมหากษัตริย์กับความมั่นคงของชาติ

ความมั่นคงของชาตินั้นมิได้ขึ้นอยู่กับความอยู่ดีกินดีหรือการมีกำลังกองทัพที่เข้มแข็งเท่านั้น หากแต่เกิดจากความสามัคคีกลมเกลียวของประชาชนในชาติเป็นสำคัญ ถ้าชาติไทยขาดเสียซึ่งความสามัคคีต่อกันแล้ว ต่อให้คนไทยมีความแข็งแรงมีสุขภาพสมบูรณ์และมีกำลังอาวุธมากมายเพียงใดก็ไม่สามารถจะนำมาใช้ประโยชน์ได้อย่างเต็มที่

ความสามัคคีจะมีขึ้นได้ก็โดยที่เรามีจุดมุ่งหมาย และมีแนวทางการปฏิบัติต่อตนเองและต่อส่วนรวมเหมือนกัน ๆ กัน พระมหากษัตริย์ไทยทรงเป็นศูนย์รวมแห่งจิตใจของคนไทย แนวพระราชดำริของพระองค์ก็คือแนวความคิดความเชื่อถือของคนไทย พระจริยวัตรดังที่ได้กล่าวพรนามาโดยตลอดก็คือแนวการปฏิบัติของคนไทยทั้งชาติ

นอกจากนี้ยังทรงเป็นศูนย์รวมแห่งราชการแผ่นดินทั้งทางฝ่ายทหารพลเรือนทรงเป็นขวัญและกำลังใจของกองทัพ และทรงรับรู้เรื่องราวเกี่ยวกับกิจการบ้านเมืองเพราะด้วยบทกฎหมายที่สำคัญ ๆ จะต้องผ่านการลงพระปรมาภิไธยของพระองค์

ด้วยเหตุนี้ ชาติไทยจะดำรงอยู่ได้ด้วยความมั่นคง ก็เพราะมีพระมหากษัตริย์เป็นมิ่งขวัญของชาตินั่นเอง

“อันพระนครทั้งหลาย
ก็เหมือนกับกายสังขาร
กษัตริย์ก็อจิตวิญญาณ
เป็นประธานแก่ร่างอินทรีย์”

(บทพระราชนิพนธ์ รามเกียรติ์)

4 หน่วยบทบาทและหน้าที่ของเรา

บทบาทและหน้าที่ต่อตัวเอง

ข้อ 1 ธรรมของคนดี สัปปริสธรรม

ทุกคนจำเป็นต้องรักษาตัวเองให้อยู่รอดปลอดภัยในสังคม และอยู่ร่วมกับคนอื่นอย่างมีความสุขตามควรแก่อัตภาพ ปัญหาจึงมีว่าทำอย่างไรจึงจะอยู่ในสังคมได้อย่างปลอดภัยและเป็นสุข นี่คือนักเรียนทุกคนจะต้องหาคำตอบให้กับตัวเอง ถ้านักเรียนจะตอบปัญหาข้อนี้ นักเรียนจึงจำเป็นต้องรู้จักตัวเองโดยพิจารณาตัวเองตามหลักธรรมของพระพุทธองค์ที่วางเอาไว้ ธรรมข้อนี้คือ สัปปริสธรรม

สัปปริสธรรม* แปลว่า ธรรมะของสัตว์บุรุษ ธรรมะของคนดี หมายความว่า คนที่ได้ชื่อว่าสัตว์บุรุษหรือคนดีนั้นจะต้องพิจารณาตัวเองตามหลัก 7 ประการนี้คือ

1. ธมฺมณฺณุตตา (ธัมมณฺณุตตา) ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายความว่า เป็นคนที่ได้เห็นอะไร รู้อะไรจากเหตุที่เกิดขึ้นมาแล้วจะสามารถพิจารณามองเห็นผลที่จะเกิดขึ้น และผลที่จะตามมาอันเนื่องมาแต่เหตุได้ เช่น นักเรียนหนีเรียน เหตุที่หนีเพราะไม่ทำการบ้าน กลัวครูตี เมื่อนักเรียนหนีเรียนนักเรียนก็ยังไม่เข้าใจในบทเรียนมากขึ้น ผลคือนักเรียนต้องสอบไล่ตก หรือบางทีอาจจนเหตุแห่งความยากจนอาจจะมาจากหลายเหตุ แต่เหตุหนึ่งที่สำคัญมาก ๆ ก็คือความเกียจคร้าน ถ้าไม่ต้องการเป็นคนยากจนก็ต้องเป็นคนขยัน ซึ่งความขยันนี้จะต้องเริ่มวางรากฐานให้กับตนเองตั้งแต่วัยเยาว์ เพื่อวางรากฐานแห่งชีวิตให้มั่นคงสืบไปถ้านักเรียนเป็นผู้รู้จักเหตุ นักเรียนย่อมจะรู้จักพิจารณาเรื่องที่เกิดขึ้นว่าสืบเนื่องมาจากเหตุใด และนักเรียนจะประสบความสำเร็จดังปรารถนา

2. อตุตฺถณฺณุตตา (อัครัตถณฺณุตตา) ความเป็นผู้รู้จักผล หมายความว่า เป็นผู้ที่คนที่รู้จักพิจารณาผลที่เกิดขึ้นอย่างฉลาดไม่มีความลำเอียง เช่น เห็นคนที่เขาสบายมีเงินใช้มากและมีความสุข นี่คือนักเรียนจะพิจารณาอันหมั่นเพียร การรู้จักเก็บหอมรอมริบ การรู้จักปฏิบัติตนตามหน้าที่ การรู้จักแสวงหาผลประโยชน์ในทางที่ชอบ สิ่งเหล่านี้เป็นผลส่งให้คนเราร่ำรวยและมีความสุขทั้งสิน เราต้องรู้จักพิจารณาตัวเราเองว่าอันตัวเรานี้เป็นบุคคลเช่นนั้นหรือไม่ และเราควรปรับปรุงตัวเองอย่างไร จึงจะได้ผลเช่นบุคคลที่มีความสุข และประสบความสำเร็จในชีวิต

3. อตุตฺถณฺณุตตา (อัครัตถณฺณุตตา) ความเป็นผู้รู้จักตน หมายความว่า รู้จักพิจารณาตัวเองว่าเป็นใคร มาจากไหน และกำลังจะไปไหน เพื่อทำอะไร เช่น ขณะนี้ตัวเราคือเด็ก และเป็นเด็กที่อยู่ในวัยเรียน เราต้องรู้จักพิจารณาว่าเด็กนั้นต้องทำอะไรบ้าง เด็กต้องเชื่อฟังพ่อแม่ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ เชื่อฟังแล้ว เด็กจะปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบุคคลเหล่านี้ด้วย เด็กนั้นย่อมจะเติบโตใหญ่เป็นผู้ใหญ่ที่ดี และรู้จักตนเองดี มีผู้ใหญ่หลายคนที่ประสบความสำเร็จ

* สัปปริส แปลว่าคนสามภักดิ์ หมายถึง คนที่มีความเห็นชอบความดี สัปบุรุษก็คือผู้ที่ตั้งอยู่ในศีลธรรมของผู้ดี

ล้มเหลวในชีวิตทั้งส่วนตัวและการทำงาน อันเนื่องมาแต่สาเหตุคือการไม่รู้จักตน เช่นบางคนยากจนแต่เห็นคนอื่นเขามีรถยนต์ก็อยากมีบ้าง จึงไปกู้เงินเขามาซื้อรถเก๋งนั่งตามเขาบ้าง ในที่สุดก็กลายเป็นผู้มีหนี้สินล้นพ้นตัว ต้องหาทางปลดหนี้สินในทางทุจริต หายที่สุดก็ถูกจับทำความเสื่อมเสียสู่ครอบครัวเหล่านี้เป็นต้น ดังสุภาษิตที่ว่า “เห็นช้างขี้ขี้ตามช้าง” ควรจะยึดสุภาษิตโบราณที่ว่า “นกน้อยทำรังน้อยแต่พอตัว” ถ้าสามารถทำเช่นนี้ได้ ตนเองก็จะมีความสุขตามควรแก่สภาพ

4. มุตตณฺเฑตา (มัตตัญญูตา) ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายความว่า รู้จักประมาณในการประกอบกิจการต่าง ๆ การรู้ประมาณนี้เป็นสิ่งจำเป็นแก่มนุษย์อย่างยิ่ง ความยุ่งยากทั้งหลายที่เกิดขึ้นในทุกวันนี้เนื่องมาแต่ความไม่รู้จักประมาณทั้งสิ้น เช่น นักเรียนเดินขบวน ขอไว้ผมยาว ขอใส่กางเกงขายาว ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นเพราะนักเรียนเหล่านี้ไม่รู้จักประมาณ ว่านักเรียนนั้นสามารถทำอะไรได้เพียงใด ไม่รู้จักประมาณตนในระเบียบวินัย ไม่เข้าใจว่าสังคมจะอยู่รอดได้ก็เพราะทุกคนรู้จักมีวินัย รู้จักเคารพในกฎ ในระเบียบ ซึ่งเริ่มตั้งแต่กฎหรือระเบียบของโรงเรียน เมื่อเติบโตใหญ่จะได้รู้จักเคารพในกฎหมาย และระเบียบแบบแผนของสังคม ทุกวันนี้จึงมักจะมีผู้กล่าวกันอยู่เสมอว่า “ทำอะไรตามใจคือไทยแท้” ซึ่งกลายเป็นว่าคนไทยนั้นเป็นชาติที่ไม่มีระเบียบวินัย เราจะแก้คำพูดนี้ได้โดยการฝึกให้รู้จักประมาณตนในการที่จะประพฤติปฏิบัติในทุก ๆ ด้าน และทุก ๆ กรณี เพื่อความเจริญก้าวหน้าแห่งตน รวมทั้งความสงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองแห่งประเทศชาติสืบไป

5. กาลญฺเฑตา (กาดัญญูตา) ความเป็นผู้รู้จักกาลคือเวลา หมายความว่า รู้จักเวลา คำว่ากาลเวลาในที่นี้หมายถึงระยะเวลาในชีวิตของมนุษย์ซึ่งเราต้องรู้จักอยู่ 3 ระยะคือ

1. เวลาเริ่มต้น
2. เวลาทำงาน
3. เวลาเลิก

มนุษย์เราจำเป็นเกี่ยวกับเวลาเหล่านี้ตั้งแต่เริ่มลืมตาขึ้นมาดูโลก จนกระทั่งตาย ดังสุภาษิตโบราณที่ว่าไว้ว่า “เมื่อน้อยหาวิชา เมื่อใหญ่หาทรัพย์” เมื่อยังอายุน้อยอยู่เราจึงจำเป็นต้องหาวิชาความรู้ให้แก่ตนเอง เพื่อจะได้เป็นเครื่องมือในการประกอบอาชีพ เมื่อเติบโตใหญ่วัยของคนเราแบ่งออกได้ดังนี้

1. ปฐมวัย คือตั้งแต่เกิดจนอายุ 25 ปี
2. วัยกลาง คือวัยทำงาน ตั้งแต่อายุ 26-50 ปี

3. วัยโยคะ ซึ่งเป็นวัยแห่งความสงบ วัยแห่งการพักผ่อน คือ 51 ปีไปแล้ว ถ้าผู้ใดรู้กาลเวลาแล้วประมาณและประพฤติปฏิบัติตนตามวัย บุคคลผู้นั้นย่อมเป็นผู้ที่ถึงพร้อมซึ่งความสำเร็จ ความสุขดังปรารถนาทุกประการ

6. ปริสญฺเฑตา (ปริสัญญูตา) ความเป็นผู้รู้จักชุมชนุมชน หมายความว่า เป็นผู้รู้จักลักษณะความเป็นไปของชุมชนนั้นและอยู่ร่วมด้วยอย่างมีความสุข คนเราจะอยู่ตามลำพังโดดเดี่ยวไม่ได้ เราต้องอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เมื่อเราจำเป็นที่จะอยู่ร่วมกันเป็นหมู่คณะ เราต้องหาทางที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติและมีความสุข เพราะ

แต่ละคนย่อมมีแบบแผน มีความคิดเป็นตัวของตัวเอง มีความเชื่อถือแตกต่างกัน เมื่อเราอยู่ในที่ชุมนุมชนนั้น ๆ ให้ได้อย่างมีความสุข และสร้างสันติให้เกิดแก่ชุมชนนั้น เช่น เป็นนักเรียนเพื่อจะเข้าไปศึกษาในโรงเรียนใด ก็ต้องศึกษาถึงระเบียบวินัยของโรงเรียนและปฏิบัติตาม นักเรียนก็จะสามารถอยู่ในโรงเรียนนั้นอย่างมีความสุข ซึ่งก็จะสร้างนิสัยที่ดีงามนี้ให้กับนักเรียนเมื่อเติบโตต่อไปภายหลังหน้าก่อน อนึ่งการรู้จักชุมนุมชนนั้น ๆ อย่างดี ก็จะเป็นประโยชน์ต่อตนเองในการประกอบกิจการต่าง ๆ ช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ทางด้านการงาน สามารถเป็นหนทางนำมาซึ่งความสำเร็จในหน้าที่การงาน

7. บุคคลโปรปรณฤตุ (บุคคลโปรปรณฤตุ) ความเป็นผู้รู้จักบุคคล หมายความว่า การรู้จักเลือกคบบุคคล ซึ่งข้อนี้เป็นความสำคัญอย่างยิ่งในการทำงานให้บรรลุจุดมุ่งหมายแห่งตน ถ้านักเรียนรู้จักเลือกคบเพื่อน ดังสุภาษิตที่ว่า “คบคนพาลพาลพาไปหาผิด คบบัณฑิตบัณฑิตพาไปหาผล” มีนักเรียนจำนวนมากที่พลาดพลั้งทางการเรียนอันเนื่องมาแต่เพื่อนเป็นเหตุ หรือมีคนจำนวนมากที่ล้มเหลวทางการงาน เพราะใช้คนไม่เหมาะสมงาน เหล่านี้เป็นต้น บุคคลใดก็ตาม ถ้าสามารถเลือกสรรบุคคลต่าง ๆ ได้ถูกต้องกับความสามารถในการทำงานหรือติดต่องานถูกต้องตัวบุคคล ก็จะนับว่าสามารถทำงานนั้นสำเร็จไปได้ครั้งหนึ่งแล้ว เรื่องนี้จึงเป็นอุทาหรณ์ให้นักเรียนผู้จะประพฤติดีประพฤติชอบสืบต่อไปในการที่จะยึดถือปฏิบัติตนในการทำงาน

คุณธรรมทั้ง 7 ประการที่กล่าวมาแล้วนี้ เป็นคุณธรรมของคนดี ผู้ที่ประพฤติตามได้ชื่อว่า ประพฤติปฏิบัติตนดี ปฏิบัติตนชอบ เพื่อความสำเร็จในการดำรงชีวิต

ข้อ 2. การควบคุมตัวเองในวัยรุ่น

วัยรุ่น คือวัยที่กำลังเปลี่ยนแปลงในตัวเองทั้งผู้หญิงและผู้ชาย ซึ่งเกณฑ์อายุของวัยรุ่นนี้เริ่มประมาณ 12-18 ปี การเปลี่ยนแปลงนี้เองที่ทำให้เด็กเกิดความรู้สึกว่า วัย เช่น เด็กผู้ชายเกิดความผิดปกติในด้านเสียง มีความรู้สึกสนใจในด้านเพศตรงข้าม สนใจเรื่องนอกบ้าน และชอบมีเพื่อนมากขึ้น เด็กผู้หญิงก็เช่นเดียวกัน จึงทำให้อารมณ์ว้าวุ่น เมื่ออารมณ์เกิดการเปลี่ยนแปลงเช่นนี้ เด็กวัยรุ่นจึงเริ่มแสวงหาสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ ที่ตนเองยังไม่รู้จัก และเกิดความอยากรู้อยากเห็น และอยากพิสูจน์สิ่งแปลก ๆ ที่เกิดขึ้นหรือรู้มา เหตุนี้เองจึงกลายเป็นช่องทางที่ทำให้เด็กวัยรุ่นนุ่งว้าย และอาจจะนำไปสู่ความเสียหาย หรือนำไปสู่ทางแห่งความเสื่อมได้ง่าย

นักเรียนเมื่อเข้าสู่วัยรุ่นจึงควรที่จะพยายามยึดตนยึดมั่นอยู่ในความดีงาม เพื่อจะได้เติบโตใหญ่เป็นคนดีต่อไป

1. ต้องศึกษาเล่าเรียน ผู้ที่อยู่ในวัยนี้เป็นวัยที่ควรแสวงหาความรู้เพื่อเป็นพื้นฐานต่อการดำรงชีวิตในอนาคต ไม่ว่าอยู่ในโรงเรียน หรือไม่ ทุกคนต้องพยายามขวนขวายหาความรู้ใส่ตน ควรที่จะฝึกฝนอาชีพให้แก่ตนจริงอยู่ที่ว่าไม่มีใครจะแก่เกินเรียนนั้น แต่บางครั้งการที่ไม่ศึกษาเล่าเรียนตามวัยก็อาจจะทำให้พลาดโอกาสงาม ๆ ในอนาคตไปได้เช่นเดียวกัน เช่น เริ่มเรียนและเรียนจบตามที่ทางการกำหนดไว้ เมื่อจะได้เริ่มทำงานประกอบอาชีพในวัยที่เหมาะสม แต่ถ้ามัวแต่นุ่งว้ายเที่ยวเตร่เมื่อยังเด็ก เมื่อเติบโตจนเกินวัยที่จะเล่าเรียนจึงมาเริ่มเรียนก็จะทำให้นักกลนั้นอาจพลาดโอกาสที่จะประกอบอาชีพในวัยอันควร ทำให้การวางรากฐานชีวิตช้าไป

2. ต้องฝึกฝนบุคลิกลักษณะของตน

ก. การแต่งตัว วัยรุ่นไม่ควรที่จะแต่งตัวด้วยเครื่องสำอางเพราะวัยรุ่นเป็นวัยที่งามและอิมเอบโดยธรรมชาติอยู่แล้ว ไม่จำเป็นที่จะต้องใช้เครื่องสำอางซึ่งเป็นเคมีภัณฑ์ทางวิทยาศาสตร์มาช่วย การที่เด็กในวัยนี้ปล่อยตนเองให้เจริญตามธรรมชาติ จะทำให้ผิวพรรณที่เจริญเติบโตขึ้นคงสภาพอยู่นาน ผิวพรรณไม่เหี่ยวแห้งเร็ว นักเรียนจะสังเกตจากผู้ใหญ่บางคน แต่งตัวด้วยเครื่องสำอางมากมายจนแลดูน่าเกลียดเพราะผู้ใหญ่เหล่านั้น ไม่เข้าใจธรรมชาติตนเอง ส่วนผู้ชายเมื่ออยู่ในวัยรุ่นควรจะตัดผมให้สั้นเพราะจะทำให้รักษาความสะอาดได้ง่าย

ข. การแต่งกาย พึงแต่งกายด้วยเสื้อผ้าอาภรณ์ที่ไม่แพงจนเกินไป และแบบของเสื้อผ้าควรที่จะเป็นแบบที่สุภาพ ถูกต้องตามกาลเทศะ ไม่ควรใส่อาภรณ์เครื่องประดับใด ๆ ที่มีค่ามากเกินไปซึ่งจะนำอันตรายมาสู่ตนเองได้ง่าย เพราะอาจจะถูกแย่งชิงหรือถูกหลอกลวงได้

ค. มารยาทผู้ที่อยู่ในวัยนี้เป็นวัยที่เริ่มต้นเปลี่ยนแปลงในทางร่างกาย บางคนจะมีความรู้สึกแขนขายาวเกินไป บางคนก็จะสูงขึ้น เด็กในวัยนี้จึงวางตัวเองไม่ถูก รู้สึกเก้งก้าง ซึ่งทำให้เหมือนเป็นผู้ไม่มีกิริยา ดังนั้นนักเรียนที่อยู่ในวัยนี้ควรจะฝึกหัดกิริยาท่าทางของตนเองให้ดูนุ่มนวล จะทำอะไรควรค่อย ๆ ทำ และทำด้วยความระมัดระวังแต่ให้กระฉับกระเฉงว่องไว

3. ต้องควบคุมตนเองในด้านความประพฤติ

ก. ควบคุมตนเอง บุคคลที่อยู่ในวัยนี้จึงจำเป็นต้องควบคุมตนเองให้ดีที่สุดในการที่จะเรียนรู้สิ่งแปลก ๆ ใหม่ เช่น การคบเพื่อน การทดลองสิ่งแปลก ๆ มีวัยรุ่นเป็นจำนวนมากทั้งหญิงและชาย ต้องพบกับปัญหาเสียดสี ด้วยสาเหตุจากความอยากรู้ การเที่ยวเตร่ชอกชอนไปตามที่ต่าง ๆ หรือไม่ก็เพราะเพื่อนเป็นผู้ชักนำ ถ้าหากผู้ที่อยู่ในวัยเหล่านี้ไม่รู้จักพิจารณาให้รอบคอบ คุมจิตใจตนเองไม่ได้แล้ว ความเสียหายที่จะเกิดขึ้นย่อมมีมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่งวัยรุ่นผู้หญิงการคบเพื่อนชายและการเที่ยวเตร่นั้น นำความเสื่อมเสียมาสู่ตนเองได้ง่าย การจะมีเพื่อนต่างเพศจึงเป็นเรื่องที่จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ถ้านักเรียนรู้จักควบคุมและพิจารณาปัญหาต่าง ๆ อย่างดีแล้วนักเรียนที่อยู่ในวัยเหล่านี้ย่อมปลอดภัยเสมอ

ข. การเคารพนับถือเชื่อฟังผู้ใหญ่ ผู้ปกครอง เรื่องนี้สำคัญมากเพราะผู้ใหญ่ย่อมมีประสบการณ์ในชีวิตมากกว่าเด็ก ประสบการณ์นั้น ๆ จะทำให้ผู้ใหญ่มองเห็นปัญหาต่าง ๆ ที่อาจจะเกิดขึ้นได้ ผู้ปกครองที่ดีจะต้องคอยชี้แนะหนทางที่ถูกต้องให้แก่เด็กในปกครอง เด็กจึงควรที่จะรับฟังและพิจารณาคำตักเตือนของผู้ใหญ่ และของผู้ปกครองด้วยเหตุผล ไม่ควรเอาความคิดเห็นของตนเองเป็นใหญ่

4. ต้องสร้างลักษณะนิสัย วัยนี้เป็นวัยที่เริ่มวางพื้นฐานของลักษณะนิสัยให้แก่ตนเอง เพื่อความเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่สมบูรณ์ มีบุคลิกภาพที่เหมาะสมต่อไปในภายหน้า จึงแยกการสร้างลักษณะนิสัยออกไปดังนี้

1. การฝึกทำงาน ทุกคนพึงตระหนักว่าตนเองจะต้องเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และจะต้องปกครองและรับผิดชอบต่อชีวิตคนอื่น ๆ ต่อไปในภายหน้า จึงจำเป็นที่จะต้องฝึกหัดการทำงานไว้ ควรจะฝึกทำงานชิ้น ๆ ให้

เป็นทุกอย่าง เริ่มตั้งแต่ช่วยงานบ้าน ช่วยงานโรงเรียน ตลอดจนช่วยงานเพื่อนบ้านและเพื่อน ๆ ที่โรงเรียน ฝึกตนเองให้เป็นผู้รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม และนึกถึงประโยชน์ส่วนรวมก่อนที่จะนึกถึงประโยชน์ส่วนตน เมื่อเริ่มฝึกตนเองตั้งแต่วัยนี้ ให้รู้จักเสียสละเพื่อส่วนรวม ทำงานเพื่อส่วนรวม เพื่อว่าเติบโตใหญ่ก็จะมีนิสัยที่ดีงาม และเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของประเทศชาติ

2. การประหยัด คนไทยมีนิสัยชอบความสบายความฟุ่มเฟือย สังคมไทยจะมองดูคนที่แต่งตัวหรูหรา ใช้เงินอย่างฟุ่มเฟือยว่าเป็นคนมีเกียรติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ถูกต้อง ผู้ที่มีเกียรตินั้นจะต้องขยันขันแข็งในการทำมาหากิน จะต้องรู้จักประหยัดทรัพย์ที่หามาได้ ผู้ที่ร่ำรวยทรัพย์สิ้นเงินทองโดยวิธีการที่สุจริต จึงจะถือว่าเป็นผู้มีเกียรติ

3. ความซื่อสัตย์และการตรงต่อเวลา ในวัยนี้เป็นวัยแห่งการฝึกฝนตนเอง ดังนั้น นักเรียนต้องฝึกตนเองให้เป็นผู้ที่มีความซื่อสัตย์ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น และต้องทำตนเองให้เป็นผู้ตรงต่อเวลาเสมอ เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งตนเองและประเทศชาติ จึงจำเป็นที่จะแก่นิสัยนี้และสร้างนิสัยที่ดีให้แก่ตนเองตั้งแต่เยาว์วัย

ดังนั้น ผู้ที่อยู่ในวัยรุ่นซึ่งเป็นวัยที่กำลังเรียนรู้ ควรที่จะศึกษาและปฏิบัติตนให้ดีเพื่อจะได้เป็นพลเมืองที่มีคุณภาพของชาติสืบต่อไป

ข้อ 3 หลักในการพัฒนาตนเอง

พัฒนา หมายถึงการทำให้ดีขึ้น การทำให้เจริญขึ้น การทำให้แข็งแรงขึ้น และการทำให้ฉลาดขึ้น ตนเอง หมายถึงตัวเราเอง หลักในการพัฒนาตนเอง หมายถึงหลักการหรือวิธีการในการที่จะพัฒนาตนเองให้ดีขึ้น เจริญรุ่งเรืองขึ้น แข็งแรงขึ้นและฉลาดขึ้น

การพัฒนาตนเองจึงแยกออกเป็น 3 ด้าน คือ

1. พัฒนาดตนเองในด้านร่างกาย คือต้องพัฒนาตนเองให้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง เพราะคนที่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงจะสามารถฟันฝ่าอุปสรรคต่าง ๆ ไปได้ การพัฒนาตนเองในทางร่างกายจึงควรปฏิบัติดังนี้

- ก. รับประทานอาหารให้ถูกต้องตามหลักโภชนาการ
- ข. พักผ่อนให้เพียงพอกับความต้องการของร่างกาย
- ค. ออกกำลังกายทุกวัน

2. พัฒนาดตนเองด้านสติปัญญา คนที่จะมีสติปัญญาดีจะต้องปฏิบัติตนดังต่อไปนี้คือ

ก. ชอบอ่าน อ่านหนังสือทุกประเภท เพราะหนังสือจะให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่เรา แต่ผู้อ่านจะต้องฉลาดในการที่จะเลือกหนังสืออ่านด้วยเช่นเดียวกัน เพราะหนังสือนั้นมีหลายประเภทด้วยกัน เมื่ออ่านแล้วจะต้องพิจารณาด้วยเหตุผล

ข. ชอบฟัง คือคอยติดตามฟังข่าวคราว และรับฟังคำพูดของคนอื่นเสมอ

ค. ชอบซักถาม คือเมื่อได้อ่านหรือได้ฟังอะไรมาแล้ว ถ้าเกิดความสงสัยไม่เข้าใจ เราจะต้องคอยสอบถามผู้รู้ดี เพื่อทราบความจริงและคลายความสงสัยนั้น

ง. ขอบคิด คือเมื่อได้อ่าน ฟัง ถาม แล้วก็มาคิด ไตรตรองว่าสิ่งที่ได้รู้นั้น ทำให้ตัวเราเองฉลาดขึ้น มีสติปัญญา รู้ทันคนอื่นหรือไม่เพียงใด และสามารถนำความรู้ที่ได้มานั้นไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวมอย่างไร

ความเฉลียวฉลาดย่อมเป็นทางนำคนเราไปสู่ความสำเร็จ ทั้งในด้านการงานและส่วนตัว

3. พัฒนาดตนเองในด้านจิตใจ จิตใจเป็นนามธรรม คือสิ่งที่ไม่มีรูปร่าง ไม่อาจมองเห็นได้ คือความคิดต่าง ๆ ของคน และการกระทำหลาย ๆ อย่างของคนเรานี้ ส่อให้เห็นถึงจิตใจของบุคคลนั้น ๆ ด้วยเช่นเดียวกัน ดังนั้น ผู้ที่มีจิตใจที่พัฒนาแล้วก็คือ ผู้ที่กระทำในสิ่งที่ดีงาม ผู้ที่เสียสละ ผู้ที่กระทำตนให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม และมุ่งที่จะช่วยเหลือผู้อื่นอยู่เสมอ

ถ้าตัวเราเองสามารถพัฒนาดตนเองให้เจริญได้ทั้ง 3 ด้านนี้แล้ว เราก็ย่อมที่จะเป็นผู้ที่เจริญแล้ว และประสบความสำเร็จในชีวิต แต่คนเราจะกระทำการพัฒนาดตนเองไม่สำเร็จเลย ถ้าคน ๆ นั้นไม่มีหลักยึดเหนี่ยวจิตใจเอาไว้ หลักที่วางนี้คือ ธรรมของพระพุทธเจ้า นั่นคือ พละ 5

พละ 5 หมายถึง กำลัง 5 อย่าง ได้แก่

1. ศรัทธา แปลว่า ความเชื่อ ความเชื่อมี 2 อย่าง คือ

ก. เชื่อโดยใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรอง คือ เมื่อเห็นว่ามีเหตุผลที่ควรเชื่อจึงเชื่อ ความเชื่อชนิดนี้จะทำให้ผู้เชื่อไม่มัวงมงายและมีหลักการที่จะเชื่อและปฏิบัติ

ข. เชื่อโดยไม่ใช้ปัญญาพิจารณาให้เหตุผลที่ควรเชื่อ คือได้ยินได้ฟังอะไรมาที่รับเชื่อ เหมือนกระต่ายตื่นตูม เป็นความเชื่อที่ไร้เหตุผล มัวงมงาย นำความเสื่อมมาสู่ผู้ที่มีความเชื่อหรือศรัทธาประเภทนี้ เช่น ความเชื่อประเภทผีเข้าเจ้าทรง

ความศรัทธาหรือความเชื่อประเภทนี้มีเหตุผล เช่น

ก. เชื่อกรรม หมายถึง มีความเชื่อในการกระทำของตน เชื่อว่าทำกรรมดีย่อมได้ดีตอบสนอง เชื่อในอกุศลกรรม คือทำกรรมชั่วก็จะได้รับผลกรรมชั่วนั้นสนองตอบ

ข. เชื่อผลแห่งกรรม หมายถึง ความมีศรัทธา เชื่อว่าความสุข ความเจริญนั้น ย่อมเกิดมาแต่ประกอบกรรมดีมาก่อน เหล่านี้เป็นต้น

ค. เชื่อว่าทุกคนมีกรรมเป็นของตน หมายความว่า มีความเชื่อความศรัทธาในสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นว่าย่อมเกิดจากการกระทำของตนในอดีตทั้งสิ้น ถ้าทำกรรมดีมาย่อมได้ผลดีได้ความสุข แต่ถ้ามีความทุกข์ก็เชื่อได้ว่านั่นคือผลกรรมที่ตามสนองจากความชั่วที่ได้กระทำไว้นั่นเอง

ง. เชื่อในพระรัตนตรัยว่าจะช่วยเราให้รอดพ้นจากความทุกข์ได้จริง

ดังนั้น ผู้ที่มีศรัทธาเท่านั้น ที่จะทำอะไรได้บรรลุผลสำเร็จดังที่ใจปรารถนา

2. วิริยะ แปลว่า ความเพียรความมานะบากบั่น เป็นธรรมที่ช่วยกระตุ้นเตือนให้คนเรากล้ากระทำการต่าง ๆ กล้าที่จะสลัดความเกียจคร้าน กล้าที่จะสลัดการผลัดผ่อนบากบั่นฝ่าฟันอุปสรรคที่ขัดขวางการทำงาน

ของเรา บุคคลใดก็ตามถ้ายึดถึงหลักธรรมข้อนี้ไว้ได้ บุคคลนั้นจะประสบความสำเร็จในด้านการงานอย่างดีที่สุด

3. สติ แปลว่า ความระลึกได้ หมายถึงการนำออกคิดได้ รู้สึกตัวอยู่เสมอ สติจึงเป็นธรรมแห่งความไม่ประมาทในทุกกรณี คือ ไม่ประมาทในเวลา ไม่ประมาทในวัย ไม่ประมาทในการงาน ไม่ประมาทในการศึกษาเหล่านี้ เป็นต้น ผู้ที่ไม่มีความประมาทจึงหมายถึงผู้ที่ระลึกได้อยู่เสมอว่า ตัวเองนี่คือใคร และกำลังทำอะไร จะไปไหน

4. สมาธิ แปลว่า ความมีจิตใจแน่วแน่ มั่นคง หมายถึง ความตั้งจิตมั่นอยู่ในทางที่ชอบและสามารถสงบจิตใจในเมื่อมีอารมณ์ฟุ้งซ่านได้ บุคคลใดสามารถควบคุมจิตใจให้สงบแน่วแน่มั่นคง บุคคลนั้นย่อมทำงานนั้น ๆ สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยดี

5. ปัญญา แปลว่า ความรอบรู้ ความรู้ทั่ว หมายถึง ความฉลาด สามารถรู้วาทังใดเป็นทางเสื่อม และทางใดเป็นทางแห่งความเจริญ รอบรู้ในสิ่งที่ประโยชน์และไม่เป็นประโยชน์ บุคคลใดมีสติปัญญาเฉียบแหลม บุคคลนั้นย่อมสามารถเข้าใจสิ่งต่าง ๆ ที่อยู่รอบ ๆ ตัวเรา และที่ไกลออกไปอย่างซาบซึ้งและทะลุปรุโปร่ง ทั้งยังช่วยให้สามารถประกอบกิจการงานต่าง ๆ ให้สำเร็จลุล่วงเป็นผลดีแก่ตนเองและประเทศชาติ

การพัฒนาตนเองด้วยการใช้หลักธรรมพละ 5 นี้ ฟังระลึกถึงอยู่เสมอว่า กำลังทั้ง 5 นี้ จะต้องประกอบกันจึงจะช่วยกันพัฒนาตัวเราให้เจริญขึ้น เช่น การเรียนต้องมีศรัทธาที่จะเรียน มีวิริยะในการเรียน มีสติว่ากำลังเรียน มีสมาธิที่จะเรียน และมีปัญญาในการเรียน การเรียนจึงจะประสบความสำเร็จดังปรารถนาทุกประการ บุคคลใดต้องการจะพัฒนาตนเอง จึงจำเป็นต้องยึดมั่นในหลักธรรมพละ 5 นี้ เพื่อพัฒนาตนเอง

ข้อ 4 กฎหมายที่ควรรู้

ทุกคนเมื่อได้เกิดมาในประเทศไทยแล้ว ก็ถือได้ว่าเป็นพลเมืองของประเทศไทยนั้น ๆ จำเป็นต้องรู้กฎหมายของประเทศ และปฏิบัติตามกฎหมาย ในฐานะที่ประเทศไทยเราได้ปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยมาเป็นเวลาช้านานแล้ว ซึ่งอุดมการณ์ของการปกครองในระบอบประชาธิปไตยนี้คือ การปกครองระบอบนี้เป็นการปกครองของประชาชน โดยประชาชน และเพื่อประชาชน จึงสมควรให้ประชาชนได้มีส่วนรู้เห็นและร่วมมือในการปกครองประเทศและสนับสนุนการปกครองประเทศให้สมบูรณ์

กฎหมาย เป็นคำพูดที่ใช้ทั่วไป ซึ่งหมายถึง ประมวลกฎหมาย พระราชบัญญัติ พระราชกฤษฎีกา ตลอดจน ประกาศของคณะปฏิวัติฉบับต่าง ๆ กฎหมายเป็นส่วนหนึ่งของอำนาจอธิปไตย คืออำนาจนิติบัญญัติ และเป็นหลักสำคัญในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ดังนั้นในฐานะที่เป็นพลเมืองของประเทศไทย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องรู้และเข้าใจกฎหมาย ซึ่งเกี่ยวกับตัวเอง เพื่อสนับสนุนการปกครองในระบอบประชาธิปไตยให้สมบูรณ์ นำความเจริญรุ่งเรืองและความสันติสุขและสงบสุขสู่สังคมและประเทศชาติสืบไป

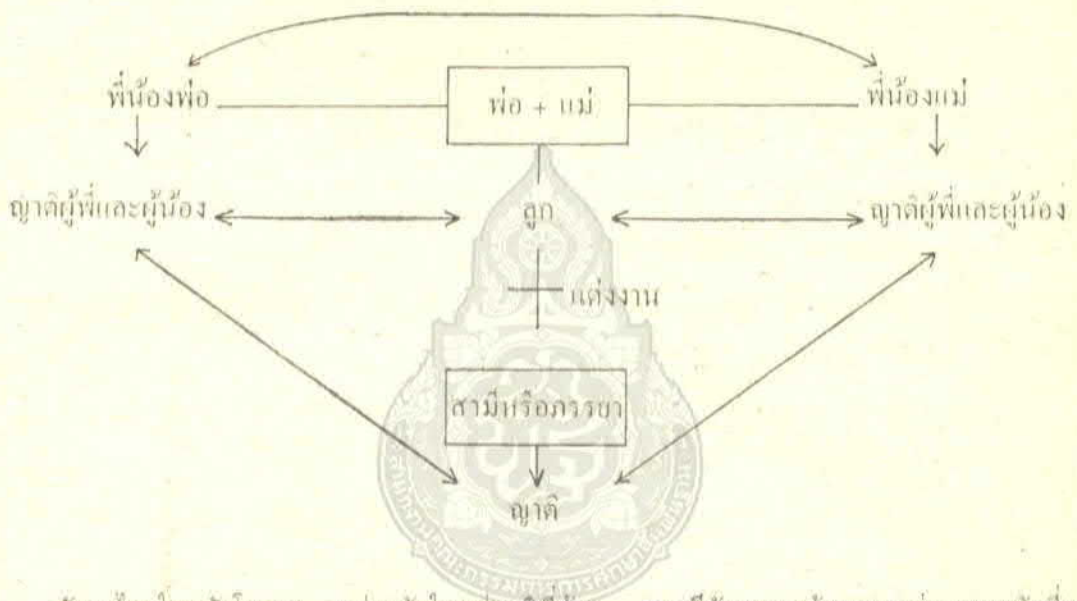
สำหรับกฎหมายที่ควรรู้นั้นได้กำหนดให้เรียนในหน่วยความรู้เกี่ยวกับกฎหมายแล้ว นักเรียนจะได้ศึกษาในหน่วยดังกล่าว

2. บทบาทและหน้าที่ต่อครอบครัว

1. สภาพ ปัญหา และความต้องการ ระหว่างญาติพี่น้อง

ครอบครัว หมายถึง ผู้ร่วมครัวเรือน ได้แก่ สามเณร ภรรยาและบุตร ซึ่งอาจจะกินความไปถึงบุคคลที่เข้ามาอยู่ร่วมกันในฐานะญาติหรือคนอาศัยภายในบ้านเดียวกัน ครอบครัวหนึ่ง ๆ จะมีคนจำนวนมากหรือน้อยก็ได้

ญาติพี่น้อง หมายถึง กลุ่มบุคคลที่สืบเชื้อสายหรือร่วมสกุลเดียวกันมา ทางพ่อหรือทางแม่ ทางชายหรือทางสะใภ้ ซึ่งเราสามารถวางรูปโครงสร้างครอบครัวได้ดังนี้

สังคมไทยในสมัยโบราณ จะร่วมกันในหมู่ญาติพี่น้อง และมีลักษณะกว้างขวางกว่าครอบครัวที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ในครอบครัวอาจมีปู่ ย่า ตา ยาย รวมอยู่ด้วย เมื่อชายหรือหญิงแต่งงานก็อาจจะแยกเรือนไปซึ่งอาจจะเป็นฝ่ายชายไปอยู่กับฝ่ายหญิง หรือฝ่ายหญิงไปอยู่กับฝ่ายชายก็ได้ แต่เมื่อสังคมเปลี่ยนแปลงไปสภาพทางเศรษฐกิจทำให้คนต้องดิ้นรนเพื่อความอยู่รอดของตนเองและครอบครัว ความสนิทสนม ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ที่มีต่อกันในกลุ่มคนในละแวกเดียวกันก็พลอยหมดไปด้วย

2. บทบาท และหน้าที่ของบุคคลในครอบครัวในฐานะญาติพี่น้อง

ตามหลักพุทธศาสนานั้น ได้สั่งสอนคนเราให้พึงปฏิบัติต่อญาติพี่น้องในครอบครัวแห่งตน ด้วยหลักสังเคราะห์ญาติ 4 สถาน คือ

1. ให้เป็นสิ่งของเงินทองตามกาลและตามควรแก่กรณี

2. เจริญด้วยถ้อยคำอันแสดงความเป็นมิตรสนิทสนม สุภาพอ่อนหวาน เหมาะสมแก่วัยของญาติที่เรา

สนิทสนมด้วย

3. ประพฤติตนเป็นประโยชน์แก่ญาติ เช่น ช่วยกิจการงานต่าง ๆ ช่วยตักเตือนเมื่อเห็นว่าการกระทำ การอื่นไม่เหมาะสม และช่วยดูแลญาติที่อยู่ในวัยเด็กและวัยชรา เหล่านี้ เป็นต้น

4. ทำตนเสมอ ไม่ยกตนเหนือญาติ กระทำตนให้เสมอต้นเสมอปลาย ไม่ถือตัว

การประพฤติทั้งสี่สถานก็กล่าวมาข้างต้นนั้น เป็นเสมือนหนทางแห่งความสามัคคีรักใคร่ ถ้าญาติผู้ร่ำรวย มีการศึกษา หันไปอนุเคราะห์ญาติผู้ยากจนและไร้การศึกษา บุคคลผู้ประพฤติเช่นนี้ได้ ก็จะเป็นที่ยกย่องสรรเสริญ แก่คนทั่วไป และจะทำให้ความสัมพันธ์ในครอบครัวกระชับแน่นแฟ้นยิ่งขึ้น ครอบครัวจึงจำเป็นต้องยึด หลักธรรมข้อที่ว่า ความสามัคคี ความเสียสละ และความยุติธรรม จะทำให้ญาติพี่น้องรักใคร่ปรองดอง และ ส่งเสริมกันให้เจริญรุ่งเรืองในสกุลแห่งตน และนำผลประโยชน์สุข สันติ มาสู่สังคมและประเทศชาติสืบไป

3 บทบาทและหน้าที่ต่อเพื่อน

เพื่อน คือ ผู้ที่ชอบพอกัน ผู้ที่อยู่ด้วยกัน ผู้ที่อยู่ในสภาพหรือลักษณะเดียวกัน เช่น เป็นเพื่อนมนุษย์ ด้วยกัน เพื่อนเป็นบุคคลที่ตัวเราจะต้องมี ต้องพบและต้องคบค้าสมาคมด้วย คนเราจะขาดเพื่อนไม่ได้ เพื่อน ที่จะคบหาสมาคมด้วยตัวเราเองต้องพิจารณาให้รอบคอบ เพราะเพื่อนหรือคนที่เราจะคบมักจะมีอยู่หลายประเภท แต่อาจแยกออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ 2 ประเภทคือ

1. เพื่อนแท้ ได้แก่ บุคคลที่จะร่วมทุกข์ร่วมสุข คอยช่วยเหลือ คอยตักเตือนเมื่อเราทำสิ่งไม่ถูกไม่ดี ไม่งาม เพื่อนประเภทนี้หายาก

2. เพื่อนเทียม ได้แก่ บุคคลที่เราอาจพบได้ทั่วไป คอยมาหาเราเมื่อเรามีความสุขบรรลาคคีดี เมื่อเรา ร่ำรวย เมื่อเรามีผลประโยชน์ที่จะให้เขาแสวงหา แต่พอเรามีทุกข์หรือลำบาก บุคคลเหล่านี้ก็จะหายไปหรืออาจจะ ไม่รู้จักเราเลยก็ได้ เพื่อนประเภทนี้ บางคนอาจจะคอยบอกลอกเราก็ได้ ถ้าหากเราเผลอหรือ大意 ตัวเราเอง จำเป็นต้องมีหลักในการคบเพื่อน

1. หลักธรรมในการที่จะใช้ยึดถือปฏิบัติสำหรับการคบเพื่อนและคบมิตร

หลักธรรมเหล่านี้ได้แก่

1. สังคหวัตถุ 4 ได้แก่

ก. ทาน คือการให้ปันสิ่งของตามความเหมาะสม ทั้งแก่ผู้ให้และผู้รับ การให้ปันสิ่งของต่าง ๆ เป็นการแสดงออกถึงการเสียสละ แสดงออกซึ่งน้ำใจอันเอื้อเฟื้อ ถ้าผู้ให้ให้แก่ผู้รับอย่างเหมาะสม จะเป็นสิ่ง รัตตังจิตใจของผู้รับไว้ได้นานเท่านาน

ข. ปิยวาจา คือการพูดจาด้วยถ้อยคำอันไพเราะอ่อนหวาน รื่นหู จริงใจไม่มีเสห์เหลี่ยม ผู้ฟังเกิด ประโยชน์แก่ตนเอง ไม่พูดส่อเสียด หรือก้าวร้าว

ก. อัดถจริยา คือ การประพฤติดั้งสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อกันและกัน ชักนำเพื่อนหรือมิตรไปสู่ทางที่ถูกที่ดีที่งาม

ง. สมานัตตา คือ การวางตนสม่ำเสมอและเหมาะสม รู้จักตนเองอยู่เสมอว่าเป็นใคร ทำอะไร อยู่ที่ไหน ไม่ถือตนว่าวิเศษเลอเลิศกว่าคนอื่น ไม่ยกตนข่มคนอื่น

จะเป็นธรรมที่นำทางในการที่จะยึดเหนี่ยวน้ำใจเพื่อนไว้ได้ และเป็นหลักในการที่จะพิสูจน์ด้วยว่า เพื่อนที่เราคบหาสมาคมอยู่นั้น ประพฤติปฏิบัติตามธรรมข้อนี้หรือไม่ ถ้าเพื่อนคนใด ปฏิบัติต่อเราด้วยสังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล้ว แสดงว่า เพื่อนคนนั้นเป็นเพื่อนแท้ที่เราควรจะคบหาสมาคมด้วยต่อไป แต่ถ้าเพื่อนคนใดไม่ปฏิบัติตาม คอยคบหากับเราเมื่อจะให้ประโยชน์เท่านั้น และเมื่อเราทำผิดก็ยกยอปอปั่นเราไปไม่คอยดักเตือนเรา เพื่อนชนิดนี้อันตราย ยิ่งถ้าเพื่อนชนิดชักนำให้เราหนีเรียน ชักนำให้เราเล่นการพนัน หรือชักนำให้เราเสพยาเสพติด หรือเครื่องทองของเมา เพื่อนชนิดนี้คบไม่ได้ เพราะเขากำลังนำเราไปสู่ทางเสื่อม

2. ข้อควรปฏิบัติในวัยรุ่น

เนื่องจากนักเรียนในวัยนี้ เป็นวัยที่กำลังแสวงหาเพื่อนซึ่งหมายถึงทั้งเพื่อนในเพศเดียวกัน และเพื่อนต่างเพศ เพื่อนต่างเพศย่อมมีความหมายต่อชีวิตของนักเรียนในวัยนี้มาก เพราะอาจจะเป็นสาเหตุนำไปสู่ความเสื่อมได้ นักเรียนควรมีหลักยึดเหนี่ยวน้ำใจแห่งตน ในการที่จะครองตนให้พ้นจากความเสื่อม ธรรมข้อนี้คือ ขันติ - ไสรัจจะ และหิริโอตตปปะ

1. ขันติ - ไสรัจจะ ขันติ แปลว่า อุดหนุน ออกกลั่น ผู้ประพฤติธรรมบทนี้ได้จะเป็นผู้ที่มีความงามในด้านควบคุมจิตใจและอารมณ์ของตนเองให้เหมาะสมตามสภาพการณ์อยู่เสมอ ตามหลักการทั่วไปแล้ว ความอดทนนั้นมีอยู่ 3 อย่าง คือ

1. ความทนตรากตรำ ได้แก่ ความอดทนทำงานทุกเวลา ไม่ย่อท้อต่อความหนาว ความร้อน ฝนตก แดดออก หรือลมแรง

2. ความทนลำบาก ได้แก่ ความอดทนต่อทุกขเวทนา อันเกิดเพราะความเจ็บไข้ มีประการต่าง ๆ แม้ว่าจะมีอาการหนักมากก็ไม่แสดงอาการกระสับกระส่าย ควรขบขันเป็นทีน่าเวทนาแก่คนทั่วไป

3. ความอดใจ หรือเรียกว่า อธิวาสนขันติ คือ ความอดทนต่อความหมิ่นประมาทที่ผู้อื่นกระทำ มีกล่าวคำเสียดสี การว่ากระทบกระเทียบเพื่อให้เจ็บช้ำน้ำใจ เหล่านี้เป็นต้น ผู้ที่มีความอดทน ออกกลั่น ได้นี้ เป็นผู้ที่มีขันติที่แท้จริง จึงเรียกว่า อธิวาสนขันติ

ถ้านักเรียนสามารถฝึกตนเองให้สามารถทนตรากตรำทำงานทุกอย่าง ทนฝ่าฟันอุปสรรคนานับประการ และสามารถอดใจ ออกกลั่นต่อสิ่งยั่วชวนต่าง ๆ เช่น เมื่อรู้ว่าตนเองเป็นนักเรียนก็ต้องทนตรากตรำในการที่จะดูหนังสือ ทำการบ้านทนลำบากในการที่จะต้องตื่นแต่เช้ามาโรงเรียนให้ทัน และอดใจที่จะไม่ออกไปเที่ยวเตร่กับเพื่อนหรืออดใจที่จะไม่ดูโทรทัศน์หรือภาพยนตร์ ดนตรีต่าง ๆ ซึ่งจะทำให้จิตใจฟุ้งซ่านและอดใจที่จะไม่คบเพื่อนชายหรือเพื่อนหญิงที่จะชักนำไปในทางเสื่อม โดยเฉพาะสิ่งเสพติดต่าง ๆ หรือการคบกันในฐานะชู้สาว

โสรจจะ แปลว่า ความสงบเสวยม หมายถึง ความระมัดระวัง ความเข็มตัว การรู้จักวางตัว การรู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม บุคคลใดก็ตามถ้าสามารถกระทำตนได้ บุคคลนั้นย่อมประสบความสำเร็จในการเรียน การงาน และมองดูงามในทุกโอกาส เช่น เป็นนักเรียนเมื่อรู้ว่าเป็นนักเรียน ต้องระมัดระวังตน ไม่แค้นตัว แต่งหน้าทาปาก ไม่พูดเสียงดัง ไม่ตะโกน ทำตนให้เป็นคนอ่อนโยน สุภาพกับบุคคลทั่ว ๆ ไป มีอารมณ์แจ่มชื่น ร่าเริงแจ่มใสอยู่เสมอ

2. หิริ - โอตตัปปะ คือธรรมที่คุ้มครองโลก

หิริ แปลว่า ความละอายใจ หมายถึงความละอายต่อการทำชั่ว ละอายต่อการที่จะกล่าวเท็จ ละอายต่อการกระทำที่เลวทรามต่าง ๆ ซึ่งความละอายนี้มีอยู่ 2 อย่าง คือ หิริแท้ หมายถึง ความละอายต่อการคิดชั่ว ละอายต่อการทำชั่วทั้งต่อหน้าและลับหลัง ส่วนอีกอย่างหนึ่งคือ หิริไม่แท้ ได้แก่ ความละอายเทียม เช่น ละอายเมื่อทำแล้วจะมีคนเห็นเท่านั้น ถ้าไม่มีคนเห็นก็อาจจะทำชั่วได้ ความละอายประเภทหลังจึงไม่ใช่หิริที่แท้จริง

ความละอายต่อการทำชื่อนี้จะเป็นสิ่งยึดเหนี่ยวให้วัยรุ่น ไม่กล้าประพฤติตัวนอกกลุ่มนอกลู่นอกทาง นอกกฎเกณฑ์ของสังคม เช่น การเดินจูงมือกันระหว่างเพื่อนผู้หญิงกับเพื่อนผู้ชาย การลักลอบสมสู่กัน ทั้ง ๆ ที่ยังอยู่ในวัยเรียน ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่ควรกระทำอย่างยิ่ง ถ้านักเรียนคนใดมีหิริแท้ นักเรียนคนนั้นย่อมไม่คิดกระทำความเลวร้ายเหล่านี้

โอตตัปปะ แปลว่า ความเกรงกลัว ได้แก่ความเกรงกลัวต่อความผิด ความกลัวต่อบาป กลัวต่อความเสื่อมเสียต่าง ๆ ถ้าบุคคลใดที่สำนึกในความเกรงกลัวต่อความชั่ว บุคคลนั้นก็สมควรประพฤติชั่ว เช่น นักเรียนกลัวครูจับได้เมื่อจะหนีโรงเรียนไปเที่ยว นักเรียนที่ไม่ควรจะเป็นคนหนีโรงเรียน นักเรียนกลัวพ่อแม่จะเสียใจถ้านักเรียนออกไปเดินเล่นกับเพื่อนชายหรือเพื่อนหญิง เพราะยังไม่อยู่ในวัยอันควรทั้งกระทำ เพราะยังไม่มีอาชีพที่จะเลี้ยงตนเองได้ นักเรียนก็ไม่ควรกระทำ เหล่านี้เป็นต้น

ธรรมทั้งสองบทนี้เป็นธรรมแห่งความดีงาม ธรรมแห่งการคุ้มครองตนเองให้ปลอดภัย นักเรียนควรจะยึดถือไว้เป็นหลักแห่งจิตใจสืบไปภายหน้า

2. วิถีกบมิตร

การคบมิตรเป็นเรื่องจำเป็นสำหรับทุก ๆ คนอย่างยิ่ง คนที่รู้จักคบมิตรจะทำให้คนนั้นมีมิตรมาก เมื่อมีมิตรมากก็จะช่วยให้คนนั้นประสบความสำเร็จในด้านการงานและส่วนตนได้ง่าย เพราะมิตรจะช่วยเราได้เมื่อมีมิตรมากก็จะช่วยให้คนนั้นประสบความสำเร็จในด้านการงานและส่วนตนได้ง่าย เพราะมิตรจะช่วยเราได้เมื่อมีความทุกข์หรือเมื่อถึงความอับจน ทุกคนควรมีวิธีการในการที่จะผูกพันน้ำใจมิตรเอาไว้

วิธีผูกพันน้ำใจมิตร คือ

1. ความจริง คือ เมื่อจะคบกับใครเราต้องคบเขาด้วยความจริงใจต่อกัน เพราะความจริงเป็นสิ่งที่ไม่ตาย เป็นสิ่งที่พิสูจน์ได้

2. ความเสียสละ มิตรควรจะรู้จักทั้งการให้และการรับจากมิตรด้วยกัน ถ้าใครรู้จักแต่รับเอาของคนอื่น ไม่รู้จักให้ บุคคลนั้นย่อมยากที่จะหาเพื่อน แต่ถ้าบุคคลได้รู้จักให้และได้รับการให้ตอบบุคคลนั้นย่อมมีความพอใจ และยินดีต่อการที่จะคบหาสมาคมกันต่อไปได้ การเสียสละนี้มี 3 ทาง คือ เสียสละทางกาย เสียสละทางใจ และการเสียสละทางอารมณ์

การเสียสละทางกาย ได้แก่ การให้แรงงาน เช่น การลงแขกเกี่ยวข้าว การช่วยปลูกบ้าน

การเสียสละทางใจ ได้แก่ การให้กำลังใจ การให้อภัยในความผิดพลาด การไม่คิดเล็กคิดน้อย

การเสียสละทางอารมณ์ การรู้จักข่มอารมณ์เมื่อเกิดการเข้าใจผิด หรือใครทำอะไรไม่ถูกไม่ดีไม่งาม เพราะคนที่อารมณ์ไม่ดีมักจะพูดจาไม่ดี อาจจะทำให้เสียมิตรได้ง่าย ถ้าเราข่มอารมณ์เสียได้ หายโกรธแล้วค่อยมาพูดหรือชี้แจงกันใหม่ เราก็จะยังคบบุคคลนั้นๆ ได้อีกนานเท่านาน และจะทำให้ผู้ประสบพบเห็นเหตุการณ์ ยกย่องสรรเสริญเราด้วย

3. ความสามัคคี มิตรควรจะสามัคคีกลมเกลียว ไม่คิดเอาเด่น เอาดีแต่เพียงฝ่ายตน มิตรควรจะเป็นผู้มีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน สนับสนุนกัน ไม่คิดทำลายล้างกัน จึงจะถือว่าเป็นมิตรแท้ต่อกันและกัน

ถ้าใครสามารถประพฤติปฏิบัติตนได้ทั้ง 3 ประการนี้แล้ว บุคคลนั้นย่อมจะมีเพื่อนมาก และประสบความสำเร็จในด้านการงาน ดังประสงค์ทุกประการ

4. บทบาทและหน้าที่ต่อชุมชน

ชุมชน คือสังคมที่แผ่กว้างออกไปจากครอบครัว ซึ่งหมายถึงหมู่บ้านหรือท้องถิ่น ซึ่งมีชีวิตทางสังคม และวัฒนธรรมร่วมกัน มีส่วนร่วมในการใช้ การทำนุบำรุงสาธารณูปการและสาธารณูปโภคต่าง ๆ ร่วมกัน สังคมหรือชุมชนต่างๆ จะเจริญรุ่งเรืองได้ จะต้องอาศัยบุคคลที่อยู่ในชุมชนนั้นได้ศึกษาแก้ไข ปรับปรุง บำรุง และรักษาไว้ ซึ่งความดีงามแห่งชุมชนและสังคม ชุมชนจะเจริญหรือเสื่อมย่อมขึ้นต่อเหตุผลดังต่อไปนี้คือ

1. สภาพปัญหา และความต้องการของชุมชน หมายความว่า บุคคลที่อาศัยอยู่ในชุมชน ทั้งศึกษาถึงสภาพปัญหาและความต้องการแห่งชุมชนแห่งตน เมื่อได้ศึกษาแล้วก็นำปัญหาที่เกิดขึ้นนั้นมาวิเคราะห์ แล้วแก้ปัญหาให้เกิดขึ้นประโยชน์แก่ชุมชน เช่น ชุมชนที่ตั้งโรงเรียนอยู่ นักเรียนก็ออกไปสำรวจดูในด้านต่อไปนี้

1.1 ด้านความสะอาด ซึ่งจะนำมาซึ่งโรคภัยไข้เจ็บ สุขภาพร่างกายที่สมบูรณ์ ความสะอาดเป็นต้นว่าที่สำคัญมาก

1.2 ทรัพยากร ในชุมชนที่ตัวเราเองอาศัยอยู่นี้มีทรัพยากรอะไรบ้างที่ควรจะใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและชาติบ้านเมือง และใช้ทรัพยากรต่างๆ อย่างคุ้มค่าหรือไม่

1.3 แหล่งเสื่อมโทรม ในชุมชนที่ตนอาศัยอยู่ที่มีแหล่งเสื่อมโทรมอะไรบ้าง เช่น สถานที่มีมูลสารพิษ แหล่งค้ายาเสพติด แหล่งรับซื้อของโจร แหล่งค้าประเวณี ซ่องโจร เหล่านี้เป็นต้น

1.4 ความต้องการของชุมชน เช่น สนามเด็ก สถานที่พักผ่อนหย่อนใจ การคมนาคมขนส่ง สถานพยาบาล ร้านค้า ที่จะอำนวยความสะดวกให้แก่ชุมชน ฯลฯ

2. บทบาทและหน้าที่ของตนเองคือชุมชน เมื่อได้สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชนแล้ว ทุกคนในชุมชนควรร่วมมือร่วมใจกันแก้ปัญหาของชุมชน โดยทำหน้าที่ของตนอย่างดีที่สุด ดังนี้ คือ

- ก. ประพฤติปฏิบัติตนดีตั้งมั่นอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม
- ข. มีความขยันหมั่นเพียร เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งตน ถ้าสังคมใดมีคนดี มีความมั่งคั่ง สังคมนั้นย่อมเป็นสังคมที่เจริญทั้งด้านวัตถุและจิตใจ
- ค. มีความสามัคคีกลมเกลียวในหมู่คณะ รู้จักทำงานร่วมกัน เพื่อพัฒนาชุมชนให้สะอาด มีระเบียบและสวยงาม

ง. ปฏิบัติตามระเบียบข้อบังคับและกฎหมายที่ชุมชนวางไว้ ละอายต่อการปฏิบัติที่ผิดกฎหมายและข้อบังคับ การที่คนไม่ปฏิบัติตามกฎหมายสังคมนั้น ก็จะสงบสุขไม่มีโจรผู้ร้าย ไม่มีคนคิดชั่ว

จ. เสียสละบำรุงชุมชน ภาษีที่บุคคลผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนได้เสียไปนั้น ได้นำมาใช้จ่ายทะนุบำรุงชุมชนนั้นให้เจริญรุ่งเรือง บุคคลผู้ซึ่งอาศัยอยู่ในชุมชนจึงพึงเสียสละ เสียสละอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย ไม่ควรหลีกเลี่ยงการเสียภาษี

ฉ. การช่วยเหลือบุคคลที่อยู่ร่วมในสังคม ผู้ที่มีฐานะร่ำรวย มีการศึกษาสูง ควรจะเสียสละทรัพย์สินสมบัติของตนและความรู้ของตนเอง ไปช่วยเหลือผู้ที่ยากจนกว่าและมีโอกาสน้อยกว่าตน เพื่อสร้างความเท่าเทียมกันในสังคม ถ้าสังคมใดหรือชุมชนใดมีความเท่าเทียมกัน หรือไม่เหลื่อมล้ำกันเกินไป ทั้งในด้านเศรษฐกิจและสภาพแวดล้อม สังคมนั้นก็จะสงบสุข

ช. ช่วยเหลือชุมชนในการเลือกบุคคลที่เหมาะสม เสียสละมีความสามารถไปเป็นตัวแทนของชุมชน และเป็นผู้นำของชุมชน

ซ. รักษาสิทธิแห่งตน ไม่ให้ใครใช้เงินซื้อสิทธิแห่งตนเพื่อผลประโยชน์ส่วนบุคคล

ณ. ช่วยกันระมัดระวัง ดูแลรักษาสาธารณสมบัติ เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล สวนสาธารณะ ฯลฯ ให้สะอาด มีระเบียบ และคงอยู่เพื่อลูกหลานสืบไป

ญ. คอยสอดส่องดูแลในเหตุร้ายที่อาจเกิดขึ้นให้ชุมชน

3. ธรรมคำรับชุมชน ได้แก่ ความเสียสละ การมีวินัย และความรับผิดชอบต่อชุมชน

ชุมชนจะนำอยู่อาศัยได้ก็โดยคนในชุมชนมีธรรม ธรรมข้อหนึ่งคือสัจปรีชาธรรม ซึ่งได้เรียนกันมาแล้ว ธรรมอีกข้อหนึ่งคือ อปรีหานิยธรรม ซึ่งเป็นธรรมของการรักษาความมั่นคงปลอดภัยแห่งสังคม มี 6 ประการ คือ

1. ทุกคนต้องการเคารพนับถือ ยกย่อง และมีจุดร่วมในทางเดียวกัน เช่น สังคมไทยมีความเคารพนับถือ และมีความต้องการร่วมกันในการที่จะปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตย สังคมจึงจะสงบ เพราะ

ถ้าสังคมใดแบ่งแยกความถือความต้องการ สังคมนั้นก็ขาดความสามัคคีกลมเกลียว สังคมนั้นย่อมเสื่อมสลาย ถูกทำลายล้างเพื่อความอยู่รอดเฉพาะกลุ่มคนและพวกพ้อง ทุกชุมชน ทุกสังคมต้องพยายามสร้างความเข้าใจ เคารพในความคิดเห็นของกันและกัน ยอมรับในเหตุและผล สังคมนั้นจึงจะปลอดภัยและมั่นคง

2. ทุกคนต้องรู้จักเสียสละ ซึ่งการเสียสละนี้มี 3 ทาง คือ เสียสละทรัพย์ เสียสละกำลังกาย และเสียสละอารมณ์

เสียสละทรัพย์ ได้แก่ เสียสละเงินสิ่งของเพื่อช่วยเหลือชุมชน หรือเพื่อร่วมชุมชน เพื่อให้สังคมอยู่รอด

เสียสละกำลังกาย เช่น อุทิศแรงกายเพื่อพัฒนาชุมชนที่อาศัยอยู่ โดยการทำถนน ขุดลอกคูคลอง เก็บกวาดถนนให้สะอาดเหล่านี้เป็นต้น

เสียสละอารมณ์ ได้แก่ การรู้จักข่มอารมณ์ การรู้จักยกย่องผู้อื่น ซึ่งจะนำมาซึ่งความกลมเกลียวกันได้

3. รู้จักประพฤติดะปฏิบัติต่อสังคมอย่างมีมรรยาทของผู้ดีทุกประการ ซึ่งหมายถึงการมีมารยาททั้งทางกาย วาจา และใจ จะทำให้ไม่บาดหมางกระทบกระทั่งได้ รู้ว่าบุคคลที่เรากำลังคบหาสมาคมนั้นเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ และปฏิบัติตนให้เหมาะสม

4. รู้จักทำใจให้เป็นผู้ที่มองคนอื่นในแง่ดีอยู่เสมอ มีความเมตตา กรุณา มุทิตา และอุpekขา ซึ่งเป็นทางนำไปสู่ความสงบสุขแห่งสังคม

5. รักษาความยุติธรรม คือความถูกต้อง ความไม่ถือเขาถือเรา ความไม่ถือพวกถือพ้อง ที่สังคมไทยเรารุ่นวายอยู่ทุกวันนี้ก็เพราะคนในสังคมไม่ได้รับความเป็นธรรมนั่นเอง ถ้าสังคมใด คนในสังคมมีความรู้สึกรู้ว่าตนเองได้รับความคุ้มครอง สังคมนั้นก็สงบสุขสันติได้ ถ้าสังคมใดขาดความยุติธรรม เล่นพรรคเล่นพวก สังคมนั้นย่อมนำไปสู่ความเสื่อมและถูกทำลาย

6. รู้จักประกอบอาชีพที่สุจริต สร้างตัวเองขึ้นมาอย่างบริสุทธิ์ ไม่เอาเปรียบหรือฉ้อโกงคนอื่น ไม่โลภมาก ไม่นำของของคนอื่นมาเป็นผลประโยชน์แห่งตน

ถ้าคนในสังคมใดประกอบด้วยข้อปรีหานิยธรรม 6 ประการแล้ว สังคมนั้นก็จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และนำความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ชุมชน ชุมชนจะเจริญหรือเสื่อม จึงขึ้นอยู่กับคนในชุมชน มิใช่ขึ้นอยู่กับชุมชนเอง ถ้าชุมชนเจริญรุ่งเรือง ประเทศชาติก็ย่อมเจริญรุ่งเรืองตามไปด้วย

5 หน่วยการศึกษาเพื่ออาชีพ

สภาพ ปัญหา และความต้องการของอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว และ พาณิชยกรรม

อาชีพพื้นฐานที่ควรแก่การแนะนำแก่นักเรียน ก็คือ อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและอาชีพพาณิชยกรรม ซึ่งเป็นอาชีพสำคัญมากประการหนึ่งของประชาชนชาวไทย และนักเรียนมีโอกาสมากที่จะประกอบอาชีพทั้งสองนี้ ในตอนแรกที่จะกล่าวถึงอุตสาหกรรมในครอบครัวและในตอนที่สองจะได้นำเสนออาชีพพาณิชยกรรม

อุตสาหกรรมในครอบครัว

อุตสาหกรรมในครอบครัว ซึ่งหมายถึงการแปรรูปวัตถุดิบ หรือการผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคที่ทำกันอยู่ภายในครอบครัว และส่วนใหญ่ใช้แรงงานของสมาชิกในครอบครัว และในอุตสาหกรรมบางประเภทใช้การระดมแรงงานจากครอบครัวอื่น ๆ มาทำร่วมกัน ในลักษณะของการช่วยกันดำเนินการ อุตสาหกรรมภายในครอบครัว ในบางแห่งอาจเรียกว่า “อุตสาหกรรมในครัวเรือน” “อุตสาหกรรมในหมู่บ้าน” หรือ “อุตสาหกรรมพื้นเมือง”

ความหมายอย่างกว้าง ๆ ของอุตสาหกรรมในครอบครัว ก็คือ “การแปรรูปวัตถุดิบ หรือ การผลิตเครื่องอุปโภคบริโภคและทำในบริเวณที่อยู่อาศัย ซึ่งใช้เวลาทั้งหมด หรือเวลาว่างจากงานอื่นมาทำ โดยอาศัยแรงงานของสมาชิกในครอบครัว ว่าจ้างลูกจ้าง”

อย่างไรก็ดี การผลิตผลิตภัณฑ์ซึ่งถือเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวจะมีลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือหลายอย่างประกอบกัน ดังนี้

1. การประกอบการผลิตกระทำกันภายในบ้านหรือภายในหมู่บ้าน ไม่มีโรงงานในลักษณะใหญ่โต
2. ความมุ่งหมายของการผลิตเพื่อใช้บริโภคภายในครอบครัวหรือหมู่บ้าน และทำส่วนเกินจากการบริโภคไปขายเพื่อหารายได้พิเศษ
3. ใช้แรงงานของตนเองหรือของสมาชิกในครอบครัวเป็นส่วนใหญ่ โดยปกติจะไม่มีลูกจ้างประจำ แต่อาจมีลูกจ้างชั่วคราวชั่วคราวได้
4. วัสดุที่ใช้มักจะเป็นสิ่งที่หาได้หรือผลิตขึ้นได้เองในบริเวณนั้น

อุตสาหกรรมในครอบครัวที่นิยมทำกันในประเทศไทย ได้แก่ เครื่องปั้นดินเผา จักสานไม้ไผ่ จักสานหวาย ทอผ้าด้วยมือ ทอเสื่อกก ตีเหล็ก หล่อโลหะ เครื่องเงิน เครื่องถม เครื่องรักประดับมุก เขียระไนพลอย แกะสลักไม้ ทำไม้กวาดดอกหญ้า ทำกระดาษด้วยมือ เป็นต้น

บทบาทของอุตสาหกรรมในครอบครัวกับการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ

ประเทศไทยเป็นเกษตรกรรม มีผลผลิตและวัสดุเป็นจำนวนมากที่สามารถผลิตเป็นของสำเร็จรูปเพื่อใช้บริโภค หรือจำหน่ายเพื่อเพิ่มรายได้ของครอบครัว อุตสาหกรรมภายในครอบครัวมีบทบาทต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศ คือ

1. เพิ่มรายได้ของครอบครัว จากการสำรวจของผู้เชี่ยวชาญขององค์การระหว่างประเทศ ที่มาให้คำปรึกษาแก่กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม รายงานว่า ในบรรดาครอบครัวที่ประกอบอุตสาหกรรมภายในครอบครัวเพิ่มเติมจากอาชีพเกษตรกรรมที่เป็นอาชีพหลักนั้น ผลผลิตของอุตสาหกรรมในครอบครัว สามารถเพิ่มรายได้ของครอบครัวขึ้นโดยเฉลี่ยประมาณระหว่างร้อยละ 40 - 60 ของรายได้จากการประกอบอาชีพหลัก การที่ราษฎรในชนบทซึ่งเป็นราษฎรส่วนใหญ่ของประเทศที่รายได้เพิ่มขึ้นนั้น เป็นผลให้เศรษฐกิจของประเทศโดยส่วนรวมดีขึ้น และเป็นการกระจายรายได้ไปสู่ชนบทมากขึ้น

2. เงินตราต่างประเทศ ในปัจจุบันสินค้าประเภทหัตถกรรมซึ่งผลิตในครอบครัวหลายชนิด เช่น เครื่องเงิน เครื่องทองลงหิน ผ้าไหมไทย เครื่องไม้แกะสลัก เครื่องปั้นดินเผา ฯลฯ กำลังเป็นที่นิยมของตลาดในต่างประเทศ และนักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาท่องเที่ยวในประเทศไทย ในแต่ละปีผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมในครอบครัวสามารถส่งขายได้เงินตราต่างประเทศปีละหลายล้านบาท จึงเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมในครอบครัวมีส่วนในการส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศด้วย

3. การใช้ประโยชน์จากแรงงานที่ว่าง อุตสาหกรรมในครอบครัวมักทำในฤดูที่ว่างจากการประกอบอาชีพหลัก คือ การทำไร่ ทำนา มาทำอุตสาหกรรมในครอบครัว เป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่จำเป็นต้องอพยพไปทำงานทำในต่างถิ่น และในขณะเดียวกันก็เป็นการช่วยเหลือลูกหลานที่ว่างงานให้สามารถมีงานทำด้วย

4. นำวัสดุภายในท้องถิ่นมาใช้ประโยชน์ วัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตของอุตสาหกรรมภายในครอบครัว ส่วนใหญ่ใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น เช่น ดินเหนียว ไม้ไผ่ ดินกัก ใบลาน ปอ ฯลฯ ทำให้วัตถุดิบเหล่านี้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้มากขึ้นและในขณะเดียวกันทำให้วัสดุเหล่านี้มีราคาสูงขึ้น อุตสาหกรรมในครอบครัวจึงช่วยให้เศรษฐกิจของท้องถิ่นโดยส่วนรวมดีขึ้น

โดยส่วนรวมแล้ว นักเรียนจะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมในครอบครัวนั้นเป็นอาชีพที่สามารถทำคู่ไปกับการประกอบอาชีพเกษตรกรรมได้เป็นอย่างดี และสามารถช่วยให้ผลิตผลทางการเกษตรมีราคาสูงขึ้น ตัวอย่างเช่น อุตสาหกรรมการทอเสื่อกก เกษตรกรปลูกกกในที่นาของตน กกที่ได้นำมาเป็นวัตถุดิบสำหรับการทอเสื่อกก ผลิตที่สำเร็จรูป ก็คือ เสื่อกก หรือเกษตรกรที่ปลูกหม่อน เลี้ยงไหม และทอผ้าไหมขาย เป็นต้น และอุตสาหกรรมบางประเภท การตีเหล็ก เครื่องปั้นดินเผา เครื่องไม้ไผ่ และเครื่องหวาย สามารถทำได้ในฤดูที่ว่างจากอาชีพหลัก เกษตรกรที่ดำเนินการอุตสาหกรรมในครอบครัวด้วยนั้น โดยปกติจะมีรายได้สูงกว่าเกษตรกรโดยทั่ว ๆ ไปที่ปล่อยเวลาในฤดูที่มีได้ประกอบอาชีพให้ผ่านไปโดยเปล่าประโยชน์

ปัญหาของการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว

อุตสาหกรรมในครอบครัวเป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็ก และลักษณะการดำเนินงานก็กระเจายกกันอยู่ในท้องถิ่น ปัญหาที่สำคัญของการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวที่สำคัญ ๆ ได้แก่ ปัญหาเรื่องเครื่องจักร ล้าสมัย ขาดแรงงานที่มีฝีมือ ขาดแคลนเงินทุน การออกแบบไม่ดี และปัญหาการตลาด โดยมีรายละเอียดของแต่ละเรื่องดังนี้

เครื่องจักรหรือเครื่องทุ่นแรงที่ใช้ในการผลิตค้าสมัย เครื่องจักรหรือเครื่องทุ่นแรงที่ใช้เพื่อการผลิตเป็นองค์ประกอบที่สำคัญมากของอุตสาหกรรมในครอบครัว เครื่องจักรที่มีประสิทธิภาพจะช่วยให้อัตราการผลิตที่ได้มีราคาต่ำ ได้คุณภาพดี สามารถผลิตได้จำนวนมาก ซึ่งในเรื่องนี้ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในครอบครัว จำเป็นต้องพัฒนาเครื่องมือเครื่องใช้และอุปกรณ์ ที่ใช้อยู่ให้มีประสิทธิภาพ โดยการติดตั้งเครื่องจักรที่ได้รับการพัฒนาใหม่ ๆ หรือปรับปรุงดัดแปลงเครื่องจักรที่มีอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

ขาดแรงงานที่มีฝีมือ ถึงแม้ว่าในชนบทมีแรงงานอยู่มากแต่มีอยู่จำนวนไม่มากนักที่ได้รับการฝึกอบรมมาเพื่อการประกอบอาชีพนี้โดยตรง และอาชีพอุตสาหกรรมภายในครอบครัวมีส่วนในสถาบันการศึกษาในจำนวนที่ค่อนข้างจำกัด แรงงานที่มีฝีมือจึงขาดทั้งในด้านการดูแลเครื่องจักร เครื่องทุ่นแรง และการผลิต

ขาดแคลนเงินทุน อุปสรรคอย่างสำคัญของการพัฒนาอุตสาหกรรมในครอบครัว ได้แก่ ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในครอบครัวมักจะมีขาดแคลนเงินทุน ไม่มีทุนรอนพอที่จะนำมาใช้ในการจัดซื้อเครื่องจักร การซื้อวัสดุ และการขยายตลาด

การออกแบบไม่ดี ผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้จะสามารถแข่งขันกับผลิตภัณฑ์ของโรงงานอุตสาหกรรมได้ และเป็นที่ยอมรับของตลาดทั้งภายในและต่างประเทศได้นั้นจำเป็นต้องอาศัยการออกแบบที่ดี สามารถใช้ประโยชน์ได้ และมีความสวยงามในขณะเดียวกัน

ผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน ปัญหาสำคัญอีกประการหนึ่งของอุตสาหกรรมในครอบครัว ก็คือ ผลิตภัณฑ์มักจะไม่ได้มาตรฐานเนื่องจากการไม่มีการควบคุมมาตรฐาน ในด้านการผลิต และวัตถุดิบเมื่อผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐานเป็นการยากที่จะวางตลาดจำหน่ายเนื่องจากผู้ซื้อไม่แน่ใจว่าของรุ่นต่อไปจะมีคุณภาพดีเท่าเทียมของเดิม

ปัญหาต่าง ๆ ดังกล่าวเป็นปัญหาสำคัญของการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมภายในครอบครัว นักเรียนที่สนใจในการประกอบอาชีพนี้จำเป็นต้องศึกษาถึงปัญหาที่สำคัญดังกล่าว เพื่อที่จะหาแนวทางแก้ปัญหาดังกล่าวก่อน เช่น ฝึกฝนฝีมือของตนเองให้เป็นแรงงานที่มีฝีมือ ศึกษาการออกแบบผลิตภัณฑ์ร่วมกับหน่วยงานที่ส่งเสริมการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวซึ่งจะได้กล่าวต่อไป

สภาพปัญหาและความต้องการของงานอาชีพพาณิชยกรรม

“อาชีพพาณิชยกรรม” หรือที่รู้จักกันทั่วไปว่า “อาชีพค้าขาย” เป็นอาชีพที่มีผู้ประกอบการกันอย่างแพร่หลาย มีผู้ประกอบการนี้กันโดยทั่วไปทุกชุมชน ตั้งแต่กิจการการค้าขนาดเล็กที่ดำเนินการกันภายในครอบครัวไปจนถึง

กิจการการค้าขายขนาดใหญ่ที่ดำเนินกิจการระหว่างประเทศ กรมแรงงาน กระทรวงมหาดไทย ได้ให้ความหมายของผู้ประกอบอาชีพการค้า ได้แก่ ผู้ที่ทำงานหรือร่วมทำงานโดยตรงเกี่ยวกับการซื้อและการขายสินค้าและบริการทุกชนิดและทำการกำส่งและค้าปลีก บุคคลที่ประกอบอาชีพค้าขาย ได้แก่ เจ้าของผู้ดำเนินการ ผู้จัดการ ผู้ควบคุมการขายและผู้จัดซื้อ พนักงานขายหน้าร้าน ผู้เดินทางไปขายสินค้า ตัวแทนขายหน้าหาประกัน และผู้เร่ขายตามถนน และตามทางน้ำ เป็นต้น

ในชีวิตประจำวันของนักเรียนคงจะได้พบปะกับผู้ประกอบอาชีพอยู่เสมอ โดยนักเรียนเป็นลูกค้า หรือผู้ที่ไปซื้อของหรือบริการ ในขณะที่เดียวกันนักเรียนหลายคนก็เป็นผู้ที่ค้าขายสินค้าต่าง ๆ เอง อาชีพค้าขายเป็นอาชีพที่ดีที่สุดอาชีพหนึ่งของสังคม เพราะในสังคมปัจจุบันนักเรียนไม่อาจผลิตสิ่งต่าง ๆ ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพได้ทั้งหมดจึงจำเป็นต้องมีการซื้อขายแลกเปลี่ยน แหล่งที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนหรือที่เรียกกันว่า “ตลาด” จึงเป็นแหล่งที่จำเป็นของชุมชนที่ขาดไม่ได้ เพราะถ้าชุมชนใดขาดตลาดหรือร้านค้าไปแล้ว ประชาชนในชุมชนนั้นจะไม่ได้รับความสะดวก ต้องเดินทางไปซื้อหาสินค้าหรือบริการที่ตนต้องการในชุมชนที่ห่างไกลออกไป

อาชีพค้าขายจึงเป็นอาชีพที่มีเกียรติของสังคมเพราะได้ช่วยอำนวยความสะดวกให้กับบุคคลอื่น ๆ ในสังคม ได้มีการดำรงชีวิตที่สะดวกสบายยิ่งขึ้น และเป็นอาชีพที่มีโอกาสกว้างขวางพอที่นักเรียนสามารถเลือกประกอบอาชีพได้ ทั้งที่เป็นเจ้าของเองหรือเป็นลูกจ้าง

การประกอบธุรกิจการค้าของคนไทย ที่อยู่ในความสงเคราะห์ของกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ ได้พบสภาพปัญหาของการประกอบอาชีพการค้า ที่สำคัญได้แก่ปัญหาเรื่องเงินทุน การค้าขายจำเป็นต้องใช้เงินทุนเป็นจำนวนมาก นับตั้งแต่ที่ดิน อาคาร และสินค้าที่จะซื้อมาเพื่อขาย ร้านค้าที่ตั้งควรจะมีความใหญ่พอสมควร จึงจะดำเนินการให้ก้าวไกลพอเลี้ยงตัวเอง แต่การที่เงินทุนไม่พอเป็นอุปสรรคต่อการประกอบอาชีพค้าขายอย่างยิ่ง ปัญหาอีกประการหนึ่งของอาชีพนี้ก็ได้แก่ ขาดประสบการณ์ เนื่องจากอาชีพดั้งเดิมของคนไทยส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร จึงขาดความรู้และประสบการณ์ในการประกอบอาชีพค้าขาย และปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ความสนใจของคนไทยที่จะมาดำเนินการอาชีพนี้น้อย

การพัฒนาอาชีพในครอบครัว

อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและการพาณิชย์กรรม เป็นอาชีพที่นักเรียนควรจะให้ความสนใจเป็นอย่างมาก เพราะเป็นอาชีพที่มีรายได้ดี มีความมั่นคง มีอิสระ มีโอกาสที่ดำเนินการให้ก้าวหน้าได้มาก และเป็นอาชีพที่สามารถดำเนินการได้ทั้งในเมืองและชนบท จึงนับได้ว่าเป็นอาชีพที่มีช่องทางสำหรับนักเรียนมาก

ในปัจจุบันมีหน่วยราชการที่ให้การสนับสนุนแก่อาชีพทั้งสองนี้หลายด้าน รายละเอียดของแต่ละอาชีพปรากฏดังนี้

อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว

หน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมอุตสาหกรรมในครอบครัวได้แก่ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบในการส่งเสริมและสนับสนุน โดยมีวิธีการ ดังนี้

1. ฝึกอบรมวิชาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว

กองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม รับผิดชอบในการฝึกอบรมราษฎรที่สนใจในการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว โดยมีหน้าที่ศึกษาค้นคว้าวิจัยเครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์การผลิต และวิธีดำเนินงานเกี่ยวกับอุตสาหกรรมในครอบครัวที่จะให้เกิดประโยชน์เต็มที่แก่ราษฎร วางหลักสูตร และดำเนินการฝึกอบรมวิชาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวให้แก่ราษฎรในท้องถิ่นต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยมีหน่วยฝึกอบรมเคลื่อนที่ออกไปฝึกอบรมหรือให้คำแนะนำในด้านยกระดับฝีมือและปรับปรุงคุณภาพผลิตภัณฑ์ และสำหรับอุตสาหกรรมที่มีโอกาสจะขยายตลาดได้กว้างขวางหรือมีช่องทางจะส่งเสริมให้เป็นอุตสาหกรรมประเภทโรงงานขนาดย่อมได้ก็จะให้คำแนะนำทางด้านการพัฒนาเทคโนโลยี การปรับปรุงคุณภาพของผลิตภัณฑ์ และด้านการออกแบบผลิตภัณฑ์ด้วย

2. ความช่วยเหลือในด้านเงินลงทุน

เงินทุนเป็นปัจจัยที่สำคัญ ที่จะช่วยสนับสนุนส่งเสริมการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวให้เจริญก้าวหน้า กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมจึงได้จัดตั้งสำนักงานชนกิจอุตสาหกรรมขนาดย่อม เพื่อให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการอุตสาหกรรมในครอบครัว และอุตสาหกรรมขนาดย่อมที่มีความจำเป็นในด้านการเงิน โดยสำนักงานจะให้กู้ยืมลงทุนด้วยดอกเบี้ยต่ำกว่าอัตราของท้องตลาด และสามารถผ่อนใช้ในระยะเวลา

3. ความช่วยเหลือในด้านการตลาด

ปัญหาที่สำคัญอีกประการหนึ่งของอุตสาหกรรมในครอบครัวก็คือ ปัญหาเรื่องการตลาดของผลิตภัณฑ์ที่ผลิตได้ เพื่อช่วยในการแก้ไขปัญหาระบบนี้ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสินค้าหัตถกรรมหรือร้านเนรายนภัณฑ์ ซึ่งตั้งอยู่ที่กรุงเทพมหานคร เป็นผู้ช่วยหาตลาดจำหน่ายผลิตภัณฑ์หัตถกรรม โดยการรับซื้อและรับฝากขายผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ

นักเรียนจะเห็นได้ว่ากรมส่งเสริมอุตสาหกรรมกระทรวงอุตสาหกรรม ได้ร่วมมืออย่างสำคัญในการให้ความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการอาชีพอุตสาหกรรมในครัวเรือนอยู่แล้ว

อาชีพพาณิชย์กรรม

การส่งเสริมการประกอบอาชีพพาณิชย์กรรม หรือการค้าอยู่ในความรับผิดชอบของกรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ กรมการค้าภายใน มีโครงการส่งเสริมการค้าของคนไทย โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้คนไทยหันมาประกอบอาชีพการค้าขายให้มากขึ้น โดยการดำเนินการในรูปต่าง ๆ เช่น การค้าขนาดย่อม ห้างหุ้นส่วนนิติบุคคล กลุ่มเกษตรกร และบริษัทจังหวัด เป็นต้น

2. จัดหาสินค้าเครื่องอุปโภคและบริโภคที่สำคัญ และจำเป็นต่อการครองชีพมาจำหน่ายให้แก่บรรดาร้านค้าที่ขอเข้ามาเป็นร้านค้าในความอุปการะของกรมการค้าภายใน โดยขายได้ในราคาถูก เพื่อป้องกันการขาดแคลน และตรึงราคาสินค้าดังกล่าว มิให้ราคาสูงเกินไปจนทำให้ประชาชนเดือดร้อน

3. ส่งเสริมและสนับสนุนให้ร้านค้าคนไทยในส่วนภูมิภาคร่วมมือกับองค์กรคลังสินค้าในการซื้อและขายผลผลิตทางการเกษตรในท้องถิ่นเพื่อรักษาระดับราคาและช่วยเหลือผลิต

ความช่วยเหลือที่กรมการค้าภายใน กระทรวงพาณิชย์ในการส่งเสริมการประกอบอาชีพการค้าขายที่สำคัญ คือ การให้ความช่วยเหลือแก่ร้านค้าย่อย ที่อยู่ในความสงเคราะห์ของกรมการค้าภายใน โดยกรมการค้าภายในให้ความช่วยเหลือให้ซื้อสินค้าจากกรมฯ ได้ในราคาที่ถูกลงกว่าการซื้อจากพ่อค้าภายนอก ความช่วยเหลือประการสำคัญอีกประการหนึ่ง ได้แก่ ให้ความช่วยเหลือในด้านการเงิน โดยกรมการค้าภายในจะให้กู้เงินแก่ผู้ประกอบการค้าที่ขาดเงินทุนหมุนเวียนซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญของการประกอบอาชีพการค้าของคนไทย

การให้เงินกู้เพื่อการค้าของคนไทย ดำเนินการโดยสำนักงานเงินกู้ เพื่อส่งเสริมการค้าของคนไทยเป็นผู้ดำเนินการ ผู้ที่มีสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากสำนักงานฯ นี้ ได้แก่ ผู้ที่ได้ประกอบการค้าและร้านค้าที่อยู่ในความสงเคราะห์ของกรมการค้าภายในเรียบร้อยแล้ว และจะต้องมีหลักทรัพย์หรือบุคคลที่มีฐานะทางการเงินเป็นผู้ค้ำประกันเงินกู้ของสำนักงานฯ ผู้ขอจะจ่ายดอกเบี้ยสูงกว่าเงินกู้ของธนาคารพาณิชย์โดยทั่วไป และมีระยะปลอดหนี้ชั่วระยะเวลาหนึ่ง

อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและอาชีพค้าขาย เป็นอาชีพที่นักเรียนสามารถจะเลือกเป็นอาชีพได้หลังจากนักเรียนสำเร็จการศึกษาแล้ว ทั้งสองอาชีพเป็นอาชีพที่ได้รับการส่งเสริมจากทางราชการเป็นอย่างดี นักเรียนมีปัญหาอย่างใดเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทั้งสองนี้ กระทรวงอุตสาหกรรมและกระทรวงพาณิชย์ยินดีและพร้อมที่จะให้คำแนะนำและความช่วยเหลือแก่ผู้ประกอบการอาชีพนี้เป็นอย่างดี

ทักษะพื้นฐานและเจตคติในการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว และพาณิชยกรรม

ในการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและอาชีพพาณิชยกรรมนั้น นักเรียนจะต้องพิจารณาความรู้สำคัญ 2 ประการ คือ ความรู้เบื้องต้น และทักษะของงานอาชีพ

ความรู้เบื้องต้น ได้แก่ การเตรียมตัวเบื้องต้นทั่วไป เพื่อเตรียมตัวประกอบอาชีพนั้น ๆ เช่น ทักษะในการใช้ภาษาไทย ภาษาต่างประเทศ คณิตศาสตร์เบื้องต้น และวิทยาศาสตร์เบื้องต้น

ความรู้ในการใช้ภาษาไทย ความสามารถในการอ่าน การพูด และการเขียน เป็นสิ่งจำเป็นมาก ในปัจจุบันมีเอกสารและตำราต่าง ๆ จำนวนมากที่เขียนขึ้นเป็นภาษาไทย นักเรียนที่มุ่งหวังที่จะประกอบอาชีพทั้งสองประการข้างต้น จำเป็นต้องมีความสามารถในการอ่านตำรา รายงานสถิติต่าง ๆ เกี่ยวกับราคาของสินค้าได้

เข้าใจ จะเป็นการช่วยเหลือนักเรียนให้สามารถศึกษาหาความรู้ด้วยตนเอง เพื่อจะได้สนับสนุนการประกอบอาชีพหลักของนักเรียนให้ก้าวหน้ายิ่งขึ้น

ความรู้ในการใช้ภาษาต่างประเทศ การประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องใช้เครื่องจักร โดยปกติ คำแนะนำในการใช้เครื่องจักร รายละเอียดของการบำรุงรักษามักจะเขียนเป็นภาษาต่างประเทศ เช่น ภาษาอังกฤษ หรือภาษาญี่ปุ่น นักเรียนจึงจำเป็นต้องรู้ภาษาเหล่านี้เพื่อจะได้ใช้เครื่องจักรเหล่านั้นอย่างถูกต้อง ทำให้อายุการใช้งานยาว ส่วนผู้ประกอบอาชีพพาณิชยกรรม ภาษาต่างประเทศยิ่งเป็นสิ่งจำเป็นมากในกรณีที่ต้องติดต่อกำขายซึ่งกันและกัน

ความรู้ด้านคณิตศาสตร์ นักเรียนจำเป็นต้องรู้วิธีการ บวก ลบ คูณ หาร และวิธีการทางคณิตศาสตร์อื่น ๆ โดยเฉพาะผู้ที่ประกอบอาชีพพาณิชยกรรม จำเป็นต้องบวก ลบ คูณ และหารได้อย่างแม่นยำ ถูกต้อง และรวดเร็ว จะช่วยให้การประกอบอาชีพมีความก้าวหน้ามากขึ้น เพราะถ้าคิดคำนวณไม่แม่นยำอาจจะทำให้ขาดทุนได้ง่าย ๆ

ความรู้เบื้องต้นด้านวิทยาศาสตร์ ความรู้ทางด้านวิทยาศาสตร์จะช่วยให้นักเรียนเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตกับสิ่งแวดล้อมได้มากขึ้น รู้จักหาเหตุและผลไม่ทำลายความสมดุลย์ของธรรมชาติ โดยเฉพาะในยุคปัจจุบันการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม มักจะเป็นภัยต่อสภาวะแวดล้อมทางธรรมชาติของมนุษย์ เช่น เสียงของเครื่องจักรที่ตั้งเกินไป เศษของเหลือจากโรงงาน เป็นต้น เพื่อไม่ให้สิ่งแวดล้อมเป็นพิษ นักเรียนควรจะศึกษาความรู้ด้านนี้เอาไว้

ความรู้พื้นฐานด้านวิชาชีพ นอกจากทักษะพื้นฐานดังกล่าวข้างต้นแล้ว นักเรียนควรจะให้ความสนใจทักษะพื้นฐานเฉพาะอาชีพ คือ

ก. อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว ความรู้พื้นฐานที่ควรแก่การสนใจ คือ

1. ความรู้เกี่ยวกับวัสดุ องค์ประกอบที่สำคัญในการผลิตของอุตสาหกรรมในครอบครัว ก็คือ วัสดุที่ใช้ในการผลิต เช่น ด้ายไหม หวาย ไม้ไผ่ กก วอลว ก่อนที่นักเรียนจะเริ่มอุตสาหกรรมประเภทใดควรจะต้องศึกษาหาความรู้ให้เข้าใจถึงคุณลักษณะของวัสดุให้เข้าใจโดยต้องแท้เสียก่อน

2. ความรู้เกี่ยวกับออกแบบ ปัญหาสำคัญของอุตสาหกรรมในครอบครัว ก็คือ การออกแบบไม่ทันสมัยไม่น่าใช้ ถ้านักเรียนได้ศึกษาวิธีการออกแบบผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ จากโรงเรียนที่อยู่ในชุมชนของนักเรียนหรือ จากกองอุตสาหกรรมในครอบครัว กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม จะช่วยให้นักเรียนสามารถออกแบบผลิตภัณฑ์ที่เป็นที่ต้องการของท้องตลาด

3. ความรู้เกี่ยวกับเครื่องจักรกล การประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวในหลายกรณีจำเป็นต้องใช้เครื่องจักรกล เพื่อเป็นเครื่องทุ่นแรงในการผลิต โดยปกติเครื่องจักรเป็นสิ่งที่มีความแพง ดังนั้นนักเรียนจำเป็นต้องศึกษาวิธีการใช้การซ่อมแซมและบำรุงรักษาด้วย

ข. อาชีพพาณิชยกรรม ความรู้พื้นฐานสำหรับผู้ประกอบอาชีพนี้ ได้แก่

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการตลาด นักเรียนจะต้องศึกษาว่า สินค้าชนิดใดเป็นที่ต้องการของท้องตลาด ควรจะขายได้มากน้อยเพียงใด สินค้าเกษตรกรรมหลายชนิดราคามักจะขึ้นลงตามฤดูกาล สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้เป็นสิ่งจำเป็นที่นักเรียนจะต้องศึกษาก่อนประกอบอาชีพพาณิชยกรรม

2. ความรู้เกี่ยวกับการจัดการ เพื่อให้การดำเนินงานได้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ นักเรียนควรมีความรู้เบื้องต้นของการจัดการ การวางแผน การบริหารงานบุคคลอย่างง่าย ๆ จะช่วยให้นักเรียนประสบความสำเร็จได้มากขึ้น

3. ความรู้เกี่ยวกับบัญชี จะช่วยให้นักเรียนสามารถควบคุมปริมาณของสินค้าที่ส่งเข้ามา ไม่มากจนเกินไป หรือไม่ขาดแคลนในบางครั้ง

นอกจากความรู้ดังกล่าวข้างต้นแล้ว นักเรียนอาจจะสนใจในเรื่องการโฆษณา ซึ่งก็เป็นความรู้ที่มีความสำคัญมากในปัจจุบัน วิชาต่าง ๆ ดังกล่าวข้างต้น นักเรียนอาจจะเลือกศึกษาได้ จากภายในโรงเรียนของนักเรียน หรือจากโรงเรียนเทคนิค หรือในกรณีที่ออกไปประกอบอาชีพแล้ว โรงเรียนการศึกษาผู้ใหญ่จะสอนวิชาเหล่านี้ให้กับนักเรียนได้เช่นกัน

แนะแนวอาชีพ

อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและอาชีพพาณิชยกรรม เป็นอาชีพที่นักเรียนมีโอกาสเลือกประกอบได้ง่ายไม่ว่านักเรียนจะมีภูมิลำเนาอยู่ในกรุงเทพมหานคร หรือต่างจังหวัด ซึ่งสามารถเลือกวัตถุดิบมาใช้ในการประกอบอุตสาหกรรมในครอบครัว หรือมีลูกค้าพอที่จะดำเนินการค้าได้

แต่มีข้อว่าทุกคนจะประกอบอาชีพทั้งสองนี้ได้ ผู้ที่จะประกอบอาชีพทั้งสองนี้ได้ดีนั้นควรมีลักษณะที่สำคัญ คือ

1. ความขยันหมั่นเพียร ผู้ที่จะประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัว และอาชีพพาณิชยกรรมได้ดีนั้นจะต้องมีคุณสมบัติประการสำคัญก็คือ ความขยันหมั่นเพียร เนื่องจากงานทั้งสองนี้เป็นงานหนัก ในบางฤดูกาลผู้ประกอบอาชีพนี้อาจจะต้องทำโดยไม่มีวันหยุด หรือต้องทำงานในวันละหลาย ๆ ชั่วโมง ผู้ประกอบวิชาทั้งสองประการนี้ จึงต้องมีความขยันหมั่นเพียร

2. ความสนใจในด้านเครื่องยนต์ คุณสมบัติอีกประการหนึ่งของผู้ประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวก็คือความสนใจในเรื่องเครื่องจักรกล เพราะการประกอบการโดยไม่ใช้เครื่องจักรทุนแรงเกือบจะเป็นไม่ได้ นักเรียนที่สนใจอาชีพนี้จึงควรมีความสนใจในด้านเครื่องยนต์พอสมควร

3. ความสนใจในศิลปะ อาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวหลายประเภทเป็นงานฝีมือที่จำเป็นต้องใช้ผู้ที่มีความสามารถในด้านศิลปะ เช่น เครื่องปั้นดินเผา เครื่องรักประดับ मुख และสลักไม้ เครื่องเงิน เครื่องถม การทำร่มกระดาษ ฯลฯ

4. ความเต็มใจที่จะให้บริการแก่บุคคลอื่น ๆ ข้อนี้เป็นคุณสมบัติสำคัญของผู้ประกอบอาชีพค้าขาย เพราะผู้ประกอบอาชีพนี้ต้องพร้อมที่จะให้บริการแก่ลูกค้าด้วยความยิ้มแย้มแจ่มใส และมีอัธยาศัยไมตรี ผู้ที่ยิ้มไม่เป็น ไม่ควรประกอบอาชีพนี้ เพราะคงจะไม่มีใครปรารถนาจะติดต่อซื้อขายกับผู้ที่ไม่ค่อยจะยิ้มแย้มแจ่มใส

นักเรียนผู้ที่สนใจจะประกอบดังกล่าวข้างต้น จะต้องสำรวจความสนใจ ความสามารถ และความถนัดของตนเองประกอบ และถ้าเห็นว่านักเรียนมีคุณสมบัติข้างต้น นักเรียนก็ควรที่จะศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับอาชีพทั้งสองไปเรื่อย ๆ เมื่อนักเรียนสำเร็จการศึกษาจะได้มีความรู้พอที่จะประกอบอาชีพนี้ได้

การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

การใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์

เวลาเป็นทรัพยากรที่มีค่าของแต่ละคน เวลาที่ผ่านไปนั้นนักเรียนไม่อาจเรียกกลับคืนมาได้อีก และตลอดชีวิตของคอนั้นมีระยะเวลาที่สั้นมาก โดยปกติคนแต่ละคนมีเวลาที่สามารถทำประโยชน์ได้นั้นอยู่ระหว่าง 50 - 60 ปี เท่านั้น เวลาทุก ๆ นาทีของชีวิตจึงเป็นทรัพยากรที่มีค่ายิ่ง จำเป็นต้องใช้ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด

เวลาว่างของนักเรียนหมายถึงเวลาที่เหลือจากการใช้เพื่อการศึกษา ทั้งนี้รวมทั้งเวลาที่ใช้ไปเพื่อทำการบ้าน ทบทวนวิชาต่าง ๆ และการเดินทางแล้ว เวลาที่เหลือจากกิจกรรมดังกล่าวเรียกว่า เวลาว่าง จำนวนของเวลาว่างของนักเรียนแต่ละคนแตกต่างกัน นักเรียนบางคนมีเวลามาก บางคนมีเวลาน้อย

ปัญหาที่นักเรียนควรจะพิจารณาก็คือ จะใช้เวลาว่างที่นักเรียนมีอยู่นี้ได้อย่างไร นักเรียนอาจจะใช้เวลาว่างเพื่อกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งหรือหลายอย่างรวมกัน ได้แก่

1. การใช้เวลาว่างเพื่อพักผ่อน ส่วนหนึ่งของเวลาว่าง นักเรียนอาจใช้เพื่อการพักผ่อน เช่น การฟังดนตรี หรือการเล่นดนตรี การดูภาพยนตร์ โทรทัศน์ อ่านหนังสือ เล่นกีฬา เป็นต้น นักเรียนทุกคนควรจะพักผ่อนเพราะเป็นความจำเป็นอย่างยิ่ง

2. การใช้เวลาว่างเพื่อศึกษาหาความรู้เพิ่มเติม การใช้เวลาว่างอีกทางหนึ่ง ได้แก่ การศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมในสาขาวิชาการนอกเหนือจากวิชาการที่เรียนในโรงเรียน อาจจะเป็นวิชาตามที่นักเรียนถนัด เช่น วิชานาฏศิลป์ การฝีมือ การปรุงอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้ การถ่ายรูป การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ เป็นต้น

3. การใช้เวลาว่างเพื่อหารายได้พิเศษ นักเรียนสามารถใช้เวลาว่างอีกวิธีหนึ่ง ก็คือ การหารายได้พิเศษ เช่น การประดิษฐ์สิ่งของเล็ก ๆ น้อย ๆ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ การปรุงอาหาร เพื่อขายเป็นรายได้พิเศษของนักเรียนเองก็ได้

นอกจากนี้ นักเรียนอาจจะใช้เวลาว่างของนักเรียนตามที่นักเรียนเห็นว่าเป็นวิธีการที่เหมาะสมกับสภาพของบุคคลและท้องถิ่นที่นักเรียนอาศัยอยู่

ธรรมะเพื่องานอาชีพ

การประกอบอาชีพต่าง ๆ รวมทั้งการประกอบอาชีพอุตสาหกรรมในครอบครัวและการพาณิชย์กรรม เพื่อให้การดำเนินงานได้สำเร็จลุล่วง มีความก้าวหน้าและมั่นคงได้นั้น จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์ประจำอาชีพ เพื่อเป็นแนวทางของการประกอบอาชีพ ซึ่งจะนำมากล่าวเฉพาะที่สำคัญ ได้แก่

1. ความซื่อสัตย์สุจริต ธรรมะที่สำคัญของอาชีพเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัวและการพาณิชย์กรรม ก็คือ ความซื่อสัตย์สุจริต ปัญหาที่สำคัญขององค์การอุตสาหกรรมและการพาณิชย์กรรมที่สำคัญ ก็คือ การซื่อสัตย์ของผู้ประกอบการ โดยการปลอมปนผลิตภัณฑ์ หรือพยายามปลอมสินค้าอยู่เสมอ เป็นเหตุให้องค์การอุตสาหกรรม และการพาณิชย์กรรมถูกตำหนิอยู่เสมอ และเป็นผลเสียหายแก่เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ

2. ความพึงพอใจในอาชีพ ไม่ว่านักเรียนจะประกอบอะไร พึงมียุทธศาสตร์ประจำใจว่า งานใดที่เป็นสุจริต ไม่เบียดเบียนผู้อื่นแล้ว งานนั้นเป็นงานที่มีเกียรติเท่าเทียมกัน และพึงปฏิบัติงานนั้นอย่างขยันขันแข็ง

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง อนุญาตให้ใช้หนังสือในโรงเรียน

ด้วยกรมวิชาการ ได้จัดทำหนังสืออ่านเพิ่มเติม หมวดวิชาสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ชุดวิชาหน้าที่พลเมือง-ศีลธรรม เล่ม 3 สำหรับประกอบการเรียนการสอนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 กระทรวงศึกษาธิการได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ใช้หนังสือนี้ในโรงเรียนได้

ประกาศ ณ วันที่ 6 มีนาคม 2521

(นายรังสฤษดิ์ เชาวนศิริ)

ปลัดกระทรวงศึกษาธิการ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว

นายกำธร สติรกุล ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

๒๔ พฤษภาคม ๒๕๒๓

เลขที่

๐๐๐๐๐

